

NOVOSTI HOBOCI

#1244

Samostalni
srpski
tjednik

Petak 20/10/2023
1,33€ / 10 kn / 100 din

Na ljutu Gazu bojevu glavu

Ugledni novinar Gideon Levi govori o stanju u Izraelu nakon napada Hamasa i najave upada u Gazu: 'Ne vidim nikakvo rješenje sve dok slijedimo dosadašnje principe, po kojima se sve može postići jedino silom'

str. 5, 26-27, 29.

MATE UZINIĆ Migrantni su naša braća i sestre, 6-8. / Obilazak pogona Rimac Grupe: U bašči Nevera, 14-15. / O Jonu Fosseu: Točka na Nobela, 32.

Igrokaz dobra i zla

Jasno je što šef HDZ-a i Vlade pokušava postići pojednostavljanjem političke i društvene situacije na crno i bijelo. On nastoji na istu stranu svrstati onaj dio konkurencije čija se politika zasniva na antisrpsstvu i ksenofobiji s političkim opcijama koje kritiziraju HDZ-ovu natopljenost korupcijom i nekompetentnošću

ANDREJ PLENKOVIĆ ne odustaje od svoje predizborne pripovijesti o 'dvije Hrvatske', pripovijesti koja se svodi na to da postoje dobra i zla Hrvatska: dobru sačinjavaju članovi, simpatizeri i glasači HDZ-a te eventualno birači stranaka koje su HDZ-ovi sateliti, dok u zlu spadaju svi ostali, odnosno svi koji ne padaju ničice pred grandioznim političkim, ekonomskim i međunarodnim uspjesi-

ma Plenkovićeve vlade i koji u nedovoljnoj mjeri iskazuju zahvalnost Plenkoviću zbog svega što je učinio za dobrobit hrvatskih građana. Pritom je vođa zle Hrvatske 'lijeni i obijesni lakrdijaš', kako je premijer opisao ZORANA MILANOVIĆA. Plenkoviću je, kako smo na ovim stranicama pisali prije nekoliko tjedana, potrebna stalna kavga s Milanovićem da bi za unutarstranačke potrebe demonstrirao svoju političku čvrstoću, a predsjednik države neće

mu biti konkurent na parlamentarnim izborima, pa tako ujedno šalje poruku da su opozicijski čelnici, koji će mu biti izborni suparnici, nedorasli i nedostojni da ih tretira kao više ili manje ravnopravne takmace. Osim što je na strani dobra i što čini dobro, Plenković je u toj predizbornoj bajci sebi i HDZ-u dodijelio i ulogu žrtve: želi se stvoriti dojam da je HDZ sa svih strana izložen lažnim optužbama, patološkoj mržnji i negativističkim opstruk-

cijama samo zbog toga što se marljivo, hrabro i mudro zalaže za hrvatske interese te za bolji život hrvatskih građana.

'Politički narativ oporbe svest će se na 'varijaciju dvije teme' – da su HDZ-ovci lopovi i korumpirani, i da su izdajnici ili veleizdajnici jer suraduju s manjinskim zastupnicima, posebno predstavnicima srpske manjine', kazao je Plenković prošle subote na skupu HDZ-ove Zajednice žena 'Katarina Zrinski'.

IMPRESSUM

Godina xxiv / Zagreb | petak, 20/10/2023

NOVOSTI
НОВОСТИ #1244

Samostalni srpski tjednik

IZDAVAČ
Srpsko narodno vijeće

ZA IZDAVAČA
Milorad Pupovac

GLAVNA UREDNICA
Andrea Radak

ZAMJENIK GLAVNE UREDNICE
Tihomir Ponoš
IZVRŠNI UREDNICI
Goran Borković (Portal
Novosti), Petar Glodić,
Lujko Parežanin (Kultura)
REDAKTORICE
Ana Grbac,
Darija Mažuran-Bučević
KOLUMNISTI
Boris Dežulović,
Viktor Ivančić, Sinan

Guđzević, Boris Rašeta
REDAKCIJA
Paulina Arbutina, Jerko
Bakotin (urednik Interna-
cionalne), Dragana Bošnjak,
Milan Cimeša, Zoran
Daskalović, Ivica Đikić,
Tena Erceg, Dragan
Grozđanić, Mirna Jasić Gašić,
Nenad Jovanović, Vladimir
Jurišić, Anja Kožul, Igor
Lasić, Branimira Lazarin,

Bojan Munjin, Tamara
Opačić, Ivana Perić, Boris
Postnikov, Srećko Pulig,
Hrvoje Šimičević i Nataša
Škaričić
TAJNICA REDAKCIJE
Irena Bosnić
FOTOGRAF
Sandro Lendler
GRAFIČKI UREDNICI
Ivica Družak,
Darko Matošević

DIZAJN
Parabureau / Igor
Stanišević & Damir Bralić,
Nikola Đurek
ILUSTRACIJA NASLOVNICE
Luka Duplančić
ŠTAMPA Tiskara 'Zagreb',
Zagreb
TIRAŽA 6000

Novosti su financirane
sredstvima Savjeta za

nacionalne manjine Vlade
Republike Hrvatske i
sredstvima Ureda za
ljudska prava i prava
nacionalnih manjina Vlade
Republike Hrvatske.

REDAKCIJA
Gajeva 7, 10 000 Zagreb
T/F 01/4811 198, 4811 281
info@portalnovosti.com
www.portalnovosti.com

‘Utakmica koja slijedi u idućoj godini će se bazirati na tome. Ima puno ljudi koji primaju puno novaca da bi sve sveli na etiketiranje, naslov, banalnu impresiju ili od nekog manjeg problema napravili slona.’

Jasno je što šef HDZ-a i Vlade pokušava postići pojednostavljuvanjem političke i društvene situacije na zlo i dobro, na crno i bijelo, na destrukciju i konstruktivnost. On nastoji na istu stranu svrstati ili u istoj bačvi izmiješati onaj dio konkurencije čija se politika zasniva na antisrpsstvu, nacionalističkoj zadrživosti i ksenofobiji s političkim opcijama koje nemaju nikakve veze s time nego ustrajno kritiziraju dokazanu HDZ-ovu natopljenost korupcijom, klijentelizmom, samovoljom i nekompetentnošću. Plenković poručuje da među strankama koje nisu HDZ ili nisu skloni HDZ-u nema ni truna razlike: sve međusobna politička i svjetonazorska razilaženja, kojih ne manjka, poništena su time što su kritični prema HDZ-u, jer aktualni premijer želi nametnuti odnos prema HDZ-u kao ključno ili jedino bitno svojstvo svih ostalih političkih organizacija i društvenih krugova. Ili si s HDZ-om, pa si na strani dobra, ili si protiv HDZ-a, što te automatski svrstava na stranu mraka, plaćeništva, nezainteresiranosti za napredak Hrvatske i boljitak hrvatskih građana. Premijer, osim toga, pokušava uništiti vjerodostojnost činjenica o HDZ-ovoj korumpiranosti tako što ih stavlja u isti koš sa sumanutim optužbama krajnje desnice o HDZ-ovoj koaliciji sa SDSS-om kao izdaji nacionalnih interesa i pravog hrvatstva. Sve je to isto, svi su oni isti, uvjerava Plenković javnost, poduzimajući tako rijetko videnu i rijetko perfidnu manipulaciju. Čak je i FRANJO TUĐMAN svoje suparnike bio razvrstao u više boja. Trenutačni predsjednik HDZ-a maksimalno je suzio spektar: dvije Hrvatske, crno i bijelo, lijenčine i trudbenici, rušitelji i graditelji, dobri i zli.

Kad se pogleda unatrag, ta Plenkovićeva strategija na djelu je tokom cijelog drugog mandata njegove vlade, s tim da je takvih proplamsaja bilo i u prvom mandatu. Ono što smo gledali u praksi sad je samo pretočeno u recitaciju koja se ponavlja iz nastupa u nastup Andreja Plenkovića. HDZ je praktički isključio opoziciju iz procesa donošenja odluka u Covid-krizi, pa se ni danas službeno ne zna koliko je stotina milijuna eura potrošeno na cjepivo, koliko je novca pritom doslovno spaljeno i tko je sve profitirao u toj krizi. HDZ je isključio opoziciju čak i iz donošenja Zakona o izbornim jedinicama, zakona koji ima nemali utjecaj na ishod parlamentarnih izbora. Procedura promjene referendumskih pravila – što podrazumijeva promjene Ustava, odnosno dvotrećinsku većinu u Saboru – nije se pomakla s mjesta zbog toga što zahtijeva razgovore i pregovore vlasti i opozicije, a Plenkoviću takvi sastanci ne padaju na pamet, s obrazloženjem da su opozicijske parlamentarne stranke odbile premijerov poziv da se sastanu na samom početku njegovog tekućeg mandata. Opozicija je otklonila taj poziv jer nisu htjeli pristati na pojedinačne sastanke s premijerom, nego su tražili zajednički razgovor.

Isti odnos premijer je zauzeo i prema predsjedniku Republike kojeg HDZ želi pretvoriti u neformalnog lidera one druge, zle Hrvatske. Milanović je isključen iz sukreiranja vanjske politike. U obrambenoj politici uzima ga se u obzir samo kad se bez njega ne mogu popuniti upražnjeni položaji, kao što je nedavno bio slučaj s ravnateljem Vojne sigurnosno-obavještajne agencije. Što se tiče područja nacionalne sigurnosti, dovoljno je reći da će se uskoro navršiti druga godišnjica praktičnog nepostojanja Vijeća za nacionalnu sigurnost: posljednja sjednica tog tijela održana je u studenom 2021. Plenković ne pristaje da se sazove nova sjednica,

Svi su oni isti, uvjerava Plenković – opozicija u Saboru (Foto: Patrik Macek/PIXSELL)

jer je Milanović u veljači prošle godine odbio njegov prijedlog da se članovi VNS-a okupe u povodu početka ruske agresije na Ukrajinu.

Kako je i kuda Plenković povukao granicu između dobre i zle Hrvatske? Glavne linije razgraničenja idu ovim smjerovima. Na jednoj strani radišni, sposobni i uspješni HDZ, a preko puta lijenčine i niškoristi čiji je doprinos ravan nuli kad je riječ o povlačenju novca iz Europske unije, o osiguravanju izdašnih paketa pomoći građanima i poduzetništvu, o financiranju velikih infrastrukturnih projekata, o priskrblijanju europskih sredstava za još uvijek kilavu poslijepotresnu obnovu Banije i Zagreba... Naravno da opozicija, ni u Hrvatskoj ni bilo gdje drugdje, nema mehanizme utjecaja na krojenje budžeta Europske unije, kao ni na sastavljanje hrvatskog državnog proračuna i općenito raspolaganje javnim parama, ali Plenković se na to ne obazire. Nadalje, s jedne strane efikasni HDZ koji je uveo Hrvatsku u schengenski prostor, a s druge zavidni i zlobni koji su radili na tome da Hrvatska ne uđe u Schengen. HDZ je pritom sasvim izmislio političke opcije koje su opstruirale to hr-

Smisao ovakve propagandne strategije ponajprije je u unutarstranačkoj mobilizaciji. Šef HDZ-a se primarno obraća svom članstvu i svojim biračima te opisanom retorikom poziva na zbijanje redova

vatsko vanjskopoličko postignuće. Samo su, naime, rijetki novinari i aktivisti iznosili dokaze o tome da se hrvatsko dokazivanje spremnosti za Schengen doslovno prebija po rebrima migranata. Političke stranke, ni lijeve ni desne, time se, zapravo, nisu bavile.

Sljedeća granična linija tiče se ruskog rata protiv Ukrajine. HDZ je na pravoj strani povijesti, što jača međunarodni ugled zemlje, za razliku od Milanovića i dijela opozicijskih zastupnika koji su združeno odbili prijedlog da se ukrajinski vojnici obučavaju na teritoriju Hrvatske. Plenković, dakako, prešućuje da je to odbijanje ponajviše posljedica njegovog proceduralnog nasilja i želje za ubiranjem političkog čara, jer nema nikog na političkoj sceni tko je protiv Ukrajine. Druga je stvar što je Plenković sklon proglasiti rusofilom svakoga tko i za dlaku odstupa od njegovih stavova. Pa onda na jednoj strani proeuropski HDZ, koji razvija dobre odnose s nacionalnim manjinama, uključujući srpsku, a s druge strane linije oni koji koaliciju sa Srbima proglašavaju izdajom. Za prodavanje te priče nebitno je što se takvi unutar opozicije svode na zastupnike Domovinskog pokreta, uz povremeno pridruživanje ponekoga iz Mosta i Hrvatskih suverenista. Zatim linija podjele koja, također, služi tome da se relativizira ili zabašuri korupcijski karakter HDZ-ove vladavine: pošteno pravosuđe – jer da ta tijela nisu neovisna ne bi se procesuiralo toliko HDZ-ovaca – a nasuprot oni koji bi naredivali koga da se istražuje, hapsi, sudi. Međutim, iznuđena ostavka VANJE MARUŠIĆ, bivše ravnateljice USKOK-a, najbolji je demanti HDZ-ovog zalaganja za nezavisnost pravosuđa. Na kraju, ‘domoljubna’ crta razgraničenja: nacionalno svjesni HDZ donosi Zakon o jeziku, kojem se protive anacionalni politički faktori, s tim da treba očekivati podebljavanje ove crte u idućim mjesecima.

Smisao ovakve propagandne strategije ponajprije je u unutarstranačkoj mobilizaciji. Plenković se primarno obraća svom članstvu i svojim biračima te opisanom retorikom poziva na zbijanje redova: želi se proizvesti osjećaj ugroženosti, želi se podignuti borbeni moral u vlastitim redovima, sad ili nikad, dobro ili zlo. Ništa neobično kad se radi o političkim kampanjama, no neobična je i zabrinjavajuća Plenkovićeva uvrijeđenost zbog same činjenice da postoje oni što ne misle poput njega, i njegova naglašena potreba da političku i društvenu situaciju prikaže u crno-bijeloj tehnici, da izbore pretvori u sraz dobra i zla. ■

Voda ‘zle Hrvatske’ – Zoran Milanović (Foto: Slavko Midžor/PIXSELL)

Domovinsko silovanje

Nedavna presuda kojom je na samo dvije i pol godine zatvora osuđen zlostavljač pokćerke jer se borio u Domovinskom ratu nije eksces. Prema neslužbenim podacima do kojih smo došli, braniteljski status jest statistički na prvom mjestu olakotnih okolnosti za skraćivanje zatvora seksualnim zlostavljačima

U SRPNJU 2020. godine Vrhovni sud je smanjio kaznu zatvora šezdesetdvo godišnjem voditelju crkvenog zbora koji je na razne načine seksualno iskorištavao dijete mlađe od 15 godina. Jedinstvenu kaznu u trajanju od 15 godina, koju je izrekao Županijski sud u Osijeku, vijeće za mladež Vrhovnog suda spustilo je na ukupno devet godina. Šest godina manje zlostavljač djeteta dobio je iz nekoliko razloga. Jedan od njih je zato što sud u Osijeku, prema mišljenju vrhovnih sudaca, nije uzeo u obzir da je sudjelovao u Domovinskom ratu i da je primio Spomenicu. 'Unatoč izražene upornosti i povećane kriminalne volje pri učinu kaznenih djela, što je osnovano sud prvog stupnja cijenio otegotnim i zbog čega nema mjesta primjeni odredaba o ublažavanju kazne, osnovano optuženik ukazuje na nedovoljno vrednovanje niza olakotnih okolnosti, neosuđivanost, sudjelovanje u Domovinskom ratu za što je odlikovan Spomenicom Domovinskog rata, te osobito narušeno zdravlje zbog moždanog udara i dijabetesa', piše u obrazloženju Vrhovnog suda.

Navedena priča pokazuje da recentna presuda Županijskog suda u Zagrebu, kojom je na samo dvije i pol godine zatvora osuđen zlostavljač pokćerke, pod obrazloženjem da se borio u Domovinskom ratu, ne predstavlja eksces u hrvatskom pravosuđu. Prije dvije go-

dine objavili smo analizu iz koje je vidljivo da ratni staž spada među najčešće okolnosti koje se, kao po špranci, koriste za umanjivanje kazni počiniteljima teških tjelesnih ozljeda, teških krađa, prijevara, razbojništva, izazivanja prometnih nesreća... Pokazali smo kako suci nerijetko umanjuju zatvorske godine i hrvatskim ratnim zločincima zato što su sudjelovali u ratu. No prema neslužbenim podacima do kojih smo došli, braniteljski status je statistički na prvom mjestu olakotnih okolnosti za skraćivanje zatvora seksualnim zlostavljačima čije su žrtve žene i djevojčice.

Praksa je začeta gotovo u prvim danima ratnog sukoba. Koncem 1991. godine, u ranim jutarnjim satima, aktivni hrvatski vojnik T. Z. u Zagrebu je jednoj ženi pokazao iskaznicu Zbora narodne garde i lažno se predstavio kao policajac. Naredio joj je da uđe u automobil. Tijekom vožnje govorio joj je da zna za njenu srpsku nacionalnost, da je dulje vrijeme prate i da će je odvesti u jedan kazneno-popravni dom gdje će se nad njom 'izrediti' više osoba. Sve će to napraviti ako se odmah ne svuče. Kad je odbila, počeo ju je udarati šakama i prijetiti joj klanjem. Uz opetovana višesatna poniženja, na kraju ju je prisilio na oralni seks. Županijski sud u Zagrebu osudio ga je na pet godina zatvora. No 1994. Vrhovni sud kaznu je smanjio na tri godine. 'Nije sporno da je optuženik nakon dvije nasilne oblube nad oštećenicom od nje zatražio da stavi u

usta njegov spolni organ, tako što je uhvatio njezinu glavu i povukao je prema sebi odnosno svom spolnom organu. Međutim, to je bilo u toku vožnje te je optuženik bio za volanom i upravljao vozilom. Ta okolnost omogućavala je oštećenici da pruži adekvatan otpor i da u tim okolnostima ne udovolji zahtjevu optuženika. Radi se o jednom načinu zadovoljenja spolne pohote, koji u rečenim okolnostima prema ocjeni ovoga suda nema značenje naročito poniženja u smislu čl. 79. st. 2. KZRH', piše u toj presudi. Suci Vrhovnog suda konstatare su tako da tijekom otmice, prijetnji ubojstvom i masovnim silovanjem te za vrijeme zlostavljanja žrtva nije pružila – a mogla je! – dovoljan fizički otpor i da sve što joj se dogodilo 'nema značenje naročito poniženja'. Sve je to Vrhovni sud zaključio potpuno svjestan da je počinitelj već osuđen zbog istog kaznenih djela. Potom je u priču uveden Domovinski rat, koji se i u trenutku odluke Vrhovnog suda još odvijao. Našao se na listi krunskih opravdanja za smanjenje kazne.

U svemu je suučesništvo imala druga strana, Državno odvjetništvo, koje bi po definiciji trebalo braniti interese žrtve i svom silinom proganjati okrivljenike. U postupku žalbe na prvostupanjsku presudu državni odvjetnik predložio je Vrhovnom sudu da uvaži prigovor obrane da je 'trebalo kao olakotno optuženiku vrednovati njegovo sudjelovanje u Domovinskom ratu'. Uz DORH, obol je dala i Hrvatska vojska. Prema dokumentaciji, Glavni stožer Ministarstva obrane Zbornog područja Zagreb poslao je sudu 'izrazito pozitivnu karakteristiku prema kojoj je optuženik na samoj crti bojišnice bio angažiran u najtežim uvjetima, te je sve obveze koje je od njega zahtijevala HV izvršavao pravilno i korektno u potpunosti svjestan svojih postupaka'. Osim bespriječnog ratovanja, Vrhovni sud je kao olakotnu okolnost uzeo i to što je bio pijan. To je, po mišljenju sudaca, 'vjerojatno imalo utjecaja na samokontrolu njegova ponašanja'.

Silovanja s prizvukom i motivom etničke mržnje, praćena istom olakotnom okolnošću,

odvijala su se diljem Hrvatske. U kuću koja se nalazi na području Ličko-senjske županije početkom lipnja 1994. banuo je I. L. s puškom u ruci. 'Što čuvaš srpsku kuću?' pitao je vlasnicu. Pokušala je pozvati susjede, ali on joj je zaprijetio oružjem. 'Počela je vrištati, a optuženi joj je lupao glavom o zid i trgao robu s nje. Ona se otimala i u tom guranju opalio je puškom u pod', piše u sudskoj dokumentaciji. U sljedećih šest sati tukao ju je i silovao dva puta. Oko četiri ujutro uspjela je pobjeći i iz susjedove kuće pozvati policiju. Silovatelj je pobjegao. Nakon devet godina, sredinom 2003., na Županijskom sudu u Gospiću osuđen je na dvije godine zatvora. Dosuđena mu je minorna kazna premda je prije toga bio osuđen zbog silovanja druge žene. Osim što je otac petero maloljetne djece 'o kojima mora skrbiti' i što su mu u ratu neprijatelji spalili imovinu, presudna olakotna okolnost višestrukom silovatelju bila je činjenica 'da je dragovoljac Domovinskog rata od 1991. godine, pa sve do demobilizacije 10.04.1994. godine'.

U naredne tri dekade hrvatske neovisnosti, sve do danas, u stotinama presuda za silovanje, pedofiliju i svaki drugi oblik seksualnog zlostavljanja našao se i Domovinski rat. Od srpnja do rujna 2017. godine muškarac D. M. tri je puta spolno zlostavljao djevojčicu mlađu od 15 godina. Sudac za mladež Općinskog suda u Osijeku dosudio mu je u travnju ove godine po osam mjeseci za svako od tri djela spolne zloporabe djeteta i potom jedinstvenu kaznu od 11 mjeseci zatvora. No onda je u istoj presudi preinačio zatvorsku kaznu u rad za opće dobro. Prije presude obrana je navela da je izrazio kajanje, uz posebnu napomenu da je 'dragovoljac Domovinskog rata, sudjelovao je u obrani RH na prvoj liniji ratišta prilikom obrane grada Osijeka i Paulin Dvora, bio je pripadnik 107. brigade iz Valpova, sudjelovao je i u akciji oslobađanja Baranje u travnju 1992. te ima status vojnog invalida'. Dosuđujući rad za opće dobro zlostavljaču djeteta, sudac je potvrdio da je cijenio njegov ratni put. I zaključio da će se 'svrha kažnjavanja ostvariti izražavanjem društvene osude zbog počinjenih kaznenih djela' te da će navedeni pravorijek doprinijeti javnom 'jačanju svijesti o pogibeljnosti činjenja kaznenog djela i o pravednosti kažnjavanja uz omogućavanje okrivljeniku da se ponovno uključi u društvo'.

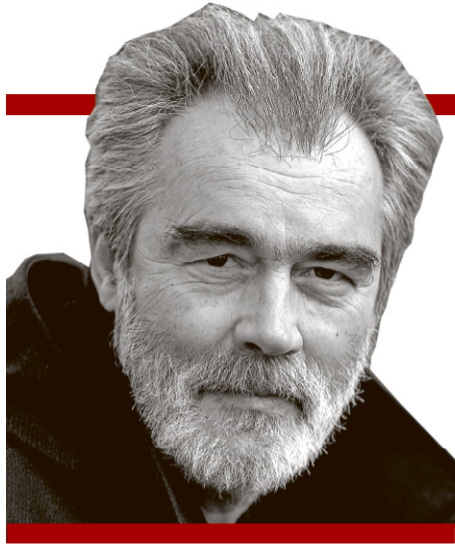
U rijetkim slučajevima sudovi višeg stupnja znaju ispravljati kolege zbog naglašavanja braniteljskog statusa silovatelja kao vrline i umanjivanja užasa koje su počinili nakon rata. Županijski sud u Zagrebu osudio je u listopadu 2017. na četiri godine i 10 mjeseci muškarca R. S. zbog više kaznenih djela silovanja, prijetnji oružjem i protupravnim oduzimanjem slobode. Godinu poslije Vrhovni sud povećao je kaznu na ukupno šest godina. Županijski sud, čija je kazna tako povećana, u obzir je uzeo kajanje, smanjenu ubrojivost i, dakako, sudionništvo u Domovinskom ratu, uz status 60-postotnog invalida i odlikovanje Spomenicom. Po mišljenju suda koji je povećao kaznu, podcijenili su otegotne okolnosti prema kojima je od 2002. do 2012. 'osuđivan ukupno sedam puta pa i za istovrsna kaznena djela (dvaput za kazneno djelo protupravnog oduzimanja slobode i dvaput za kazneno djelo silovanja)'.

Mnogo češće drugostupanjske presude potvrđuju ili smanjuju počiniteljima boravak u zatvoru zbog rata. Prije dvije godine Visoki kazneni sud je s 14 na 11 godina smanjio kaznu pedofilu i silovatelju pod obrazloženjem da je 'prvostupanjski sud prilikom odmjerenja kazne precijenio značaj otegotnih, a podcijenio značaj olakotnih okolnosti te propustio optuženiku cijeliti kao olakotnu okolnost činjenicu da je sudjelovao u Domovinskom ratu'. Nakon rata hrvatski branitelji dobili su razne beneficije. Ispostavlja se da je jedna od njih i popust na silovanje. ■

Često smanjuju kazne za silovanja onima koji su bili branitelji – Vrhovni sud (Foto: Marko Lukunić/PIXSELL)

UVREDE
I PODMETANJA

PIŠE Viktor Ivančić

Ocjena Zorana Milanovića o isticanju izraelske zastave na zgradi Ministarstva vanjskih poslova kao 'idiotskom potezu' istovremeno je i sasvim točna i sasvim promašena. Jedini istinski 'idiotski potez', naime, predstavlja vješanje hrvatske zastave na zdanje u kojem se kroji vanjska politika Hrvatske

Slučaj zastava

ONOGA dana kad je zastava Izraela izvješena na zgradu Ministarstva vanjskih poslova u Zagrebu – što je Zoran Milanović s punim pravom nazvao 'idiotskim potezom' – Franjo Tuđman, utemeljitelj hrvatske države i Hrvatske demokratske zajednice, okretao se u grobu. Srećom, grob je dosta prostran, pa je poglavarkova rotacija prošla relativno udobno.

U 'Bespućima povijesne zbiljnosti', objavljenim prije nego je došao na vlast, Tuđman je politiku 'židovskog naroda' u Izraelu s posebnim autorskim sladostrašćem, na više mjesta, etiketirao kao judeo-nacizam. Reci-mo: 'Primjer židovskog naroda bio je i ostao povijesno višeznačno poučan. Nakon svega što je pretrpio u povijesti, naročito onog strahovitog stradanja u drugom svjetskom ratu, židovski će narod za veoma kratko vrijeme povesti prema palestinskom narodu tako okrutnu, genocidnu politiku da je s pravom okrštena kao judeo-nacizam' (str. 160). Eto, piše Tuđman, 'na kakve sve spoznaje upućuje ovaj malen povijesni korak od naci-fašizma na judeo-nacizam'.

Kao argumente za taj sud navodi izraelske 'žestoke kopnene i zračne napadaje' na palestinska naselja u Libanonu, u kojima 'redovito ponajviše stradava nemoćno civilno pučanstvo, žene i djeca', jer se vodi računa o što većoj 'učinkovitosti u nanošenju žrtava', te se 'napadaji čine i razornim i zapaljivim bombama'. Tu 'nije riječ o odmazdi', tvrdi pisac 'Bespuća', nego o 'dugoročnoj politici i strategiji na crti 'konačnog rješavanja' palestinskog pitanja', a ono što je karakteristično – i na čemu Tuđman naročito inzistira – jest da 'nitko od Židova ne diže glasa prosvjeda'. Cijeli je 'židovski narod', bez izuzetka, zahvaćen judeo-nacističkom groznicom.

Puni sjaj poglavarkova antisemitizma, međutim, dolazi do izražaja stotinu i nešto stranica dalje, kada u fokus stavlja 'njemački narod' u Trećem Reichu, čiju historijsku rolu sagledava iz sasvim drugog rakursa. Na primjer: 'Ne bi trebalo zanemariti povijesnu činjenicu da golema većina njemačkog naroda niti je sudjelovala u izvršenju niti je znala za provedbu genocida. Čak i za većinu državnih i nacističkih dužnosnika 'konačno rješenje' židovskog pitanja značilo je tek da Židovi moraju napustiti Njemačku' (str. 292).

Tako je dakle kod poglavarka izgledao 'malen povijesni korak od naci-fašizma na judeo-nacizam': iako su svim Židovima poznati svi prljavi detalji o genocidu nad Palestincima, 'nitko od Židova ne diže glasa prosvjeda', dočim 'golema većina njemačkog naroda' o istrebljenju Židova u Hitlerovoj Njemačkoj nema blagoga pojma, a 'čak i za većinu državnih i nacističkih dužnosnika' to je potpuno nepoznata stvar. Kompletan 'židovski narod' do grla je uronjen u zločine, dok 'golema većina njemačkog naroda', skupa s većinom državnih funkcionera, sa zločinima nema veze. Naci-fašizam se manifestira kroz individualna, a judeo-nacizam kroz kolektivna izopačenja.

I sada, zaslugom ministra vanjskih poslova Gordana Grlića Radmana, na službenoj zgradi države koju je slavni revizionist i antisemit utemeljio, vijori se izraelska zastava! Da stvar bude apsurdnija, prije svega dvije godine, tumačeći zbog čega Vlada s gnušanjem odbija prihvatiti kandidate za ambasadore koje predlaže predsjednik Mi-

lanović, ministar Grlić Radman izgovorio je čuvenu misao: 'To je apsurdno. Kako netko tko je bio protiv Franje Tuđmana može predstavljati državu?!'

Krasan nesporazum: zakon spojenih apsurdna doveo je do toga da žučljivi glorifikator Franje Tuđmana 'predstavlja državu' potezom koji, osim što je 'idiotski', suštinski vrišti 'protiv Franje Tuđmana'. Eto čime rezultira solidno diplomatsko iskustvo – ministar vanjskih poslova bez problema uspijeva u isti mah veličati Najdražeg Pokojnika i pljuvati po njegovu grobu.

Ipak, ne treba brzati sa zaključcima. Jer i poglavarko je, kao što znamo, izdanje svojih 'Bespuća' na engleskom jeziku (tiskano o trošku Vlade RH) očistio od antisemitskih reminiscencija, prilagodavajući ga međuna-

Idealan čovjek na idealnom mjestu – Gordan Grlić Radman (Foto: Željko Hladika/PIXSELL)

rodnim standardima i očekivanjima, s tim da je izbačena građa bila znatno obilnija od one citirane u ovome članku. Da je kojim nesretnim slučajem poživio stotinu i jednu godinu, a k tome i izbjegao Hag (što je još teže zamisliti), sasvim je moguće da bi zastava Izraela danas lepršala na zgradi hrvatskoga ministarstva zahvaljujući njegovoj direktivi. Prije toga bi, dakako, antisemit dobio važan telefonski poziv iz inozemstva...

Ljigava dvoiličnost je, tradicionalno, u najužoj vezi s borbom za 'ugled Hrvatske u svijetu', za stečevinu koja se neumjereno slavi unutar kuće, a vani je nitko ne uočava. Sada je pak ta stvar sa zastavom išla po uhdanoj proceduri: ministar pleše kako premijer svira, a premijer svira kako 'Zapad' dirigira, bez obzira na to maše li komandnom palicom Joe, Ursula ili netko treći.

Osnovno obilježje hrvatske vanjske politike je, kako već samo ime kaže, to što je ona bez ostatka vanjska, to jest da je vanjska ne samo u teritorijalnom pogledu, nego i u pogledu odlučivanja. Nacija se, primjerice, već duže vrijeme silno zabavlja navadom Andreja Plenkovića da u nevjerovatne 'međunarodne uspjehe Hrvatske', nabrajajući ih u prosjeku triput dnevno, svrstava i sve one poljupce u dupe koje izdašno dijeli u Bruxellesu.

U tom je smislu ocjena Zorana Milanovića o isticanju izraelske zastave na pročelju zgrade Ministarstva vanjskih poslova kao 'idiotskom potezu' istovremeno i sasvim točna i sasvim promašena. Jedini istinski 'idiotski potez', naime, predstavlja vješanje hrvatske zastave na zdanje u kojem se kroji vanjska politika Hrvatske. Mada je nametnuta kao trajan dekor, jedino njoj tamo uistinu nije mjesto, znamo li da se cjelokupni raspon inicijativa takozvane hrvatske diplomacije svodi na umijeće odazivanja na zapovijed. Svaka druga plahta s nacionalnim dezenom što se ljulja uz fasadu državne građevine, prema tome, može se smatrati idiotlukom nižeg intenziteta.

Cijeli jedan šifrirani jezik, s bogatim fondom birokratski intoniranih fraza, skovan je da prikrije podanički status i odsustvo autonomije. 'Naši partneri u svijetu' i 'naši zapadni saveznici' su eufemizmi za naše zapadne naredbodavce; 'pridruživanje međunarodnim integracijama' je kodni naziv za proces kroz koji se nacionalni tor privodi i podvrgava internacionalnom tutoru. Skoro tri i pol decenije hrvatske državnosti, himere za koju je obilno prolijevana krv, obilježene su sistematskom erozijom suvereniteta što ga je Hrvatska posjedovala u socijalističkoj i nesvrstanoj Jugoslaviji.

S druge strane, to umnogome pojednostavnjuje kadrovska rješenja. Ako se Gordan Grlić Radman ukazuje kao beskarakterni kreatura, uzoran primjerak ljudskog tijesta, znači da savršeno reprezentira hrvatsku vanjsku politiku, tim više što još i srčano idolizira Franju Tuđmana. On je idealan čovjek na idealnom mjestu. Posjedovanje ličnog integriteta ili nešto čvršćih osobnih stavova bilo bi u izravnoj koliziji s njegovom funkcijom.

SLIČNO stoje stvari s Andrejom Plenkovićem, samo što njemu cijela ta međunarodna zavrzla- ma udara u agresiju i produbljuje narcistički poremećaj ličnosti, pa sve češće vanjskopoliitičke okolnosti koristi za unutarnje političke obračune. Kada praktički cijelu opoziciju optužuje za rusofiliju i kolaboraciju s Putinom, on zapravo izriče osudu za izdaju principa dobrovoljna vazalstva koje 'naši partneri' i 'naši saveznici' od Hrvatske očekuju. Takvi su, naime, kriteriji u igri: 'nacionalni ponos' buja na tlu zagnojenom poslušničkim mentalitetom.

U osnovi, Plenković se ponaša kao tipičan obiteljski nasilnik koji je izvan kuće manji od makova zrna. Zavođenje čvrste ruke u ambijentu doma, gdje utvrđuje podjelu na 'dvije Hrvatske', podobnu i nepodobnu, kompenzacija je za samoprijegorno kimanje glavom s vanjske strane kućnog praga.

Međutim, autokratska trasa kojom se za-putio, od uzurpiranja državnih institucija, preko jačanja kancelarskog sistema, pa do zakonskog discipliniranja medija, neizbježno će voditi tek u neku vrstu vladalačke dijareje, jer – što uopće znači jahanje na modelu 'država, to sam ja' u državi bez svoga ja?

Temelje takve države, podsjećam, podigao je okorjeli antisemit, velikan koji je javno izrazio sreću što mu 'žena nije ni Srkinja ni Židovka'. Ako se sada zbog platnene tričarije na zgradi ministarstva okreće u grobu, barem može biti siguran da vrtnja ide u smjeru što ga je osobno zadao. ■

MATE UZINIĆ

Migranti su naša braća i sestre

Suvremene migracije su dosta složeno pitanje koje nadilazi naš okvir. No, ne smijemo biti ravnodušni ili se prema migrantima odnositi s mržnjom. Nedavno sam bio u Marseilleu gdje se dosta o tome govorio. Tamo je papa Franjo ponovno poslao važne i snažne poruke, pozivajući nas na prihvaćanje, zaštitu, promicanje i integraciju migranata

Još od perioda kad je bio biskup u Dubrovniku, sadašnji riječki nadbiskup Mate Uzinić svojim potezima, izjavama i stavovima izaziva pažnju javnosti, od napada desnice, pa i nekih svećenika i biskupa, do iskazivanja suglasnosti i podrške ostalog dijela društva. S obzirom na to da se u svom pastirskom radu pridržava smjernica pape Franje, i on je svojevrsni svjedok unutarnjih neslaganja u najvećoj kršćanskoj vjerskoj zajednici. S nadbiskupom smo razgovarali o nizu aktualnih društvenih i crkvenih tema.

zistiraju na očuvanju tradicije i postojećeg stanja, dok drugi stavljaju naglasak, u duhu obnove Drugog vatikanskog koncila, na čitanje znakova vremena i na dijalog sa svijetom. Smatram da iz fokusa ne smijemo izgubiti da se razlike ne isključuju nego nadopunjuju. I da je tradicija dobra kao polazište, jer svijet s nama nije počeo niti će završiti, ali ne i da pruža dovoljan i prikladan odgovor na izazove vjere u društvu koje je sekularno i pluralno. Kršćanstvo želi pronalaziti zajednički jezik i ulaziti u dijalog sa svima, a ne polarizirati i ljude unaprijed otpisivati.

njo smatra da je jedan od glavnih razloga klerikalizam koji je pogodio da se takva zlodjela lakše dogode, ali i da ih se teže otkrije. Zbog klerikalističkog mentaliteta odgovorne osobe u Crkvi su više negoli o žrtvama vodile računa o zlostavljačima, jer o njihovom ugledu je ovisio i ugled Crkve. To je duboko pogrešno i danas smo svjesni da se slučajevi pedofilije ne mogu riješiti interno, bez pomoći društveno-političke zajednice i nadležnih tijela, jer je riječ o kaznenim djelima koja se progone po službenoj dužnosti. Isto smo tako svjesni da je neophodno raditi na prevenciji, na edukacijama crkvenih službenika i djelatnika, kao i na senzibiliziranju i upoznavanju javnosti s činjenicom da svaka biskupija u Hrvatskoj ima Povjerenika za zaštitu maloljetnika i ranjivih osoba kojem je moguće obratiti se u slučaju sumnje u počinjenje ovog kaznenog djela. Isto je najvažnije, žrtve treba staviti na prvo mjesto, a ne instituciju ili vlastiti ugled.

Isus nije isključivao

Zbog empatije i razumijevanja, pa i podrške koju ste izrazili homoseksualnim osobama, doživjeli ste kritike, baš kao i

papa Franjo. Koliko odnos prema homoseksualnim vjernicima i homoseksualizmu dijeli Crkvu i kakav je stav Crkve prema takvim vjernicima?

Isus nije isključivao, nego je uvijek tražio način na koji bi se oni koji su u društvu i njegovoj vjerskoj zajednici bili isključeni mogli osjetiti ponovno uključenima i prihvaćenima. Napsljetku, i on sam je bio isključen i marginaliziran i takav je na sebe preuzeo grijehe cijeloga svijeta. Zato je teško razumjeti zašto Crkva, mi kršćani, ljude isključujemo zbog toga što su drugačiji. Katekizam Katoličke crkve kaže da je homoseksualne osobe potrebno prihvaćati s poštovanjem, suosjećanjem i obazrivošću, no očito je da često nije tako, nego upravo suprotno. Postoji jedan univerzalni moralni princip o kojemu bi uvijek bilo dobro voditi računa, a koji glasi da ne činim drugome ono što ne bih želio da on čini meni. Isus je to izrekao i u pozitivnom značenju, misleći pritom na dužnost ljubavi prema svima. A Sv. Ivan od Križa sazeo je to u utješnu misao da ćemo u suton života biti suđeni po ljubavi.

Postoje primjeri svećenika koji su odbili krstiti djecu LGBT osoba. Koliko je takvo

U javnosti vas često doživljavaju kao predvodnika lijevog krila Katoličke crkve u Hrvatskoj. Jeste li ljevičar, kako vas neki nazivaju, i je li vrh Katoličke crkve u Hrvatskoj, konkretno Hrvatske biskupske konferencije, monolitan?

Ne, ne smatram se ljevičarem. Takva etiketa me žalosti, jer je pokazatelj da se način ponašanja i dijeljenja svojstven politici, nažalost, uvukao i u naše unutarcrkvene odnose. U Crkvi ne bi smjelo biti takvih podjela. Činjenica jest da imamo različite pristupe i naglaske, da neki članovi Crkve više in-

Nedavno su i u Hrvatskoj Katoličku crkvu potresli pedofilski skandali. Kako to da je Crkva toliko izložena tim skandalima i zašto je desetljećima unazad, bar se stiče takav dojam, sporo reagirala?

Problem pedofilije je za Katoličku crkvu osobito bolan jer smo zajednica koja je kroz svoju povijest nerijetko pretendirala, a i dalje pretendira, biti moralni putokaz ljudima. A s pedofilijom smo narušili povjerenje unutar zajednice, svoj kredibilitet u društvu i, nažalost, ispali licemjerni. Dosta sam proteklih godina razmišljao zašto nam se to dogodilo. Papa Fra-

odbijanje protiv vjerskog učenja, što se poduzima prema takvim svećenicima i događaju li se takvi slučajevi i dalje?

Papa Franjo često ponavlja da nikome ne treba uskratiti krštenje, što je općepoznata stvar u tradiciji Crkve. No, to je tako samo ako onaj tko želi krstiti dijete ima prave motive i pruža barem nekakvu sigurnost da će dijete biti odgajano u vjeri. Ako netko ne vjeruje ili ako, barem prisustvom kumova vjernika, nije postignuta moralna sigurnost da će dijete koje želi krstiti biti odgajano u vjeri, njemu ili njoj bi se načelno moglo i uskratiti krštenje. Dakle, kriterij o kojem treba voditi računa su motivacija i vjera, odnosno odgoj u vjeri, a ne stanje osobe ili stil života. Kad je riječ o LGBTQ+ osobama koje traže krštenje djeteta, pogrešno bi bilo unaprijed pretpostaviti da takve osobe imaju pogrešne motive ili da neće ili ne mogu svoju djecu odgajati u vjeri. Zato je svaku situaciju potrebno strpljivo razlučivati, a onda i donijeti odluke s pažnjom, ljubavlju i obrazloženo te, ako je ikako moguće, nudeći alternativna rješenja. A dužnost svećenika trebala bi biti da i sam aktivno nastoji pratiti i pomoći vjerski odgoj djece koju je krstio.

Tema migranata ponovno postaje sve aktualnija. Dojam je da su i Crkva i vjernici podijeljeni u stavovima prema njima. Za jedne su oni ugroza, drugi tvrde da im treba pomoći i pomažu im, kao što to čini Isusovačka služba za izbjeglice (JRS). Kako gledate na to društveno i političko pitanje i koliko Riječka nadbiskupija pomaže migrantima?

Riječka nadbiskupija u suradnji s volonterima, Gradom Rijekom i JRS-om čini ono što može da se osobe, migrante koji prolaze kroz naš grad prepozna kao ljude i da im se pomogne da se u našem gradu osjećaju kao ljudi. Ne činimo ništa spektakularno, ali mijenjamo perspektivu pokazujući da je moguć drugačiji pristup od onoga na što pozivaju neki koji u migrantima vide tek prijetnju i da je to što radimo bolje za sve nas jer i nas i migrante čini boljim ljudima. Suvremene migracije su dosta složeno pitanje koje nadilazi naš okvir. No, ne smijemo biti ravnodušni ili se prema migrantima odnositi s mržnjom. Migranti su naša braća i sestre, osobe čije je dostojanstvo i život potrebno štiti u istoj mjeri kao i život nerođenih, bolesnika, starijih osoba i drugih ranjivih kategorija. Budući da su u potrebi, trebamo moći u njima prepoznati Krista koji je u potrebi, kako nas on sam poučava u poznatom govoru o posljednjem sudu u 25. poglavlju Matejeva evanđelja. Nedavno sam bio u Marseilleu gdje se dosta o tome govorilo. Tamo je papa Franjo ponovno poslao važne i snažne poruke, pozivajući nas na prihvaćanje, zaštitu, promicanje i integraciju migranata. Znam da je vrlo teško naći rješenje za sve. Prvo treba zaustaviti ratove i započeti dijalog. Bez toga se ovi procesi ne mogu usporiti, a kamoli zaustaviti.

Sve je više stranih radnika u Hrvatskoj, pa i u vašoj nadbiskupiji. Među njima je i dosta katolika. Imate li informacija o tome kako je tim ljudima, kakvi su njihovi problemi, brinete li se o njima?

Želio bih se više upoznati sa situacijama u kojima se nalaze strani radnici, zasad još nemam puno informacija o tome. U njihove sam probleme upućen uglavnom preko medija gdje se izvještavalo o posrednicima i poslodavcima koji su neke od njih izigrali i ostavili na cjedilu. To je grijeh struktura koji se uvijek ponavlja i zbog kojega uvijek stradaju najslabiji, a u ovom trenutku to su ti radnici koji nemaju sindikalnu ni ikakvu

drugu zaštitu. Neophodno je sve to bolje zakonski regulirati, ali i bolje pratiti, primjerice da inspekcije redovito provjeravaju poštuju li se radnička prava i jesu li zadovoljeni svi uvjeti koje zakonodavac propisuje, a i da ti uvjeti budu takvi da poštuju i promiču ljudsko dostojanstvo. Ponovio bih nešto što su nedavno rekli talijanski biskupi: radi se o prihvaćanju ljudi jer su ljudi, a ne o popunjavanju demografskih praznina. Zato pozivam da se što prije izradi dugoročni plan i to na strukturalni način. To svakako uključuje i pravo na definiran put k punom građanstvu, na dugoročne radne dozvole i mogućnost da ovdje žive zajedno sa svojim obiteljima. Morat ćemo se i mi u Crkvi na tom planu više angažirati. Uveli smo ponegdje misu na engleskom jeziku, ali svi znamo da to nije dovoljno i da treba puno više.

Aktualna tema je i položaj žena ne samo u Katoličkoj crkvi nego i u društvu. Razvio se pokret nazvan 'klečavci'. Kako gledate na njihove zahtjeve, od toga kako bi žene trebale biti odjevene pa nadalje i koliko oni odražavaju službene stavove Katoličke crkve?

Cijeli molitveni performans koji izvode je u najmanju ruku neobičan. Čini mi se da mole da Bog promijeni druge i uskladi ih s njihovom vizijom Crkve i društvenopolitičke zajednice, dok bi molitva trebala mijenjati ponajprije nas i usklađivati nas s Božjom vizijom i njegovim planom za čovjeka i s čovjekom. A Božji plan je uvijek i samo plan ljubavi. To je molitva koja provocira i negativno izaziva druge. I to nije dobro. Iako se s njima ne slažem, ipak branim njihovo građansko pravo da se javno okupljaju i izražavaju svoje stavove.

Periodično se reaktualizira tema svećeničkog ređenja žena u Katoličkoj crkvi. Službeni stav Crkve je poznat, no je li ikako moguće da on, kao u nekim drugim, manjim kršćanskim zajednicama, bude promijenjen?

Mislim da u ovom trenutku Crkva neće donositi neki novi konačni odgovor. Za Crkvu nije upitna jednakost dostojanstva žene i muškarca. Također, jasno je, i to Papa često ističe, kako nismo uspjeli tu jednakost pretočiti u praksu. S druge strane, imamo problem i sa svećeničkom službom, koja također ne pretače dovoljno u praksu svoju bazičnu karakteristiku, a to je služenje. Dakle, iako je pitanje ređenja žena važno, smatram da je važnije prisjetiti se da biti svećenik u Crkvi nije pitanje moći nego pitanje služenja. U tom smislu smatram da bi bilo prikladnije, ali i realnije, tražiti rješenje da se upravne funkcije ili službe u Crkvi ne povezuju sa svećeničkom službom, kako bi ih mogli vršiti i drugi vjernici, jednako žena kao i muškarac. Kriterij pritom ne bi smio biti spol, nego osjećaj poziva, stručnost i sposobnost.

Papa Franjo inicirao je brojne promjene, od organizacije kurije do stavova koji su za mnoge pretjerano liberalni. Sazrijeva li vrijeme u Crkvi za novi koncil, odnosno koliko ona korespondira s današnjim vremenom?

Ne znam bi li novi Koncil bio rješenje ili bi za neke bio još veći problem. Mi zapravo imamo Koncil koji je, iako se dogodio prije šezdesetak godina, još uvijek aktualan. Problem je što on još nije u potpunosti primijenjen u konkretnom životu Katoličke crkve. Nažalost, jedna mala, ali dosta glasna skupina u Crkvi smatra da je on uzrok problema Crkve i traže povratak u pretkoncilsko vrijeme. Čini se da je lakše biti rob pravila i propisa koji sve reguliraju, nego živjeti slobodu za koju nas je Krist oslobodio.

S pedofilijom smo narušili povjerenje unutar zajednice, svoj kredibilitet u društvu i, nažalost, ispali licemjerni. Zbog klerikalističkog mentaliteta odgovorne osobe u Crkvi su više negoli o žrtvama vodile računa o zlostavljačima. To je duboko pogrešno

Tako je to od početka. Smatram da je koncilaska Crkva itekako sposobna vrlo dobro korespondirati s današnjim svijetom, ali i da je problem što smo mi još uvijek nedovoljno koncilaska i otvorena Crkva. Nije nam zato potreban novi Koncil, nego bismo trebali početi živjeti onaj koji je na snazi. Nadam se da će nam u tome pomoći Sinoda o sinodalnosti koja je, uostalom, jedan od koncilskih plodova.

Transparentno i u Rijeci

Transparentno trošenje novca ozbiljan je problem u Hrvatskoj, mnogi netransparentnost zamjeraju i Crkvi. Za transparentnost ste se zalagali kao biskup u Dubrovniku, zalažete se i sada kao nadbiskup riječki. Koliko se nadbiskupija koju vodite u tome razlikuje od drugih nadbiskupija i bi li Crkva javno trebala objavljivati sve prihode, uključujući i milodare?

Vjerujem da se svi biskupi u Hrvatskoj trude transparentno voditi svoje financije, ali oni to uglavnom čine na unutarbiskupijskom području koje ima svoje mehanizme koji bi trebali osigurati transparentno vođenje i trošenje crkvenih sredstava. U Dubrovniku sam financijsko stanje u biskupiji odlučio predočiti i dati na uvid cjelokupnoj javnosti. To se odnosilo na sve prihode i rashode, uključujući i milodare. Radim na tome da to isto učinim u Rijeci. Smatram da je to važno učiniti zato što nam takva transparentnost pomaže biti dobrim upraviteljima i čuva nas od napasti da se crkvenim novcem poslužimo za one ciljeve koji nam nisu svojstveni. Napominjem da Crkva ima materijalna sredstva da bi mogla vršiti svoje poslanje, pristojno uzdržavati one koji ga vrše i pomagati onima koji su potrebni. Osim toga, takva transparentnost je jedina sposobna razbiti predrasude o velikom crkvenom bogatstvu koje je u velikom broju slučajeva tek mit. Bez novca iz proračuna Republike Hrvatske, biskupija u kojoj se trenutno nalazim zasigurno ne bi, pa ni uz pomoć koju primamo od drugih, mogla započeti i nastaviti neke važne projekte ne samo za Crkvu nego i za društveno-političku zajednicu, kao što su projekt sigurne kuće, hospicija, škole, doma za osobe s demencijom i sl. Milodari, koji su zapravo jedini neoporezivi dio naše zarade, nisu mnogim župama dovoljni ni za podmirenje osnovnog održavanja. No, mi ne bismo trebali činiti ništa zbog novca. Novac jest i mora ostati sredstvo. Ako nam postane cilj, onda smo promašili poziv.

Trajno je i pitanje Vatikanskih ugovora, koji su međudržavni. Je li došlo vrijeme da predstavnici dviju država sjednu i redefiniraju ih? Mnogi smatraju da je Crkvi na temelju njih dan prevelik utjecaj, primjerice u obrazovanju.

Mislim da su ti ugovori u svojem velikom dijelu pozitivni te da su pomogli i pomažu u reguliranju odnosa Republike Hrvatske s Katoličkom crkvom. Na temelju njih sklopljeni su ugovori i s drugim vjerskim zajednicama, a taj model je, kako često ističe muftija Aziz ef. Hasanović, primjer i drugima. Utjecaj na obrazovanje postoji zbog instituta kanonskog mandata i programa koji se provode u predmetu koji se naziva katolički vjeronauk, ali riječ je o izbornom predmetu i institutu kojim se želi garantirati da to doista bude katolički vjeronauk, kao što sličan institut to garantira i pripadnicima drugih vjerskih zajednica koje izvode vjeronauk u školi. Vjerujem da će se uvođenjem alternativnog predmeta i u osnovne škole ova napetost donekle umanjiti. Također, napetosti bi se znatno smanjile većom transparentnošću o kojoj sam govorio u prethodnom odgovoru. Svaki ugovor, pa i ugovori koje je Republika Hrvatska sklopila sa Svetom Stolicom, predviđa i način na koji bi ga se moglo mijenjati ako se promijene okolnosti zbog kojih je potpisan. Čini se, barem za sada, da te okolnosti nisu bitno promijenjene da bi jedna od ugovornih strana smatrala da je potrebno započinjati pregovore o njihovom usklađivanju s novim okolnostima.

I u Dubrovniku i u Rijeci postoji srpska zajednica i organizirana pravoslavna crkva. Kako ste s njima surađivali, jeste li realizirali neke zajedničke projekte?

U Dubrovniku sam imao dobru suradnju. Imali smo više zajedničkih projekata iz kojih su iznikla i prava prijateljstva, pa i suradnja koja traje u jednom projektu koji je također ekumenski, a to je projekt koji je u Dubrovniku započeo pod nazivom Ljetna škola teologije, dok se u Rijeci nastavio pod nazivom Mediteranski teološki susreti. Riječ je o projektu u kojem se tjedan dana druže studenti katoličke, pravoslavne i protestantske teologije s katoličkim, pravoslavnim i protestantskim profesorima teologije, slušaju predavanja, razgovaraju i raspravljaju, ali i razbijaju međusobne predrasude koje imamo jedni o drugima. Iskustva su veoma pozitivna. Nažalost, u Rijeci sam za sada imao tek nekoliko neformalnih susreta s predstavnicima pravoslavne zajednice, ali nismo još imali nekih većih projekata. Planiram u skorije vrijeme posjetiti nadležnog episkopa kako bismo i na ovom području mogli biti više jedno.

Nedavno je u jednom dubrovačkom glasilu objavljen intervju u kojem su Srbi uspoređeni s bubama. Kako gledate na to?

Vrlo ružno i neprimjereno. S obzirom na to da poznajem prof. Stojan iz vremena kad sam bio dubrovački biskup, smijem se nadati da je to bila nepromišljena izjava. Potrebna nam je svima veća odgovornost za izgovorene riječi, to nam nerijetko nedostaje.

Mirotvorstvo umjesto militarizma

Pitanje ćirilice danas nije aktualno kao prije nekoliko godina, ali ona povremeno uskomješa javnost. Kakav je vaš stav o ćirilici kao pismu koje je i hrvatsko i o njenoj javnoj upotrebi?

Povjesničari i poznavatelji naše kulture uče nas da su latinica, glagoljica i ćirilica hrvatska pisma. Dolazim iz Poljica koja se ponose svojim Statutom napisanim na ćirilici, verziji koja se zove bosančica. Svako pismo, pa tako i ćirilica, kulturno je bogatstvo kojim se trebamo ponositi i koje ne bismo trebali koristiti za naše međusobne obračune. Nažalost, čini se da pismo ne samo po svom sadržaju nego i po svom obliku može prestati biti ono što nas obogaćuje i može postati ono što nas osiromašuje, a osiromašuje nas kad god prestane biti sredstvo komunikacije i postane sredstvo za naše međusobne svađe i obračune. Ali, nije za to krivo sredstvo, nego naš način na koji se njime koristimo.

Vaša nadbiskupija pokriva područje na kojem je bio snažan antifašistički pokret, ali i na kojem su fašisti počinili teške zločine, primjerice u Lipi. Kakav je vaš stav prema kulturi sjećanja i očuvanju baštine antifašističke borbe?

Bio sam na komemoraciji u Lipi, više puta i u Sobolima gdje se također čuva spomen na žrtve Podhumlja, a sudjelovao sam i na nekim drugim mjestima stradanja koja su na području Riječke nadbiskupije uglavnom povezana uz žrtve nacizma i fašizma. U Dubrovniku je situacija bila ponešto drugačija jer se dolje, na primjer na Daksi ili Orsulji, a i na mnogim drugim mjestima po otocima na tom području, nekako više čuva sjećanje na žrtve komunista u poslijeratnim godinama. Često ističem da je važno sjećati se žrtava jer nam to pomaže oprostiti, ali i ne ponoviti. Zlopamćenje pak u nama može stvoriti osjećaj mržnje, a onda i ponavljanje onoga što se dogodilo. Važno je uvijek biti na strani žrtava. I nikad, baš nikad, ne biti na strani zločinaca. I da ne ističemo

Dolazim iz Poljica koja se ponose svojim Statutom napisanim na ćirilici, verziji koja se zove bosančica. Svako pismo, pa tako i ćirilica, kulturno je bogatstvo kojim se trebamo ponositi i koje ne bismo trebali koristiti za naše međusobne obračune

samo vlastiti identitet i žrtvu, već da budemo spremni na uključivanje u spomen i drugoga i drugačijega te da vidimo i žrtvu drugih. Treba nam sjećanje utemeljeno na mirotvorstvu i pomirenju, a ne na militarizmu i ratu.

Je li se Katolička crkva u Hrvatskoj suočila s kadrovskim problemima zbog depopulacije? Je li 'kadrovski bazen' iz kojeg papa bira nove biskupe dovoljno velik zbog, pretpostavljamo, manjeg broja svećenika i redovnika nego nekad?

Čini se da je danas sve teže naći biskupe. No, ne mislim da je, barem za sada, toliko problem u depopulaciji, jer su zvanja u godinama koje su prikladne za izbor biskupa još dosta brojna. Mislim da je više problem u zahtjevnosti biskupske službe koju u današnjim okolnostima nije lako prihvatiti. Danas jednostavno nije lako biti biskup. Iz Dikasterija za biskupe su ne tako davno izvijestili da u svijetu u prosjeku svaki treći kandidat koji bude izabran za biskupa odbije vršiti tu službu. Ako kvalitetni svećenici to odbiju, onda to nije dobro za Crkvu.

Gase li se, odnosno hoće li se ugasiti pojedine župe zbog depopulacije i ima li praznih župa bez duša?

Da, nažalost mnoge župe već sada postoje samo formalno jer više nema vjernika. Ne poduzimamo još uvijek kanonsko-pravne korake i za njihovo formalno ukinuće, ali u stvarnosti mnoge od njih zapravo više ne postoje jer su ostale bez vjernika i stalnog svećenika. No, zato su neke druge župe u gradskim i prigradskim sredinama porasle te imaju potrebu za većom prisutnošću svećenika kao i za boljim i većim pastoralnim prostorima. To je suvremeni trend koji i pred Crkvu stavlja izazov. S jedne strane nijednu osobu ne ostaviti bez svećenika, a s druge ići gdje je većina vjernika.

Za kraj – što će biti primarni ciljevi vašeg djelovanja u budućnosti?

Pokušavati otkrivati znakove vremena i djelovati spram njih u svjetlu Evandjelja. I truditi se uvijek više rasti u dobru šireći svoje srce da u njemu ima mjesta za sve. Želio bih u tom smislu nastaviti i sinodalne procese koji su započeli, a kojima je jedna od zadaća, kako nas je podsjetila kontinentalna faza Sinode, 'raširiti prostor svoga šatora', kako bi on zahvatio i one koji su isključeni ili su otišli. Trebamo sa zahvalnošću čuvati sve ono što je dobro, a što su nam prenijele i ostavile prethodne generacije, ali istovremeno moramo tražiti i nove putove, nove načine vršenja svoga poslanja, usklađene sa znakovima i izazovima vremena u kojemu živimo. U tom smislu u Riječkoj nadbiskupiji razmišljali o pokretanju Nadbiskupijske sinode ili barem o organizaciji sinodalnih skupština na kojima bismo bez formalnog sinodalnog okvira raspravili neke važne teme i vidjeli kako naprijed kao kršćani i Crkva u promijenjenom vremenu i promijenjenim okolnostima. Ne bih želio da naša Nadbiskupijska sinoda, ako je budemo organizirali, bude tek jedan događaj. Želio bih da ona postane naš zajednički hod. Očekujem na tom planu i poticaje sa Sinode u Rimu, koje ću rado primijeniti i u životu ove naše Riječke nadbiskupije, kao što sam primijenio i druge poticaje pape Franje koji su mi u mnogim trenucima moje službe bili prosvjetljujući te pomoć i poticaj za moj vlastiti biskupski rad. Također, moramo surađivati, zajedno s pripadnicima civilnoga sektora i cjelokupnom zajednicom, na pomaganju rješavanja gorućih društvenih problema, kao što su siromaštvo, migracije, ekološka pitanja itd. Crkva bi se tu trebala više angažirati, a to ću i sam pokušati činiti. ■

Prešućene obitelji

Usprkos presudama u korist životnih partnera kao posvojitelja i preporukama EK-a, izmjenama Obiteljskog zakona predviđeno je da posvajati mogu isključivo bračni i izvanbračni drugovi te samci. Iz Duginih obitelji pozivaju Vladu da osigura pravo na posvojenje za sve parove

NAŠA obitelj s dva školarca po svemu je vrlo tipična, uživane obveze oko škole, zadaca, lektire, sportskih treninga, puno igre i zajedničkog druženja. Ono što je najvažnije, ne nailazimo ni na kakve probleme u maloj sredini u kojoj živimo. Strahovi o tome kako će djeci biti teško jer se o njima brinu dva muškarca rasplinuli su se kao balon od sapunice – govori IVO ŠEGOTA koji se 2020. sa životnim partnerom MLADENOM KOŽIČEM upisao u povijest.

Šegota i Kozić prvi su gej par koji je u Hrvatskoj udomio dvoje djece bez odgovarajuće roditeljske skrbi, a stručni tima Dječjeg doma u Nazorovoj proljetos ih je kandidirao za udomitelje godine, ističući da je riječ o 'jednoj od najboljih obitelji s kojima surađuju'. Svemu je prethodila dugogodišnja pravna borba u kojoj su Ivo i Mladen prvo uspjeli ostvariti udomiteljski status, a onda, temeljem presude Visokog upravnog suda iz 2022., i pravo na pristup procjeni za posvojitelje. Potonja presuda slavljena je kao ona koja će imati dalekosežne posljedice za prava LGBTIQ osoba jer su njome životni partneri po pravima praktički izjednačeni s bračnim drugovima. Međutim, Ministarstvo za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu politiku, koje je ranije putem žalbi na presude pokušalo Šegoti i Kožiću osporiti prava, sada je ponovno našlo način da istospolnim parovima zakomplicira živote.

Iz ministarstva MARINA PILETIĆA nedavno je u javno savjetovanje pušten prijedlog izmjena Obiteljskog zakona. Usprkos spomenutim presudama i preporukama Europske komisije, dio kojim se regulira posvajanje djece ostao je rezerviran isključivo za bračne i izvanbračne drugove te samce.

— Zar očekuju da nakon dvije dugotrajne sudske trakavice u kojima smo pobijedili opet moramo ganjati pravdu za djecu sudskim putem? I nismo jedini, jer je dosta istospolnih partnera u sličnoj situaciji. Dok se svi kunu u najbolji interes djeteta, mi djecu podižemo na noge i vodimo ih kroz život, a država našu obitelj zakonski i dalje prešućuje – kaže Šegota.

Iz Duginih obitelji, udruge koja okuplja LGBTIQ parove i pojedince, ocjenjuju da aktualnim propustom Vlada nastavlja diskriminirati istospolne parove i ograničavati prava djece izdvojene iz svojih bioloških obitelji.

— Sudska praksa ponavlja kako se ovakva diskriminacija ne bi trebala događati. Na kraju najviše ispaštaju djeca koja su u sustavu, čemu svjedočimo iz dana u dan čitajući naslove kako u domovima nema mjesta i kako djelatnice u sustavu moraju skakati kroz vatrene obruče da bi pronašle adekvatan smje-

štaj za napuštenu djecu – govori predsjednik Duginih obitelji DANIEL MARTINOVIĆ.

— Nažalost, ovakvi potezi sugeriraju odstupanje od europskih vrijednosti, koje vlada ANDREJA PLENKOVIĆA navodno podržava. Umjesto da se zakoni prilagode suvremenim potrebama i europskim smjernicama, čini se korak unatrag. Teško je reći radi li se o propustu ili namjernom činu, ali činjenica je da je Vlada imala priliku malom izmjenom Obiteljskog zakona učiniti puno za sudbinu djece koja su trenutno u domovima, a to nije napravila – dodaje on.

Iz resornog ministarstva tek poručuju da se izmjenama Obiteljskog zakona 'pristupilo iz drugih razloga', odnosno zbog odluke Ustavnog suda iz aprila ove godine. Njome je, ravno osam godina nakon što je 11 fizičkih i pravni osoba podnijelo prijedlog za ocjenu ustavnosti zakona donesenog 2015., utvrđena nesuglasnost s Ustavom i ukinuto 18 članaka. Ukinute odredbe Obiteljskog zakona prestaju važiti 31. prosinca 2023., do kada je Sabor dužan donijeti izmjene i dopune postojećeg ili potpuno novi zakon, stoji u odluci Ustavnog suda.

U Ministarstvu za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu politiku na kraju su se odlučili za kozmetičke dorade, pravdajući se da bi u suprotnom s prvim danom 2024. godine nastupila pravna praznina. No posve je očito da su u Plenkovićevom HDZ-u, koji ustrajno žonglira na liniji od građanskog centra do konzervativne desnice, procijenili da im se tom temom ne isplati temeljitije baviti uoči nadolazeće serije izbornih ciklusa. Pogotovo ako znamo da su se na Obiteljskom zakonu već opekli.

Postojeća verzija toga akta, nastalog u mandatu SDP-ove ministrice MILANKE OPAČIĆ, odmah je naišla na brojne kritike, gotovo u podjednako mjeri pristigle iz desničarskih, tzv. obiteljaških krugova i iz liberalnih udruga. Promjenom vlasti 2016. godine instant vlada TIHOMIRA OREŠKOVIĆA brže-bolje je osnovala radnu skupinu za izradu novog zakona i na njeno čelo imenovala DUBRAVKU HRABAR, ultrakonzervativnu profesoricu zagrebačkog Pravnog fakulteta. Hrabar je na istoj funkciji ostala i u Plenkovićevu mandatu, a skupina pod njenim ravnanjem stoji iza prijedloga novog Obiteljskog zakona koji je ujesen 2017. ekspresno, u manje od 24 sata od objavljivanja, povučen iz javne rasprave. Prije svega zbog sporne definicije obitelji iz koje su isпали i bračni parovi bez djece.

Kako piše Jutarnji list, ista radna skupina radila je još neko vrijeme, izrađeno je još nekoliko prijedloga novog zakona, no ni jedan više nije javno predstavljen. Naposljetku je usred prošlog ljeta donesena odluka o osnivanju nove skupine pod vodstvom MARIJE BARILIĆ iz Piletićevog ministarstva, a među 40-ak članova našlo se mjesta i za predstavnice Autonomne ženske kuće, udruge B.a.B.e. i inicijative Spasi me. Pred njih je stavljen zadatak da uz uklanjanje uzroka zbog kojih je Ustavni sud ukinuo dio odredbi zakona, a koje se odnose na dobrovoljnost obiteljske medijacije, utvrđivanje majčinstva i očinstva, dvojbe vezane uz skrb i zaštitu djece, postojeći zakon usklade s Istanbulskom konvencijom. U Obiteljski zakon tako sada ulazi odredba po kojoj se pod povredom osobnih prava djeteta podrazumijeva i izloženost djeteta

nasilju u obitelji, a prvi put se propisuje da će sud prije donošenja odluke o tome s kojim će roditeljem dijete stanovati, o roditeljskoj skrbi i viđanju djeteta s drugim roditeljem uzeti u obzir postojanje nasilja u obitelji.

Takve napore pozdravlja pravobraniteljica za ravnopravnost spolova VIŠNJA LJUBIČIĆ i dodaje da pitanje posvajanja djece od strane životnih partnera zasada ostaje 'stvar buduće sudske prakse'.

— Iako Obiteljskim zakonom nisu predviđeni životni partneri kao potencijalni posvojitelji, njime nije ni izričito zabranjeno osobama u istospolnoj zajednici da posvajaju. Sud u svakom takvom pojedinom slučaju treba tumačiti zakon i donijeti odluku, kao što je to učinio Europski sud za ljudska prava (ESLJP) u predmetu X protiv Austrije iz 2013. gdje se radilo o postupku žene u istospolnoj zajednici koja je htjela posvojiti biološko dijete svoje partnerice. Sud je naposljetku utvrdio da u tom slučaju legitimni interes postoji u vidu očuvanja tradicionalnih obitelji. Smatram da bi i naša praksa, kako nadležnih područnih ureda Hrvatskog zavoda za socijalni rad, tako i sudova, trebala slijediti onu ESLJP-a, kao što je to već vidljivo u odluci Visokog upravnog suda iz 2022. godine – ističe Ljubičić.

No iz Duginih obitelji pozivaju Vladu da doradi predstavljene izmjene zakona i tako odmah osigura jednaku pravnu sigurnost i pravo na posvojenje za sve parove, bez obzira na njihovu seksualnu orijentaciju.

— Ivo i Mladen nisu jedini koji se suočavaju s problemima. Brojni istospolni parovi nailaze na prepreke prilikom traženja prava na posvojenje ili udomiteljstvo i svaki od njih ima različito iskustvo; neki su uspjeli ući u registar posvojitelja, neki su dobili pozitivno mišljenje, ali nisu ušli u registar. Kod većine slučajeva imamo osjećaj da su djelatnici na terenu prepušteni sami sebi. Vidimo da i oni žele pomoći, da istinski žele pružiti adekvatne domove djeci u sustavu, ali s ovom pravnom nesigurnošću i zakonskim preprekama ni oni sami većinom ne znaju kako postupiti – govori Daniel Martinović.

Dodaje da će Dugine obitelji, ako bude potrebe, podržati svoje članice i članove u sudskoj borbi protiv diskriminacije, kao što su to već učinili u slučaju Ive Šegote i Mladena Kožića.

— Konačno, nadamo se da će ova ili neka buduća Vlada prepoznati važnost inkluzivnih izmjena Obiteljskog zakona kako se bi osigurala pravednija budućnost za sve – veli Martinović. ■

Svi se kunu u najbolji interes djeteta, a država našu obitelj zakonski i dalje prešućuje – Ivo Šegota i Mladen Kozić (Foto: Željko Hladika/PIXSELL)

Братством против Шовинизма

Нема разлога због којег Хрватски сабор не би с поносом требао нагласити континуитет са ЗАВНОХ-ом, рекао је у име Социјалдемократа потпредсједник Сабора Даворко Видовић на обиљежавању 80. годишњице Другог засједања ЗАВНОХ-а у Плашком

Свечаном сједницом у плашчанском Дому културе те полагањем вијенаца пред бисту Владимира Назора и споменике погинулим борцима у центру мјеста, 14. октобра обиљежена је 80. годишњица Другог засједања Земаљског антифашистичког вијећа народног ослобођења Хрватске (завнох). Програм је организовао Савез антифашистичких бораца и антифашиста, у сарадњи с Опћином Плашки, али без покровитељства Хрватског сабора који је формално правни наследио завнох-а. Како је речено, у основи оснивања завнох-а била је идеја федерализма и равноправности којом су се партизани супротстављали усташким и четничким шовинистичким програмима.

Потпредсједник Сабора Даворко Видовић присутне је поздравио у име Социјалдемократа, али и како вјерује, 'у име других заступничких клубова'.

— Волио бих вас поздравити у име Сабора, али то не могу рећи јер нема покровитељства Хрватског сабора над овим великим догађајем. Мислим да нема ни једног разлога због којег Хрватски сабор не би с поносом требао нагласити континуитет са завнох-ом – рекао је Видовић, нагласивши да није све почело 1990. и да се наноси велика штета занемаривањем континуитета. — завнох је био модерно цивилизацијско достигнуће у земљи у којој је 75 посто ста-

новника било написано, али су имали лудило водство које је препознало што вуче цивилизацију напријед у увјетима највеће агресије на хумане вриједности свијета. Није био копија бољшевичке Русије јер се знало препознати вриједности националне равноправности и уградити је у темеље Хрватске, насупротив монархистичке Југославије и фашистичких парадржавних творевина. завнох је представљао све који су имали антифашистичку легитимацију, што значи већину грађана Хрватске и то не бисмо смјели заборављати – закључио је.

— Идеја и одлуке завнох-а говоре да се не ради само о уставном, него и о институционалном континуитету државности, што је одговор свима који сматрају да прије 1990. није било ничега – рекао је предсједник САБА РХ Фрањо Хабулин, истичући да је завнох поставио темеље послеријатној Хрватској.

— Друго засједање завнох-а и одлуке које су тамо донесене имају повијесну важност, баш као и године борбе за основне циљеве антифашистичког покрета на простору Југославије попут слободе, равноправности и праведности које је артикулирала комунистичка партија, њени политички и војни савезници – рекао је предсједник СНВ-а Милорад Пуповац.

— Тада антифашизам није био празна ријеч, као што је неријетко данас за неке, већ пунокрвна и снажна идеја, јер се зна-

ло да насупротив тим вриједностима стоје нехуманост, неравноправност, неправда и истребљење цијелих народа. Тај покрет, као и цијели концепт антифашистичких вијећа, био је јединствен у Европи и по томе како се организовао и по садржајима које је носио са собом. Свијет је у том тешком времену настојао сачувати модерне вриједности, што се не може рећи за данашње раздобље – нагласио је.

— Кад данас спомињемо антифашизам и записујемо завнох у највише документе Хрватске, често заборављамо што им је смисао. Води се битка која води у другом смјеру од онога који је зацртан у антифашистичком покрету и вриједностима какве су иза себе оставили завнох и авној. Они који су у томе судјеловали – Хрвати и Срби – уназад 30 година једни друге исцрпљују, штете си и постављају ограничења, чинећи управо оно против чега су били чланови антифашистичког савеза – нагласио је Пуповац.

У дворани су, уз живе партизани, били бројни антифашисти Загреб и Загребачке жупаније, као и Карловачке, Приморско-горанске и Сплитско-далматинске жупаније. Вијенце су положили делегације СНВ-а те заједничка делегација Савеза антифашистичких бораца и антифашиста и Опћине Плашки.

— Одлуке завнох) доношене 1943. до 1945. године биле су темељене на одлукама авној-а и битне су за хрватски др-

жавотворни континуитет у југославенском оквиру, рекао је повјесничар Иво Голдштајн у Загребу, на трибини одржаној у организацији САБА РХ.

— У основи завнох-а била је идеја федерализма у оквиру југославенског програма равноправних народа. Како би тај програм на најједноставнији начин приближио људима, Јосип Броз Тито често је понављао паролу 'братство и јединство' којом су се партизани супротстављали усташким и четничким шовинистичким програмима за Хрватску и БиХ – нагласио је Голдштајн, истичући да се то прије свега видјело у националном саставу јединица у којима су се Срби, Хрвати и други народи борили против окупатора и квислинга.

— завнох је био прво земаљско антифашистичко вијеће које је организирано на будућем југославенском простору, које су слиједила друга антифашистичка вијећа у будућим југославенским републикама. Формално је преузео функцију највишег политичког тијела НОП-а, аналогно с функцијом коју је преузео авној у Бихаћу, али је де факто обављао и функцију највишег органа хрватских власти, што је аналогно ономе за што ће се авној прогласити на засједању у Јајцу – казао је Голдштајн.

Друго засједање завнох-а одржано је у Плашком од 12. до 15. октобра и тада донесени документи антиципирали су одлуке Другог засједања авној-а у Јајцу 29. новембра 1943. Основне тезе свих реферата и говора биле су забрана повратка краља и емигрантске владе, што је након споразума Тито – Шубашић 1944. ублажено, залагање за демократску републику Југославију, те пуну равноправност свих југославенских народа на темељу федеративног уређења нове Југославије.

По ријечима свеучилишног професора права из Ријеке Жељка Бартуловића, дјеловање завнох-а доказ је државности Хрватске и прије 1991. али и потврда, истина ограниченог вишестраначја. У Плашком је 1943. проширен страначки састав завнох-а јер су у њему била три члана из Самосталне демократске странке (сдс) као странке Срба и 15 чланова ХСС-а који су пришли партизанима, за разлику од осталих који су пришли ндх, заговарали политику чекања или били у емиграцији. ■

Окупљање на историјском мјесту

UGOVOR
S ĐAVLOMPravda
za ustaše

PIŠE Boris Dežulović

Što ako će navijači pjevanjem ustaških koračnica stvarno pomoći? Što ako će reprezentacija zbog toga zaista dati gol? Što dakle ako se ipak ima zbog čega pjevati ustaške pjesme na javnom mjestu? Što ako ih se ima zbog čega pjevati 'pogotovo' na utakmici hrvatske nogometne reprezentacije?

KRIVNJA je na toj skupini ljudi koji su pjevali ustaške pjesme, njihova namjera može biti jedino najgora moguća. Nema se što na javnom mjestu, pogotovo na utakmici hrvatske nogometne reprezentacije, pjevati ustaške pjesme! Nema li reprezentacija dovoljno lijepih navijačkih pjesama? Koja je poanta da 2023. na kvalifikacijskoj utakmici ponavljamo tu priču? Misle li da će time pomoći, da će reprezentacija zbog toga dati gol? – rezolutno je predsjednik Vlade ANDREJ PLENKOVIĆ zaključio slučaj iz Osijeka, gdje je grupa navijača hrvatske nogometne reprezentacije u porazu Vatrenih protiv Turske pokušavala igrača galvanizirati ustaškom koračnicom – 'Korak ide za korakom, mlad ustaša pod barjakom/ boj se bije, bije, ustaški se barjak vije/ za slobodu i za dom.'

Ukratko, 'nema se što na javnom mjestu, pogotovo na utakmici hrvatske nogometne reprezentacije, pjevati ustaške pjesme'. U redu.

Što, međutim, ako ima?

Ne, bez zajebancije: što ako reprezentacija zapravo i nema dovoljno lijepih navijačkih pjesama? Što ako će navijači pjevanjem ustaških koračnica stvarno pomoći? Što ako će reprezentacija zbog toga zaista dati gol? Što dakle ako se ipak ima zbog čega pjevati ustaške pjesme na javnom mjestu? Što ako ih se ima zbog čega pjevati 'pogotovo' na utakmici hrvatske nogometne reprezentacije? Što ako – izvedimo stvar do kraja – ustaške pjesme jedino i isključivo na utakmicama hrvatske nogometne reprezentacije uopće imaju povijesnog smisla i sportskog razloga?

Bi li premijeru Plenkoviću pala ustaška kapa s glave da je da je načas zastao, izmjerio riječi, svaku izvagao i pažljivo ih slažući zaključio kako je, nemam pojma, 'pjevanje ustaških pjesama usred europske kvalifikacijske utakmice delikatna stvar'? Pa dodao, na primjer, moj prijedlog: 'Izražavam pijetet prema svim žrtvama ustaškog terora u Drugom svjetskom ratu, ali isto tako želim jasno iskazati pijetet prema žrtvi jedanaest pripadnika hrvatske nogometne reprezentacije koji su pali za Hrvatsku u vrijeme kvalifikacija za Europsko prvenstvo.'

Kao kad su ono – evo ovaj čas mi je palo na pamet – prije sedam godina spomen-ploču za jedanaest poginulih pripadnika Prve satnije Ante Paradžik, sa sve uklesanim ustaškim pozdravom 'Za dom spremni!', veterani iz Udruge dragovoljaca HOS-a postavili na Trgu kralja Petra Svačića u Jasenovcu, nadomak najvećeg i najzloglasnijeg ustaškog koncentracijskog logora: je li premijer Plenković i tada zaključio kako je, metnimo, 'krivnja na toj skupini ljudi koji su stavili ploču s ustaškim pozdravom', i kako 'njihova namjera može biti jedino najgora moguća'? Je li se premijer pitao 'nema li hrvatska država dovoljno lijepih borbenih pozdrava', je li se priupitao 'koja je poanta da 2016. godine u Jasenovcu ponavljamo tu priču?' Je li, najzad, i tada rezolutno poručio kako se 'nema što na javnom mjestu, pogotovo u Jasenovcu, postavljati spomen-ploču s ustaškim pozdravom'?

Začudo, nije.

Hrvatski reprezentativci prije utakmice s Turskom u Osijeku (Foto: Igor Kralj/PIXSELL)

Istom ovom, samo mrvu opreznijem premijeru podizanje ustaškog spomenika usred Jasenovca bila je nešto osjetljivija, odnosno, kako ono, da: 'delikatna stvar'. Nakon čega je objasnio, stariji će se možda sjetiti: 'Izražavam pijetet prema svim žrtvama ustaškog logora Jasenovac, ali isto tako želim jasno iskazati pijetet prema žrtvi jedanaest pripadnika HOS-a koji su poginuli za Hrvatsku u vrijeme velikosrpske agresije.'

Isti taj mrvu oprezniji predsjednik Vlade tada je, štoviše, dao sastaviti i ono čuveno – uhvatite zrak – Vijeće za suočavanje s posljedicama vladavine nedemokratskih režima, u daljnjem tekstu Vijeće za bla-bla-bla. Vijeće za bla-bla-bla – kojemu je, uzgred, na čelu bio predsjednik Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti, inače liječnik, a 'delikatne' pravne nijanse slučaja secirala bivša predsjednica Ustavnog suda i privatni *consigliere* ZDRAVKA MAMIĆA – trebalo se, eto, uhvatiti ukoštac s tom 'delikatnom' povijesnom temom i istražiti tko je uopće pobijedio u tome, kako ste rekli da se zove, Drugom svjetskom ratu: tko je bio agresor, tko žrtva, tko sedamdeset godina kasnije ima pravo na spomenik u Jasenovcu, a tko na pozdrav 'Za dom spremni'.

Nakon punih godina dana vijećanja, Plenkovićevo vijeće mudraca sastavilo je dokument na trideset stranica, objasnivši kako se, citiram, 'uslijed propusta nadležnih tijela pozdrav 'za dom spremni' već više od četvrt stoljeća *de facto* i *de lege* vezuje (i) uz Domovinski rat, što danas u društvenim raspravama služi (i) kao dokaz da je značenje spornog pozdrava, proizašlo iz ustaškog režima, zbog njegova korištenja u kontekstu pravednog i legitimnog Domovinskog rata i samo postalo višeznačenjsko, pa bi ga zbog toga trebalo izdvojiti i podvesti pod režim višeznačenjskih spornih obilježja'.

Vijeće za bla-bla-bla poentiralo je tada historijskim zaključkom koji vrijedi otrgnuti zaboravu: 'Demokratsko društvo mora poći od nužnosti uravnoteživanja javnog interesa društvene zajednice da se, s jedne strane, pozdrav 'Za dom spremni' ne pojavljuje u javnom prostoru, i prava dijela hrvatskih branitelja na poštovanje vojnih insignija sa spornim pozdravom pod kojim su se (htjeli to ili ne, slučajno ili namjerno, nesvjesno ili svjesno) oni borili u Domovinskom ratu za demokratsku Republiku Hrvatsku. Drugim riječima, moglo bi se razmotriti uvođenje iznimke kada je riječ o javnoj uporabi pozdrava 'Za dom spremni'.'

Ukratko, shvatili smo tada, nema se što na javnom mjestu, pogotovo u Jasenovcu, po-

stavljati spomen-ploče s ustaškim pozdravom. Osim, jasno, ukoliko nije riječ o spomen-ploči za poginule pripadnike ustaških vojnih jedinica. Pogotovo u Jasenovcu.

Kakve veze, međutim, s tim ima hrvatska nogometna reprezentacija? Eh, kakve. Svake pojedinačne. 'Pogotovo' kad je riječ o onom, kako rekoste, da: suočavanju s posljedicama vladavine nedemokratskih režima.

'Kao što je to rat, poslije toga je sport područje preko kojega se narodi prepoznaju', izjavio je prije polufinalne utakmice Svjetskog prvenstva 1998. između Francuske i Hrvatske dr. FRANJO TUĐMAN, do danas i zauvijek najveći živi i mrtvi hrvatski autoritet za pitanja rata, sporta, nogometa, povijesti, prava i suočavanja s posljedicama vladavine nedemokratskih režima. Pa ako je tako, a tako je, što je hrvatska nogometna reprezentacija – što je bila te devedeset osme, što je bila osam godina do tada i svih sljedećih dvadeset pet, do danas – doli HOS u miru, Hrvatske nogoobrambene snage, uniformirana jedinica koja se svih ovih trideset godina bori za ono Tuđmanovo 'prepoznavanje hrvatskog naroda'?

I to – 'htjeli to ili ne, slučajno ili namjerno, nesvjesno ili svjesno' – uz ustaške pjesme i pokliče 'Za dom spremni' kojima su ih bodrili navijači s tribina. Sve misleći 'da će time pomoći i da će reprezentacija upravo zbog toga dati gol'.

Najzad, ako se jednako 'uslijed propusta nadležnih tijela ustaške pjesme i pozdravi već više od četvrt stoljeća *de facto* i *de lege* vezuju (i) uz hrvatsku nogometnu reprezentaciju, što danas u društvenim raspravama služi (i) kao dokaz da je značenje spornih pjesama i pozdrava, proizašlo iz ustaškog režima, zbog njegova korištenja u kontekstu pravednih i legitimnih kvalifikacija za Europsko nogometno prvenstvo i samo postalo višeznačenjsko', ne bi li 'upravo zbog toga ustaške pjesme trebalo izdvojiti i podvesti pod režim višeznačenjskih spornih obilježja'?

Ne bi li se, 'drugim riječima, moglo razmotriti uvođenje iznimke kada je riječ o javnoj uporabi ustaških pjesama'?

Ali dobro, to sam samo ja, suočen s posljedicama vladavine nedemokratskog režima. Stvar je, kako vidimo, ipak ponešto delikatnija. Nema se što na javnom mjestu, pogotovo u novinama Srpskog narodnog vijeća, pjevati ustaške pjesme. ■

INTRIGATOR

Ocvali šlageri

Zbor ustašofilskih pjevača osrednje veličine priveden je nakon osječke utakmice hrvatske reprezentacije, što ukazuje na zaokret u diskursu

Jedan od izvođača hitova iz sezone 1941/42. (Foto: Dubravka Petrić/PIXSELL)

Broj privedenih navijača hrvatske nogometne reprezentacije nakon utakmice protiv Turske u Osijeku raste ovih dana brže od vodostaja Drave u jeku oborinske kataklizme. Prvi je val tako nanio četrnaestoricu njih, u drugom su naplavljena još devetorica, a sve zato što su činili ono što se dosad apsolutno neometano radilo u sličnim prigodama – pjevali hitove iz vremena Endehazije. Filoustaški pjevači iz Slavonije stoga su nemalo i nemilo iznenađeni raspлетom koncerta tj. nogometnog susreta, osim što je potonji Hrvatska izgubila.

Ne znamo koliko će do objave ovog članka biti ukupno obrađenih po Zakonu o sprječavanju nereda na sportskim natjecanjima, i hoće li pritvorski kapacitet u Slavoniji biti dostatan. Poznato je, međutim, da je zakonodavac za ovu vrstu nedjela predvidio novčanu kaznu u rasponu od 660 do 3310 eura, i zatvor od 30 do 60 dana.

Odgovornošću Hrvatskog nogometnog saveza (HNS) pozabavit će se još kontinentalna nogometna asocijacija UEFA. U svakom slučaju, ovaj put je sasvim izostao utjecaj dežurnog krivca za sve hrvatske nogometno-navijačke probleme, monitorske udruge FARE (Football Against Racism in Europe), pa su odnosi malo jednostavniji. Navijačima se uslijed straha od UEFA-inih sankcija pozabavio sam organizator te utakmice, HNS uz pomoć policije, već na licu mjesta, kao i u danima poslije, mada susret nije prekinut. Nisu iskorištene ni pritvorne jedinice najmodernijeg stadiona u Hrvatskoj, kako

mu intenzivno tepaju posjetitelji, a kojima su se također hvalisali osječki domaćini i novinari uoči otvorenja prošlog ljeta. Čitav jedan pjevački zbor osrednje veličine priveden je posve iznebuha, što pak ukazuje na zaokret u diskursu i praksi spram takvih ispada, sa čime su zatim usklađene izjave najviših državnih funkcionera.

Premijer ANDREJ PLENKOVIĆ, recimo, zagrmio je da zar nam selekcija nema dovoljno lijepih pjesama, nego se moraju pjevati baš ove, dok se nadalje čula osuda po kojoj izgrednici time rade štetu državi, reprezentaciji, sportu. Ima pjesama, zaista, u prvom redu THOMPSONOVIH koje se puštaju na razglas za svakog domaćeg reprezentativnog nastupa, a ima i drugih indikativnih momenta koji poneke aktere vjerojatno zbunjuju. CRAZY JOE ŠIMUNIĆ je onomad zakliktao 'Za dom!' i dočekaao kaznu UEFA-e, ali HNS se pravio još *crazier* i uskoro ga zaposlio kao izbornika jedne mlađe selekcije, maltene pedagoga.

Utakmicu reprezentacije nisu zbog takvih gadosti prekinuli nikad, iako su na to formalno čak obavezni, jer su se radije izmotavali, nalik državnim vlastima koje su već uspješno pripitomile notorni ustaški pozdrav ZDS, bar za specijalne prilike. Na isti račun, upadaju u oko i drugi utjecaji, poput onoga Sportskih novosti – jedinog sportskog dnevnog lista u RH – čiji novinari pod utakmice ove reprezentacije navode i one što ih je selekcija Nezavisne Države Hrvatske igrala protiv ostalih saveznica sila Osovine.

Uopće dakle nije jasno kako bi se naši ustašofili trebali postaviti prema takvom političkom vrludanju odozgo, naročito kad

nam se važno poruči da je rješenje u boljem obrazovnom sustavu. Diskurs i praksa jesu makar jednokratno promijenjeni, ali rezon očito nije, ako se obrazovni program ima zasnivati na tezi o šteti počinjenoj tek državi i sportu. Nešto opipljiviju štetu čiji *soundtrack* danas osporavamo, naime, pretrpjeli su u svoje doba ponajprije neki inovjerci, manjinske etnije, komunisti i drugi antifašisti. Onda i čitavo društvo, a lopta se tu ipak nesmetano nabijala, barem u susretima s drugim marionetama Trećeg Reicha.

■ Igor Lasić

Prijović na topu

KAD je prije 23 godine riječka rock skupina Let 3 objavila spot za pjesmu 'Tazi-tazi', netko pametan u Službi za zaštitu ustavnog poretka smatrao je potrebnim napraviti analizu režiserove kreativnosti i zaključio da se radi o čistom propagandom uratku čija je jedina svrha dezavuiranje Hrvatske. Razlog je pronašao u tome što je jedan par u narodnim nošnjama glumio spolni akt na riječkim dokovima. Nije tom mudracu bio problem seksualni odnos, nego nošnje, jer je muškarac bio u srpskoj, a žena u hrvatskoj, iz čega je proizašlo – tako je njegov špijunski mozak zaključio – da se izokola željelo reći da je Hrvatska podređena Srbiji.

Nešto slično je zaključeno i u odavno marginalnoj emisiji 'Peti dan' na HTV-u 3, a povodom skorog gostovanja srpske pop-folk pjevačice ALEKSANDRE PRIJOVIĆ koja je na putu da proda i peti koncert u zagrebačkoj Areni, što znači da će je gledati gotovo sto tisuća ljudi. U emisiji emitiranoj 13. listopada sudionici su zaključili da se radi o kolonijalnom pokušaju Srbije da na mala vrata preko pjevačice realizira svoje interese u Hrvatskoj.

Politički konzultant ALEKSANDAR MISTIĆ tako je spominjao 'topničku umjetničku pripremu' PR-a prije dolaska u Arenu, da se radi o geopolitici, da subliminalno gledano na taj koncert neće ići srednjoeuropski iskonski Zagrepčani koji vole IVU ROBIĆA, Pipse i Pavela, da je to politika 'jer malo življi melosi koji se kreću tzv. ovim prostorima donose više koristi jednoj strani i instrument su meke moći', da bi na kraju pitao je li 'dovoljno nekoga kulturološki približiti drugoj državi da bi otupio njegovu nacionalnu samobitnost'.

Pridružio mu se genetičar PETAR MITRIKESKI, po kojem je Prijović instrument barem 'srednje moći, koji ide prema jačem utjecaju', što je negativno za budućnost Hrvatske, a takvu balkanizaciju koristi politički Beograd jer 'smo mi ostali politički naivci'. Jedina koja se ogradila od ovakvog tumačenja je profesorica na Filozofskom fakultetu MARIJANA BIJELIĆ.

Ništa se, dakle, nije promijenilo. Jedino što, za razliku od prije 23 godine, ovakva tlapljenja slušamo na javnoj televiziji, a ne na špijunskom kursu.

■ G. Borković

Manjak logopeda

Zašto u Hrvatskoj nedostaje toliko logopeda?

Organizacija studija logopedije zahtjevan je posao jer traži nastavno osoblje primarno iz područja logopedije, zatim biomedicine, psihologije, lingvistike, kao i mogućnost organizacije stručne prakse u svim sustavima u kojima logopedi rade: zdravstvu, odgoju i obrazovanju te sustavu socijalne skrbi. To je vrlo zahtjevno i razlog ograničenih mogućnosti sveučilišta koja bi željela imati studij logopedije. Sve drugo bi bilo improvizacija i to kao struka nikako ne odobravamo. Trenutno treba prestrukturirati postojeće kapacitete logopeda po različitim resorima kako bi se dostupnost logopedске terapije i dijagnostika mogli osigurati svim korisnicima.

Kolika je potražnja za pomoći logopeda?

Logoped je stručnjak koji dijagnosticira i provodi terapiju za sve dobne skupine i svu kazuistiku govorno-jezične patologije, poremećaja komunikacije, kod oštećenja sluha i gutanja. Liste za uključivanje u terapiju su sukladne uputnoj dijagnozi i dobi pacijenta. Razvojni jezični poremećaj nalazimo kod sedam posto djece, a specifične poremećaje učenja u oko deset posto djece školske populacije. Posljednjih godina je veći broj poremećaja izgovora koji dijelom nastaje kao posljedica slabije koordinacije motoričkog sustava. Kroz predškolske ustanove velika se pozornost posvećuje preventivnom radu. Grad Zagreb ima odlično ekipiranu stručnu službu unutar svih resora. No i tu su liste za uključivanje prisutne jer je i najveći broj stanovnika u Zagrebu, a velik broj korisnika dolazi iz drugih županija. Nadamo se da će i druge lokalne jedinice, ojačavanjem primarne zdravstvene zaštite, osigurati više radnih mjesta za logopede u domovima zdravlja.

Logopedска djelatnost još nije zakonski regulirana?

Kvaliteta pružanja logopedске usluge bit će regulirana Zakonom o logopedskoj djelatnosti. Vjerujemo da će to biti u prvom tromjesečju 2024. Radna skupina za izradu prijedloga Zakona o logopedskoj djelatnosti vrlo aktivno na tome radi. U ovom mjesecu očekuju nas nastavak rada na spomenutom zakonu i njegovo donošenje.

Više od 4000 djece dobilo je odgodu upisa zbog psihofizičke nezrelosti?

Kroz praksu imamo preko 2500 logopedskih pregleda godišnje i povećanje broja djece kojima terapija treba. Govor i jezik razvijaju se u socijalnom okruženju. Digitalna tehnologija je naša budućnost, ali moramo naučiti da ona služi nama, a ne mi njoj.

■ Mirna Jasić Gašić

Konfuzija u Kosinjskoj dolini

Ljudi su sludeni od informacija i dezinformacija. U strahu su od preseljenja i neizvjesne budućnosti, kaže njihov neformalni savjetnik Đorđe Pražić, porijeklom iz Mlakve

PRESELJENJE ljudi, njihovih obiteljskih grobnica i kulturne baštine iz Kosinjske doline u nepoznato odvijaju se bez detaljnih objašnjenja o pravima i obavezama stanovnika. Golemo područje, površine oko 1100 hektara, naći će se u narednih nekoliko godina pod akumulacijskim jezerom. Tako je odredila Vlada kada je Hidroenergetski sustav (HES) Kosinj proglasila strateškim investicijskim projektom. HEP-ovi procjenitelji i ovlašteni odvjetnički uredi u proteklom periodu učestalo su procjenjivali nekretnine Kosinjana, a nadležno Komunalno društvo Perušić i angažirana tvrtka obavljali ekshumacije mjesnih groblja na ovom području.

Kako bi doznali što ih čeka u budućnosti i uputili se u pojedinosti oko izvlaštenja, stanovnici, njihovi raseljeni susjedi i rodbina morali su rovatiti po mnoštvu informacija. Za Kosinjane su u ovom trenutku dvije najvažnije institucije i adrese Ministarstvo pravosuđa i uprave i HEP. No od njih nisu dobili odgovarajuće upute, koje bi morale svima biti jasne, bez obzira na njihovu dob, razinu obrazovanja i informatičku pismenost.

ĐORĐE PRAŽIĆ iz Beograda, porijeklom iz Mlakve, preuzeo je na sebe ulogu neformalnog savjetnika za ljude koji na teritoriju budućeg akumulacijskog jezera imaju poljoprivredna i građevinska zemljišta. Na Facebook-grupi 'Mlakva – selo koje nestaje' gotovo svakodnevno dijeli obavještenja i pojašnjava kako popuniti obrasce. Ustanovljeni su veliki propusti. U Mlakvi će biti

izvlašteno oko 2200 čestica, a pola njih ima naznačene pogrešne adrese ljudi i kao vlasnici su upisani i oni koji nisu među živima. Stvarne vlasnike, zbog neažurnosti katastra i suda, čeka dokazivanje i potraga za nepoznatim imenima davnih predaka.

— Snađimo se na kaubojski način. Slučajno smo naišli na revnosnu i predusretljivu službenicu HEP-a. Ona je poslala jedan školski primjer objašnjenja što i kako trebamo raditi. Zahvaljujući toj osobi obavijestili smo naše ljude, kojih ima do Amerike. Očekivali smo da će nam neko na jednom papiru napisati koje su naše obaveze i šta moramo dostaviti. Ljudi nemaju pojma šta se dešava. Oni koji su dolje u Kosinju sludeni su od informacija i dezinformacija, više nego mi koji smo vani. U strahu su od preseljenja i neizvjesne budućnosti. Na to im se još pojavljuju neki političari iz Sabora koji kažu da će obustaviti taj projekt kad dođu na vlast. Jadni ljudi se onda tome ponadaju – govori Pražić.

Raspitujući se o osnovnim stvarima, saznali su da se naknada za izvlaštenje uplaćuje na poseban račun Ministarstva pravosuđa i uprave, u slučaju da ljudi nisu dostavili bankovne račune za isplatu i osobne podatke. Pražić napominje da nitko nije zadovoljan novčanom ponudom za stambene objekte. Ponudena cijena kvadrata kuće kreće se između 250 i 450 eura, zavisno o starosti i kvaliteti gradnje, a ljudi u prosjeku dobivaju oko 300 eura po kvadratu. Primjerice, znamenita gostionica i obiteljska kuća Jugović, stara koliko i Gornji Kosinj, ujedno zaštićeni spomenik kulture, procijenjena je na 240.000 eura.

— Za tako sitnu naknadu ljudi neće moći kupiti ni kokošinjac – ironično komentira Pražić. Za kvadrat zemlje država daje tek 1,5 eura.

Najdelikatnije je prenošenje posmrtnih ostataka onamo kamo odrede potomci. Kosinjani smatraju da se to ne obavlja dovoljno pažljivo i profesionalno, ali Đorđe Pražić ocjenjuje da Komunalno dobro i savjesno obavlja ovaj posao. Obitelji pokojnika iz Mlakve uglavnom se odlučuju za groblje u obližnjim Studencima, a nije rijetkost ni da se posmrtni ostaci prenose na beogradska počivališta.

■ Anja Kožul

Povratak galebova

NAKON niza godina i upornih zahtjeva antifašističkih organizacija, Općina Ražanac krenut će u obnovu devastiranog spomenika koji simbolizira odlazak mještana u ličke partizanske jedinice 28. studenog 1942. godine i formiranje Prvog zadarskog partizanskog odreda. Radi se o djelu akademskog kipara RATKA PETRIĆA – jato od 27 galebova u uzletu simbolizira 27 palih boraca i odlazak hrabrih mladića u borbu za slobodu. Spomenik je tokom Domovinskog rata bio devastiran, a imena ukupno 53 poginula partizana i žrtava fašističkog terora izbrisana, kao i stihovi SILVIJA STRAHIMIRA KRANJČEVIĆA.

Predsjednik Udruge antifašističkih boraca i antifašista Grada Zadra MILJENKO LETINIĆ kaže da se s prijedlogom obnove složila većina vijećnika, kao i načelnik Općine Ražanac DAMIR JORDAN (HDZ).

— Za razliku od brojnih drugih, spomenik u Ražancu nije srušen, ali je jako devastiran. Izbrisana su imena fašističkih žrtava, koja će ponovo biti ugravirana. Osim odavanja počasti stradalim mještanima, obnova je važna i da u središtu mjesta ne bude ruglo kakvo je do sada bilo – kaže Letinić za Novosti.

Iz Zajednice udruga antifašističkih boraca i antifašista Zadarske županije objavili su da je 15. listopada obilježeno 80 godina od formiranja Zadarskog partizanskog odreda koji je samostalno djelovao na ovom području u sastavu 19. sjevernodalmatinske divizije. Bio je sastavljen od boraca iz Ražanca, Nina, Novigrada i Starigrada.

‘Nažalost, i ovaj spomenik bio je na meti vandala tijekom Domovinskog rata pod izgovorom – srušio ga vjetar. Spomenik je devastiran i divni stihovi Silvija Strahimira Kranjčevića ‘Lijepa je ova zemlja – meni najdraža – u njoj smo dragi druže – za te umirali’, izbrisani. Izbrisana su i imena 53 žrtve palih partizana i civila. Ta divljačka strast sukoba s povijesnom istinom, nanijela je veliku sramotu Hrvatskoj u civiliziranom svijetu i još uvijek tinja u glavama onih kojima mržnja opterećuje svijest’, poručili su iz ZUABA ŽŽ-a, naglasivši da se raduju obnovi jer antifaziizam ne smije ostati samo na deklarativnoj razini.

■ G. Borković

Protest Kosinjana u Zagrebu 2022. (Foto: Robert Anić/PIXSELL)

FRAGMENTI GRADA

Šok nad šokovima

NERAZUMIJEM, nije mi jasno, čemu to, kome to treba, tko to organizira, zašto... pitanja su to koja sebi i ostalima postavlja izbornik hrvatske nogometne reprezentacije ZLATKO DALIĆ nakon posljednjih ispada dijela navijača spomenute selekcije koji su na nedavnoj utakmici između Hrvatske i Turske u Osijeku pjevali stihove ustaške koračnice. Nije samo selektor navodno konsterniran takvim situacijama. Odreda su šokirani, tako tvrde, u Hrvatskom nogometnom savezu (HNS), kao i u sportskoj te političkoj javnosti u Hrvatskoj.

Ne mogu ljudi naprosto vjerovati da se to događa. Moš ti misliti iznenađenja. Ne gajimo pak ni trunku sumnje da je Daliću i ostatku ekipe itekako sve kristalno jasno glede nogometnog i društvenog ustaškulka. Špekuliramo da takvima sve to ne bi bilo uopće problematično da se nad sudbinom reprezentacije nije nadvio Damoklov mač u vidu UEFA-ine prijetnje da će – ukoliko se ponovi neki sličan navijački izgređ srodan onom nedavnom u Rijeci, isticanje ustaške zastave na utakmici protiv Latvije – narednu domaću utakmicu igrati bez publike. To za početak. Svjedočimo dakle čistom licemjerju.

Stoga putem Fragmenta grada, koji su i platforma za antifašističke vrijednosti, želimo podsjetiti dotične na neka opća mjesta iz te domene koja su s njima kao protagonistima neposredno povezana, ali i bez zadržki dati nekoliko dobronamjernih sugestija Daliću, njegovoj ekipi i Hrvatskom nogometnom savezu. Sve u prilog rješavanju nagomilanih spomenutih problema popriličnog kalibra koji konstantno prate i očito opterećuju reprezentaciju.

Predlažemo da se započne s HNS-ovim javnim izvinjenjem zbog davnog izgređa njihovog bivšeg predsjednika i proslavljenog reprezentativca DAVORA ŠUKERA. Aludiramo, naravno, na Šukerov posjet grobu ANTE PAVELIĆA u Madridu 1996. Pa bi bilo zgodno nakon toga nastaviti s pokajanjem i isprikom zbog sramotne i nedopustive odluke da se nekadašnjeg reprezentativca JOSIPA ŠIMUNIĆA postavi za pomoćnika bivšem izborniku ANTI ČAČIĆU te za izbornika selekcije U-19. Sve malo po završetku nogometne mu karijere, a nakon neonacističkog stadionsko-maksimirske orgijanja iz 2013. kojemu je Šimunić dao ključni forte kada je navijačku masu nagovorio ustaškim povikom ‘Za dom spremni’.

Pregrišt povoda za posipanje pepelom imaju, naravno, i Dalić, Modrić te ostatak ekipe zbog veselog pripuštanja domaće naci-rock ikone MARKA PERKOVIĆA THOMPSONA u slavljeničku procesiju u Zagrebu pri povratku reprezentacije sa Svjetskog prvenstva u Rusiji 2018. Kada se od takvih prljavština očisti vlastita kuća, pa se s obzirom na društveni kapital i javni utjecaj svi iskreno suoče s grijesima servisiranja već desetljećima operativne ideologije, e onda će možda postati jasni odgovori na pitanja s početka ovog teksta: tko, zašto, čemu, kome... No to se, po svemu sudeći, još dugo desiti neće.

■ Hajrudin Hromadžić

U bašči Nevera

Na zagrebačkoj periferiji sklapa se najbrži hiperautomobil na svijetu, Rimčeva Nevera. Cijena osnovnog modela je oko dva milijuna eura ili 3571 hrvatska minimalna plaća. 'Svaku Neveru Mate osobno potpisuje i testno provoza prije isporuke naručitelju', govore nam dok u vođenoj turi obilazimo pogon. Nama se uporno vraća jedna slika: na koncertu Zabranjenog pušenja prije četiri godine do nas, među rajom, stoji veliki inovator. I pjeva 'Jugo 45'

DVADESETAK ljudi okupilo se ispred porte u pravo pro hladno jesensko popodne. Uz hrvatski, razgovori u grupi vode se na tri strana jezika. Vodička svima pruža kartice na kojima piše 'visitor' (posjetitelj) i uređaje za audio vodstvo. Traži da provjerimo rade li nam slušalice, čujemo li je dobro. Jedna djevojka prijavljuje odmah tehničke poteškoće. Dok se to rješava, u tvornicu ulaze male grupe radnika i radnica. Obučeni su u tamnoplave majice i jakne s logom Rimac, u rukama nose termosice i platnene vreće iz kojih vire banane i jabuke.

Pogonom Rimac Grupe na zagrebačkom Jankomiru odnedavno se mogu prošetati svi koji su za to spremni platiti 30 eura, u vođenoj turi koja traje 90 minuta. Ova u koju smo došli održava se na engleskom jeziku. U zgradu nekadašnjeg trgovačkog centra Rimac Grupa uselila se prije dvije godine. Primjećujemo zgodnu liniju historijskog kontinuiteta, jer je Ivan Rimac, otac Mate Rimca, u zlatno doba svog građevinskog biznisa preko firme RIMC ponajviše radio s trgovačkim lancima gradeći za njih velike centre.

Danas ovdje radi oko 700 ljudi, dio za Rimac Technology, a dio za Bugatti Rimac. Na parčetu periferne zagrebačke grude sklapa se najbrži hiperautomobil na svijetu, Nevera. Precizirajmo ovdje, jer ponovit će nam se više puta tijekom ture – Nevera je oborila 26 svjetskih rekorda za ubrzanje! U predvorju tvornice uz jedan od modela Nevere izložen je i Concept_One, prvi serijski model Rimac Automobila.

Ova je tvornica, objašnjava nam vodička, prijelazno rješenje dok ne bude dovršen kampus u Kerestincu, koji bi trebao biti pet puta veći od pogona na Jankomiru. Opisuje nam velebnost i značaj tog projekta za našu malu zemlju. Pisali smo već o tome na ovim

Tvornica na Jankomiru prijelazno je rješenje dok ne bude dovršen kampus u Kerestincu

stranicama, ali podsjetimo, jer na turi neće biti spomenuto – Gradsko vijeće Sv. Nedelje prepustilo je Rimac Automobilima zemljište veličine 200 tisuća kvadratnih metara, inače dobiveno od države, na rok upotrebe od 69 godina, za manje od jedne lipe po kvadratu mjesečno. Pokazalo se i da je takav ugovorni odnos za buduću kampus ishodio Ivan Rimac (inače blizak HDZ-u) preko lokalnog HDZ-ovca Damira Halužana.

Plan je da i nakon preseljenja u Kerestinec pogon na Jankomiru ostane aktivan, kao centar za proizvodnju komponenata manjih serija i određenih dijelova za Neveru. Na Jankomiru će ostati i dio aftersalesa, usluga za kupce nakon kupnje automobila. Za Bugatti je aftersales važan udio biznisa, dva do tri puta veći od proizvodnje. Početkom oktobra iz Bugattija Rimac priopćili su da otvaraju i novi centar za istraživanje, razvoj i inovacije u Bologni u Italiji. U Hrvatskoj je trenutačno 89 posto radne snage Rimca, u Francuskoj osam posto, a na još par lokacija u Europi ostalih tri posto.

Na početku ture posjetiteljima se daje historijski pregled, odnosno kratke crtice iz Knjige postanka Rimca.

— Mate je još u srednjoj školi pokazao veliki potencijal, izumio je primjerice električnu rukavicu. Nije imao ni resurse ni veze da izgradi nešto, ali je ipak uspio sve ovo, što je naročito impresivno za nekoga tko dolazi iz Hrvatske – priča nam vodička.

Krenuo je doslovno iz garaže, dodaje, i za malo više od desetljeća postao ime koje se veže uz pionirske i globalno prepoznate pothvate u autoindustriji.

— Prije Mate Hrvatska nije imala autoindustriju. Bili smo jedna od rijetkih europskih zemalja u kojoj je to bio slučaj. Mislim, zadnje što smo imali bila je autoindustrija u Jugoslaviji, ali tehnički to nije bilo naše – kazuje grupi.

Dok dio stranih posjetitelja promatra linije u obliku kravate koje rese bokove modela Concept_One kao 'Matin omaž hrvatskom porijeklu', nama se uporno vraća jedna slika, jedan fleš od prije četiri godine. Zabranjeno pušenje u Domu sportova slavi 35 godina od izlaska prvijenca 'Das ist Walter'. Do nas među rajom stoji, glavom i bradom, izumitelj hrvatskih luksuznih hiperautomobila. Pjeva, između ostalog, i 'Jugo 45'.

Iz predvorja se stepenicama uspinjemo prema uredskim prostorima kompanije. Na bijelim zidovima vise posteri o važnosti očuvanja mentalnog zdravlja, uz prolaze su postavljene tegle s biljkama. Biljke sve redom kao iz kataloga najnezahtevnijih, onih koje možete zaboraviti zaliti i po mjesec dana. Dracaena, krasula, zamija. Uredski stolovi poslagani su u velikoj hali jedni uz druge bez velikih pregrada, popularno se to zove 'otvoreni prostor'. Ima i zasebnih odjeljenja koja su zatvorenog tipa, u njima se obično održavaju sastanci. Na svakom od njih ispisano je ime i prezime jednog od Matinih uzora, objašnjava nam se. Tu su Gordon Murray, dizajner trkaćih automobila Formule 1, novinar i voditelj Top Geara Richard Hammond, Bugattijev testni vozač i pobjednik 'utrke nad utrkama' Le Mansa 1939. godine Pierre Veyron.

— Mlada smo kompanija, prosječna dob zaposlenika je 32 godine. U kompaniji Rimac radi oko 45 različitih nacionalnosti. Općenito, imamo više od dvije tisuće zaposlenika, a oko 40 posto su stranci. Trudimo se da se svi osjećaju dobrodošlo. Zaposlenici ovdje na posao mogu dovesti i kućne ljubimce. I za ljubimce se napravi ista ovakva iskaznica s fotografijom – govori nam vodička.

Iz uredskih prostorija, skoro se spotaknuvši o pilates loptu koja strši ispod jednog stola, hodamo dalje prema galeriji s koje puca pogled na proizvodne linije. Putem zastajemo kraj odjela tapeciranja u kojem nastaju svi tapecirani dijelovi interijera Nevere, poput armature i volana. Kupci mogu birati između 38 boja kože i 14 boja alcantare. Alcantara je sintetički materijal, idealan izbor za one koji se pri narudžbi jurilice od dva milijuna eura brinu o zaštiti životinja. Za tapeciranje jedne Nevere potrebno je do tri tjedna rada.

Dalje zastajemo kraj odjela ožičenja. U njemu radi 35 ljudi, a posao im je da ručno sastavljaju sve kablove za automobile. Ožičenje se prvo sastavlja na velikoj uspravnoj ploči, i tako sastavljeno izgledom podsjeća na živčani sustav. Nakon sastavljanja se postavlja na testni stol, gdje se ispituje svaki spoj, konektor i žica ožičenja.

— U Neveri imamo oko 25 kilometara žice, podijeljenih u 89 manjih sustava ožičenja. U svakom modelu ima oko deset tisuća spojeva i tisuću konektora – kazuje nam vodička.

Na galeriju iznad proizvodnih linija izlazi mo uz primjetno oduševljenje dijela grupe. Ovdje se napokon mogu fotografirati pogoni, i to baš u trenutku kada se u velikoj hali sklapa nekoliko Nevera. Posjetitelji vade mobitele, biraju najbolji kut za fotografiranje. Sklapanje se odrađuje u četiri zone. U prvoj se postavljaju elementi poput ožičenja i klimatizacijskog sustava, u drugoj zoni pogonski elementi, u trećoj baterija i visokonaponski elementi, a u zadnjoj su na redu finalni radovi poput montaže lakiranih dijelova eksterijera.

Prije Mate Hrvatska nije imala autoindustriju. Bili smo jedna od rijetkih europskih zemalja u kojoj je to bio slučaj. Mislim, zadnje što smo imali bila je autoindustrija u Jugoslaviji, ali tehnički to nije bilo naše – kaže vodička

Jedini model koji si možemo priuštiti – Hot Wheels autić Rimac Nevera

U hipergaraži izloženi su neki od ranijih modela Rimac Automobila. Na drugoj strani, koju ne smijemo fotografirati, privatni su Rimčevi automobili

Iz Rimac Automobila i kompanije Automobili Pininfarina zajednički su započeli sa serijskom proizvodnjom po 150 komada novih električnih hiperautomobila, Rimac Nevere i Pininfarina Battiste. Dva automobila veže isti proizvođač pogonskog sklopa i šasije (Rimac Automobili), a razlikuju se uglavnom u karoseriji i unutrašnjosti.

— Primjerice, za razliku od Nevere, neke Pininfarine se rade bez krova. Trebalo bi se ovdje napraviti oko 50 Nevera i 50 Pininfarina godišnje. Plan je da u roku od par godina, kada dovršimo i izručimo svih tristo automobila, kompanija krene na novi projekt. Ali o tome još uvijek ne možemo ništa govoriti – objašnjava nam vodička.

Cijena osnovnog modela Nevere, bez ikakvih prilagodbi i posebnih zahtjeva, kreće se oko dva milijuna eura, bez poreza. Prvo ih kupite, a onda ih Rimac proizvodi. Jedan od posjetitelja pita koliko obično prođe od narudžbe do primitka gotovog automobila. — To može varirati, ali obično prođe oko godinu dana – stiže mu odgovor.

Dok promatramo radnike kako obavljaju završne montažne radove na jednoj Neveri, razmišljamo kako je jako nategnuto Rimčeve pothvate nazivati autoindustrijom. To su boutique projekti ograničeni na serije od maksimalno par stotina automobila koji u prednarudžbi koštaju najmanje 3571 hrvatsku minimalnu plaću. Još uvijek je i veoma upitna njihova funkcionalnost u praksi – toliko su 'ispred svog vremena' da nikako da dođe njihovo vrijeme. Ako jednom i postane upotrebljivija, teško je vidjeti kakve javne koristi može biti od tehnologije koja se ovdje razvija, iako je u više navrata bila

izdašno direktno i indirektno financirana javnim novcem. Takav nam utisak pojačava i zadnja etapa ture.

— Svaku Neveru Mate osobno potpisuje i testno provoza prije isporuke naručitelju – priča naša vodička dok se mičemo prema odjelu za testiranje kvalitete vozila i hipergaraži.

U garaži su izloženi neki od ranijih modela Rimac Automobila koji su oštećeni u raznim fazama testiranja, kao i različiti studentski projekti izrade formula. To je strana garaže koju je posjetiteljima dozvoljeno fotografirati. Na drugoj, koju ne smijemo uhvatiti objektivima, izloženi su privatni Rimčevi automobili. To je samo dio njegovog voznog parka, a uključuje tri BMW-a, jedan Porsche, jedan Jaguar, jedan Bugatti i jedan Volkswagen.

Rimac je ovoga proljeća najavio da ulazi i u nekretninski biznis u Dubaiju, gdje će graditi luksuzne stanove 'za bogate koji se ne srame svog bogatstva'. 'U nekim gradovima Europe bacaju se rajčice na luksuzne automobile. Nigdje ne možete ostaviti svoj skupi automobil jer ga netko može ogrebiti u Europi, ali ljudi ovdje stvarno mogu uživati u svom uspjehu i bogatstvu. To je ono što mi se sviđa kod Dubajja', kazao je tada. Možda je iz straha od zagrebačkih ulica dio voznog parka sklonio u tvornicu na Jankomiru.

Iz hipergaraže vraćamo se na recepciju, na kojoj tura završava exitom kroz gift shop. U njemu se mogu kupiti majice, trenirke i kape s logom kompanije, a poseban je hit plavi Hot Wheels autić Rimac Nevera. Primjećujemo da igračka u tvorničkom gift shopu košta tri eura, a u online dućanu Rimac Automobila 2.40 eura. U svakom slučaju, radi se o jedinom Rimčevom automobilu dostupnom široj javnosti, a za sada i statistički svakako najfunkcionalnijem modelu.

Dosadi li vam vozati taj autić zagrebačkim ulicama ili ako ne daj bože budete ugroženi zbog minijaturne doze luksuza koju ste si priuštiti, vozni park možete obnoviti nedaleko od Rimčevog boutique ateljea. Naime, na malo više od kilometar udaljenosti na Jankomiru se nalaze nekadašnji pogoni Jedinstva, 'tvornice koja je proizvodila tvornice'. Jedinstvo je u Jugoslaviji proizvodilo opremu i strojeve za prehrambenu, kemijsku, farmaceutsku i petrokemijsku industriju, a u novo se doba u ogromnim halama udomaćio 'Kineski zid', najveći kineski veleprodajni centar u Zagrebu, u kojem se nalazi više od 70 dućana. U nekima od njih možete pronaći i odličnu ponudu autića, totalno hiper. ■

Ekstaza oko ecstasyja

Supstanca poznata kao MDMA prošla je put od spoja koji može poboljšati komunikaciju i emotivnu introspekciju, preko strogo zabranjenog narkotika zahvaljujući Reaganu i omiljene ilegalne droge na koncertima elektroničke glazbe, do efikasnog lijeka protiv PTSP-a

JEDNA od najpopularnijih ilegalnih droga dobila je prošlog mjeseca još jednu značajnu potvrdu da je jedan od potencijalno najučinkovitijih lijekova protiv teškog psihičkog poremećaja od kojeg pati više od 290 milijuna ljudi, od čega disproporcionalno mnogo upravo u Hrvatskoj. Posljedica je to četiri desetljeća borbe stručnjaka s regulatorima oko spoja koji je preko noći, iz pogrešnih razloga, proglašen opasnom supstancom bez ikakve medicinske koristi. Priča je to o političarima koji profitiraju od strahova i lijeku kojih ih uklanja, koja počinje krajem sedamdesetih godina prošlog stoljeća.

Mjesto radnje je koliba u šumi na privatnom posjedu pored grada Lafayette u Kaliforniji. Sredovječni muškarac i njegova supruga počastili su tada svoje prijatelje nesvakidašnjom poslasticom. Njihovo raspoloženje se poboljšalo, njihov se puls ubrzao, prostorijom su se počeli širiti ljubav i razumijevanje, dok je dotad uglavnom nepoznata supstanca sljedećih par sati značajno mijenjala njihovo psihičko stanje. Muškarac se zvao Alexander Shulgin, a supstancu je proizveo u svojem laboratoriju u šupi pored kolibe, gdje je provodio većinu vremena. U njemu je stvarao psihoaktivne spojeve i istraživao njihov utjecaj na ljudsku psihu. Sam je sebi služio kao pokusni kunić – započinjao bi miniskulnim dozama, a potom ih postepeno povećavao dok ne bi iskusio promjene u svojoj svijesti i raspoloženju. Sve je učinke brižno dokumentirao. Spojeve koji su imali zanimljiv ili ugodan učinak podijelio bi sa svojom suprugom. One stvarno zanimljive ili obećavajuće podijelio bi i s prijateljima.

Shulgin je imao taj luksuz jer je posjedovao dozvolu američke DEA-e (agencije u sklopu ministarstva pravosuđa zadužene za suzbijanje droge) za sintezu ilegalnih kemikalija, koju je dobio u zamjenu za stručno savjetovanje te agencije u sudskim postupcima koji se tiču narkotika. Bio je doktor biokemije koji se bavio i psihijatrijskim i farmakološkim istraživanjima, a za Dow Chemical razvio je prvi biorazgradivi pesticid, koji je tvrtki donio toliku zaradu da su mu dali slobodne ruke da razvija što god želi. Nakon iskustva s meskalinom, koji je pede-

setih godina prošlog stoljeća bio popularan u intelektualnim krugovima u Kaliforniji, želio je razvijati psihoaktivne tvari. 'Shvatio sam da je naš cijeli univerzum sadržan u umu i duhu. Možemo odabrati ne pristupiti mu, možemo i poricati njegovo postojanje, ali on je tamo, u nama, i postoje kemikalije koje mogu katalizirati njegovu dostupnost', vjerovao je Shulgin. Supstanca koju je krajem sedamdesetih podijelio s prijateljima imala je svoje kemijsko ime 3,4-metilendioksimetamfetamin, a radilo se o derivatu fenetilamina, kojima će Shulgin i njegova supruga Ann dva desetljeća kasnije posvetiti svoju knjigu PIHKAL (kratica za 'Fenetilamini koje sam upoznao i zavolio'). Danas je ta supstanca znatno poznatija kao MDMA, a 'partijaner' je znaju pod imenom 'ecstasy'.

Shulgin nije prvi proizveo MDMA, tu je supstancu još 1914. proizveo njemački Merck, tragajući za međuspojem koji bi se koristio u proizvodnji lijeka za zgrušavanje krvi, kako bi zaobišli Bayerov patent koji se koristio drugim međuspojem. Spoj je ostao patentiran i većinom neiskorišten do kraja pedesetih godina, kada ga je Merckov kemičar Wolfgang Fruhstorfer počeo ispitivati u sklopu potrage za novim stimulansima. Tada je testiran na životinjama, no ne postoje dokazi da je isprobavan i na ljudima.

Kada je Shulgin probao MDMA, zabilježio je kako se radi o spoju koji može poboljšati komunikaciju i emotivnu introspekciju te je zaključio kako se radi o supstanci koja bi mogla imati obećavajuću primjenu u psihoterapiji. Kroz njegov krug prijatelja, uglavnom visokoobrazovanih intelektualaca, tada još legalna supstanca počela se koristiti u terapijske svrhe, a psihoterapeuti koji su je davali svojim pacijentima zabilježili su kako se radi o vrlo korisnom spoju. MDMA je počelo koristiti više tisuća psihoterapeuta u svojim praksama. Spoj je olakšavao komunikaciju pacijenata s terapeutima, a uklonio bi i strahove i sramove koji bi ljude sprečavali u suočavanju s vlastitim problemima. Terapeuti bi tipično minimizirali svoju ulogu i usmjeravali pacijenta prema samospoznaji koja bi proizlazila iz empatije pobudene spojem. Lista problema koji su navodno uspješno rješavani uz pomoć MDMA je podulja: depresija, ovisnosti, autizam, problemi u vezi, predmenstrualni sindrom... MDMA se na zapadu Sjedinjenih Država počela redovito koristiti u terapiji za parove, pod imenom 'empatija'. Iako su psihijatri nastojali skrivati detalje ovog spoja od javnosti, kako se ne bi našao pod paskom regulatora, MDMA je do sredine osamdesetih zaživjela kao jedna od najpopularnijih sup-

stanci na zabavama s elektroničkom glazbom, koja je kod korisnika, u kombinaciji s plesom i fizičkim dodirima, podizala osjećaj euforije, ljubavi i povezanosti.

DEA je pod predsjednikom Ronaldom Reaganom, čija je platforma bila rat protiv droge, u svibnju 1985. po hitnom postupku proglasila MDMA zabranjenom supstancom prve kategorije. MDMA se tako našla u istoj skupini kao, primjerice, heroin i kokain. Odluka je donesena u jeku kampanje prve dame Nancy Reagan 'Samo recite ne', a pravdana je činjenicom kako se radi o široko raširenoj supstanci i dokazima da je neurotoksična. Čelnik DEA-e John C. Lawn odbacio je prigovore psihijatarata koji su tvrdili da je spoj korišten u psihoterapiji s pozitivnim ishodima u više od 200 slučajeva. Oni su tražili da se smjesti u treću kategoriju – kontroliranih supstanci s medicinski korisnim efektom – što bi je ostavilo dostupnom za potrebe liječenja i znanstvenih istraživanja, no DEA ju je smjestila među visoko opasne spojeve, bez ikakve legitimne medicinske primjene.

Spoj su, sad kao ilegalnu drogu, nastavili koristiti posjetitelji koncerata i festivala elektroničke muzike, no za psihijatre koji su na njega računali kao na pomoć kod niza čestih problema započela je duga bitka za povratak u legalnost. Predvodnik te bitke bio je RICK DOBLIN, psiholog i Shulginov prijatelj koji je 1986. osnovao Multidisciplinarnu udrugu za istraživanje psihodelika (MAPS), neprofitnu organizaciju koja se fokusirala na provođenje i promoviranje znanstvenih istraživanja korištenja psihoaktivnih tvari u medicinske svrhe. MAPS je financirao i provodio edukacije i istraživanja o koristima i rizicima supstanci koje su trenutno ilegalne, te je odigrao jednu od ključnih uloga u legalizaciji marihuane u medicinske svrhe. Kroz regulatornu barijeru vezanu uz MDMA probio se tek istraživanjima liječenja posttraumatskog stresnog poremećaja, u kojima je MDMA pokazala potencijalno zapanjujuću učinkovitost u terapijskom okruženju.

Preliminarno istraživanje navelo je regulatore u SAD-u da odobre studiju II. faze na 90 pacijenata, koja je završena 2021. godine i čiji su rezultati objavljeni u časopisu 'Nature Medicine'. Pune dvije trećine pacijenata koji su primili MDMA u sklopu psihoterapije nakon tri tretmana više nisu imali simptome PTSP-a. Odobrena je i znatno veća i opsežnija studija III. faze, a MDMA je dobila status potencijalno prijelomnog lijeka. U najnovijoj studiji, objavljenoj u rujnu ove godine, čak 71,2 posto pacijenata nakon terapije više nije imalo simptome koji bi vodili do dijagnoze PTSP-a. Nisu zabilježene nikakve ozbiljne nuspojave ovog spoja. Za voditeljicu istraživanja Jennifer Mitchell radi se o konačnom dokazu da je psihodelicima mjesto u liječenju psihičkih oboljenja. 'MDMA vam može omogućiti da procesirate duboko usađenu traumu tako što omogućava transformaciju sjećanja vezanih uz strahove u dijelu mozga nazvanom amigdala na način uz koji se ne povlačite niti odvajate zbog srama ili straha, već vam pomaže da je prihvatite i da se zaliječite', kazala je u priopćenju povodom istraživanja.

Amy Emerson, današnja čelnica MAPS-a koji je i financirao ovo istraživanje, nada se da će njegovi rezultati dovesti do skorog odobrenja američke Agencije za hranu i lijekove (FDA). Zahtjev će uskoro biti poslan, a odobrenje bi moglo stići do kraja 2024. godine. Ukoliko do toga dođe, radit će se o prvom psihodeliku koji je i službeno postao lijek. U MAPS-u vjeruju da neće biti i zadnji. ■

Preko noći je proglašena opasnom supstancom, bez ikakve medicinske koristi – MDMA (Foto: Carmen Jaspersen/DPA/PIXSELL)

Interkulturalnost kao održivo osnaživanje

Zbornik 'Lica i naličja obrazovanja' postavlja nove standarde u razgovorima o manjinskom obrazovanju jer istovremeno nudi nekoliko problemskih razina, pri čemu ne ispušta onu ključnu, na kojoj se na različite načine tumači razlika između multikulturalizma i interkulturalizma

ZNANSTVENO-STRUČNI zbornik 'Lica i naličja obrazovanja. Interkulturalnost i obrazovanje na manjinskim jezicima i pismima' što je upravo objavljen u izdanju Srpskog narodnog vijeća, urednice NINA ČOLOVIĆ i ANTONIJA PETRIČUŠIĆ oblikovale su nakon istoimene međunarodne konferencije koja je održana u Zagrebu prošle godine, u organizaciji Odjela za obrazovanje SNV-a. Kažemo 'oblikovale' jer lingvistkinja Čolović i sociologinja Petričušić u uvodu zbornika naglašavaju specifično neklasičan karakter konferencije koja je obuhvatila širi, ali probrani krug profesionalca u polju obrazovnih politika i obrazovanja u manjinskom kontekstu, zbog čega su i zbornik konceptualno pomaknuli iz uvriježenih okvira okupljenih akademskih radova na postavljenu temu.

Taj je konceptualni pomak jedva primjetan na prvi pogled jer je zbornik pedantno izveden u temeljnom (akademskom) žanru. Štoviše, dramaturgija tekstova je tako logično postavljena da se problemski raster čini solidno preglednim, iako tegobnim terenom. Reklo bi se na prvu, pred nama je visoko profilirani skup radova kojima se objašnjava princip interkulturalnosti-in-spe u obrazovanju na manjinskim jezicima i pismima, odnosno odlično dizajnirana (u trećmarku DEJANA DRAGOSAVCA RUTE) knjiga za užu struku i skoro nikoga više.

Ipak, taj 'skoro nitko više' je intrigantna varijabla koncepta. Nenametljivo se i uporno provlači kroz čitavo tkivo zbornika, čineći od njega dokument više kvalitete. O čemu govorimo? Čolović i Petričušić su od svakog autora u zborniku uspjele dobiti tekst točno pogođene ekonomije u mjeri analitike i privatnog iskustva, kao i jasnih pojmova u rasteru terminologije. Urednice su inzistirale na 'privatnom' autorskom stilu i pristupu temi, što je radovima samo produbilo ozbiljnost i dodalo specifičnu vrstu emotivnosti, koja je inače rijetka u takvim prilikama. Za razliku dakle od formulaičnosti dominantne obrazovne politike koja u užoj i široj javnosti ne uspijeva prebaciti vlastitu konzervativnu rampu, ovaj je zbornik osvježavajuće iskren u dijalogičnosti analitički postavljenih činjenica i privatne etnografije na terenu.

Odnosno, iako je konceptualni pomak u profesionalnim razgovorima o obrazovanju na manjinskim jezicima i pismima malen, on je ovdje snažno drugačiji. Lako ga je argumentirano braniti i kao vrstu metodološke strategije, i kao način razumijevanja zajedničke društvene stvarnosti, i kao moment političkog stava. Postavio je nove standarde u angažiranim razgovorima o manjinskom obrazovanju jer istovremeno nudi nekoliko

problemskih razina, pri čemu ne ispušta onu ključnu, na kojoj se na različite načine tumači razlika između multikulturalizma (pluralizma kao političkog relativizma) i interkulturalizma (interakcije pluralizama). Interkulturalni proces vidi se kao politika 'održivog osnaživanja', odnosno emancipacije u iznošenju konkretnih problema, s konkretnim adresama, ljudima i dijagnostikom.

Zbornik čini deset članaka podijeljenih u dvije cjeline: 'Školstvo iz perspektive manjina' i 'Razvoj i granice školstva', kojima prethodi izlaganje UN-ova izvjestitelja za manjinska prava FERNANDA DE VARENNESE 'Ljudska prava i važnost obrazovanja na manjinskim jezicima i pismima'. Otvara se tekstom MAJE BURGER 'Obrazovanje na češkom jeziku i o češkoj kulturi na primjeru Češke dopunske škole Češke besede Zagreb (oš S. S. Kranjčevića)', u kojem se nastava organizirana u Zagrebu po Modelu C na češkom jeziku pokazuje kao primjer stogodišnje dobre prakse na istoj adresi.

Zbornik završava studijom 'Školovanje pripadnika nacionalnih manjina u Jugoslaviji od kraja Drugog svjetskog rata do početka šezdesetih godina 20. veka' SANJE PETROVIĆ TODOSIJEVIĆ, i to u raskošnoj panorami statistike. Vidi se kako je obrazovna politika

Jugoslavije, u rudimentima vlastite teorije i fantastičnom pragmom na terenu, pratila potrebe i prava nacionalnih manjina u korpusu zajedničkog obrazovanja. Jugoslavenski okvir historiografske statistike ujedno je, naravno, i jedini zajednički motiv heterogenih aktualnosti manjinskog obrazovanja u Hrvatskoj. Primjerice, tekst 'Od zatvorene prema otvorenoj interkulturalnoj školi za Rome' SUZANE KUNAC, ELVISA KRALJA i ALEKSANDRA RACZA precizna je dijagnostika trenutne nemoći u ubrzanju procesa integracije obrazovanja romske manjine na romskom jeziku i pismu. BOJAN LAZIĆ u tekstu 'Model A u nastavi na srpskom jeziku i ćirilicnom pismu iz perspektive školskog bibliotekara' objašnjava ulogu školskih biblioteka u nastavi na manjinskim jezicima i pismima gdje teškoće nisu jedino u organizaciji bibliotečnog fonda nego i u manjku stručnog kadra koji dovoljno dobro poznaje manjinske jezike i pisma.

Nadalje, u tekstu 'Obrazovanje na jeziku i pismu nacionalnih manjina u Republici Hrvatskoj i interkulturalnost: izazov i put budućnosti ili dvosjekli mač?' PATRIZIA PITACCO ističe razliku između interkulturalnog obrazovanja i obrazovanja na manjinskim jezicima i pismima građenog na multikulturalnim

Pomak iz uvriježenih akademskih okvira

temeljima, o čemu svjedoči vlastitom biografskom crticom, kao pripadnica talijanske manjine u Rijeci. Pri tome je razina sigurnosti u budućnost interkulturalne razmjene između dominantne i različitih manjinskih kultura kod Pitacco pitanje stupnja optimizma i tempa budućeg života čitavog kolektiva, a ne političke neuralgije visokog rizika, kao što je to primjerice, pokazala poanta teksta VESNE VUJIĆ 'Pravni status škola istočne Slavonije s nastavom na srpskom jeziku i ćirilicnom pismu' koji se čita kao kroki krimića socijalnog isključivanja, napet u faktografiji i nažalost predvidiv u (trenutnom) ishodu.

Tekst MILORADA KONDIĆA 'Interkulturalnost nastave Povijesti' uspoređuje aktualni kurikulum s napuštenim prijedlogom kurikuluma iz 2018. godine, s kojim je metodički uništen značajan simbolički kapital prema interkulturalnosti obrazovnih procesa. U odličnoj analizi MARGARETE GREGUROVIĆ 'Obrazovne nejednakosti i nacionalne manjine u Hrvatskoj: refleksija predrasuda javnosti ili problem sustava?' donosi se burdjevovski fundiran pregled stavova učenika i učitelja prema nekim aspektima uključivanja manjinskih grupa i manjinskih sadržaja u institucionalizirane oblike obrazovanja, temeljen na rezultatima OECD-ovih PISA i TALIS istraživanja iz 2018. godine. Antonija Petričušić u radu 'Praćenje i ocjena zaštite prava na obrazovanje nacionalnih manjina iz perspektive stručnih tijela Vijeća Europe' upućuje kako se kvalitetnije normiranje manjinskih obrazovnih politika može i treba rukovoditi međunarodnim primjerima.

Konačno, ton proklamirane konceptualne različitosti ovog zbornika najviše nose dva teksta. Prvi, 'Poremećaji školstva: Patologizacija mladih izbjeglica na sjecištu orodnjene islamofobije, rasnih nejednakosti i hrvatskog etno-nacionalizma', u kojemu EMINA BUŽINKIĆ opisuje nevolju AICHE, šesnaestogodišnje djevojke s hidžabom, i svoju profesionalnu i ljudsku spremnost da malom intervencijom spriječi katastrofu okrutne ravnodušnosti dominantnog obrazovanja u Hrvatskoj. I drugi, 'Nalazim se između dve vatre': Istraživačka etika i kritička etnografija manjinskoga obrazovanja u Hrvatskoj', u kojem DRAGANA PRVULOVIĆ razlaže teškoće terenskog istraživanja obrazovanja na srpskom jeziku i ćirilicnom pismu u Vukovaru. Prvulović je, naime, istraživačica koja je javnosti odlučila uskratiti rezultate istraživanja s terena iz etičkih razloga, da bi u punoj mjeri zaštitila anonimnost svojih sugovornika. Tako njezin profesionalni čin istovremeno ostaje kao znak političkog poraza i etičke pobjede u domeni humanije zamišljene 'spore znanosti', ali i blagotvornog prioriteta iskrene ljudskosti. ■

Ne bojim se ja
nikakvog posla –
Brane Nikifor

Ipak sam ja Titovo kumče

U Jugoslaviji je bio običaj da predsjednik kumuje svakom deseterođenom djetetu u obitelji, a ja sam to bio svojim roditeljima. Tita nisam osobno upoznao, ali sam veoma ponosan, kaže rođeni Bosanac Brane Nikifor kojeg je rat dopuhao do Korduna

BAŠ i nemam zanimljive priče za novine, no kad bih morao izabrati neku neobičnu životnu dogodovštinu, to bi svakako bila ona da mi je kum bio Josip Broz Tito. Naime, u Jugoslaviji je bio običaj da predsjednik kumuje svakom deseterođenom djetetu u obitelji, a ja sam upravo to bio svojim roditeljima, Petru i Mariji Nikifor. Doduše, Tita nisam nikada osobno upoznao, samo je njegov izaslanik mojima uručio darove i potvrdu o kumstvu. Premda je to bio tek protokolarni čin, veoma sam ponosan na tu činjenicu – kaže nam prili-

kom upoznavanja zamalo pedesetogodišnji Brane Nikifor, kojeg je ratni vjor devedesetih dopuhao iz rodnog Mišinog Hana u tadašnjoj jugoslavenskoj republici Bosni i Hercegovini do kordunskog Slavskog Polja, gdje sada živi.

Rat koji je buknuo na prostorima bivše SFRJ-a milijunima je iz temelja promijenio živote, pa se tako i Brane našao u turomnim, a nerijetko i po egzistenciju pogubnim vrtlozima sudbine. Odlazak na front i zauzimanje jedne od zaraćenih strana izbjegavao je koliko je mogao, no kada je 1992. ipak regrutiran u Banjaluci, odbio je zadužiti oružje.

Stoga mu je nametnuta tzv. radna obaveza u sklopu koje je u vrlo teškim uvjetima bio prisiljen obavljati sve i svašta. Ipak, radeći potajice na crno i za novac, uspio je uštedjeti tadašnjih tisuću njemačkih maraka kojima je potplatio koga je već trebalo da napusti takvo, ne baš bajno okruženje. Tadašnje su ga vojne vlasti, jasno, tražile na sve strane, pa mu je jedini izlaz bio bijeg u Hrvatsku, gdje se kraj sukoba već pomalo nazirao. Došavši u nekadašnju bratsku republiku, prijavio se u Hrvatsku vojsku, u kojoj je bio nekoliko mjeseci, odnosno dok ratno ludilo nije bar službeno jenjalo.

— To je moje vojevanje bilo kratko, pa nika-
kva prava na temelju njega nisam ostvario,
ali mi je država darovala kuću u Slavskom
Polju. Uselio sam u nju s roditeljima i zapo-
čeo nov život: mi inače porijeklo vučemo iz
Ukrajine, odakle su mojim pradjedovi čud-
nim igrama sudbine doselili u Bosnu. Zato
nas u porodici ima katolika i pravoslavaca,
ali se u Mišinom Hanu u to doba o tome nije
ni razgovaralo ni razmišljalo, čak ni među
rodacima. Svi smo prije živjeli u slozi, ženili
se i udavali bez obzira na vjeru i podrijetlo.
Tek je s početkom rata počelo prebrojavanje
po nacionalnoj liniji i tek sam tada zapravo
doznao da sam ja katoličke vjere, moj ujak
pravoslavne i sve tako nekako pomiješano.
Kad sam dobio kuću u Slavskom Polju, osje-
ćao sam nelagodu jer nisam znao hoće li selo
s većinski srpskim stanovništvom prihvatiti
došljaka katolika. Nasreću, moja je bojazan
bila neopravdana. U ovih sam dvadesetak
godina stekao mnogo prijatelja. Družimo se,
pomažemo jedni drugima, zajedno se radu-
jemo i tugujeemo kafenišući. To me podsjeća
na predratna vremena u Mišinom Hanu, što
me čini sretnim – ispovijeda nam se Nikifor.

Braninih pet sestara i četvorica braće
raspršeni su posvuda, ali su svi živi i zdravi.
Ponekad se međusobno posjećuju, iako
su za najmlađeg potomka – koji od smrti
roditelja samuje na Kordunu – vrata bo-
sanskohercegovačke Republike Srpske još
zatvorena. Još dok je odrađivao nametnutu
mu radnu obavezu u Banjaluci, vlasti su mu
prema ugovoru bile dužne za to isplaćivati
mjesečnu naknadu, ali u dvije godine nije
primio ništa ni u kojoj valuti. Radi toga je
po završetku rata angažirao odvjetnika i tu-
žio novouspostavljenu vlast, da bi mu kroz
proces i pravomoćnu presudu, unatoč svim
dokazima, odštetni zahtjev bio odbijen. S
takvom bi se sudskom odlukom Nikifor još
i pomirio da mu nakon nje nije stiglo sud-
sko rješenje po kojem je dužan podmiriti
parnične troškove u iznosu od gotovo dvije
i pol tisuće eura. Iz tog se razloga boji prijeći
granicu koja njegovu sadašnju državu odvaja
od one što ju je nekada smatrao domovinom.
Strahuje, naime, da će ga zadržati dok ne
uplati te troškove, a novca za to, naravski,
nema.

— To mi stalno k'o mač visi nad glavom, iako
su zapravo oni dužni meni, a ne ja njima. Ži-
vim od socijalne pomoći koja sada iznosi 108
eura mjesečno, pa možete zamisliti koliko se
moram dovijati da preživim od te crkavice.
Spašava me jedino to što sam koliko-toliko
zdrav, pa mogu obavljati razne poslove po
selu i dalje. Tako zarađujem za preživlja-
vanje. U proljeće i jesen skupljam gljive i
berem kestene pa ih tu i tamo prodam. Vrije-
dan čovjek ne može biti gladan ili bez novca,
važno je samo da pazimo zdravlje kolikogod
možemo. Eto, u šumi već ima kestena, a ja za
jedno prijepodne uspijem skupiti i po deset
kila. Otkupljivačima koji mi dođu na vrata
prodam kilu za dva eura i to mi je dovolj-
no da preživim tri-četiri dana. A tako može
svatko – smatra rođeni Bosanac.

Zatekli smo ga kako obrađuje bagremove
stupove za ogradu koju mu je naručio su-
sjed. Po struci je sjekač, pa u radu s drvom
i drvnom građom nalazi najveće zadovolj-
stvo i takvi su mu poslovi najmiliji. Konačno,
četvrt je vijeka, s kraćim ili duljim prekidi-
ma, proveo s motornom pilom po gustim
šumama i gorama BiH i Hrvatske u kojima
se odlično snalazi. Zato i stupovi ograde koju
će podići izgledaju kao da su izrađeni preci-
znim strojem, ne tek žuljevitim rukama i
zastarjelim, sad već prilično primitivnim
alatom koji se kroz stoljeća sporo mijenjao.
— Ma ne bojim se ja nikakvog posla, samo
istrošenosti i gubitka zdravlja. No štitim i
trpim, ipak sam kumče Josipa Broza – zaklju-
čuje svoju priču naš sugovornik. ■

Zajedno za održivo sutra!

Drugi 'Regionalni sajam kulture razvojne suradnje' održat će se u nedjelju, 22. listopada u velikom šatoru na Trgu hrvatskih branitelja u Petrinji. Izlagački program otvoren je od 10 do 16 sati. Posjetitelji će moći istražiti, kušati i kupiti proizvode više od 40 izlagača iz Sisačko-moslavačke županije, a za najmlađe smo pripremili zabavni dvorac napuhanac i slatkiše

NAKON prošlogodišnjeg uspješno održanog Regionalnog sajma, i ove godine na isti dan, 22. listopada centar Petrinje postat će oaza brojnih lokalnih proizvođača i zajednica za održivi razvoj koje djeluju na području Petrinje i cijele Sisačko-moslavačke županije (SMŽ).

— Zadovoljstvo mi je što se u našem gradu već drugu godinu zaredom održava 'Regionalni sajam kulture razvojne suradnje'. Smatram kako je za obnovu i revitalizaciju Petrinje, ali i cijele Banovine potrebna koordinacija i suradnja svih tijela lokalne, područne i državne razine, a na ovom sajmu ta tijela su ujedinjena i to je jako bitno. Važno

je naglasiti da su na ovom sajmu i izlagači, mali OPG-ovci koji imaju 'manju vidljivost' i kojima će ovo biti prilika da pokažu sve što proizvode i time predstave i bogatstvo ovog kraja. Petrinja i čitavo ovo područje su, što je možda manje poznato, bogati kestenovom šumom. Poznati smo po proizvodnji meda i smatram da su ovakve prilike dobre za pro-

Vesela atmosfera na prošlogodišnjem Sajmu – OPG Cestarić Zdenko i njihova nagrađivana viljamovka

mociju upravo takvih malih proizvođača, odnosno OPG-ovaca – poručuje MAGDALENA KOMES, gradonačelnica Grada Petrinje, pokrovitelja Sajma.

Svrha Sajma je promocija dobrih lokalnih proizvoda, usluga i razvojnih praksi u širokom spektru djelatnosti (od poljoprivrede, ugostiteljstva, do turizma, obrazovanja i kulture), ali i novih modela podrške zajednici i suradnje na lokalnom razvoju. Tako će postav Sajma i ove godine uključiti 40 štandova na kojima će svoje proizvode i usluge te razvojne programe predstaviti lokalni OPG-ovi, zadruge, prerađivačka i uslužna poduzeća, ali i udruge, zaklade i strukovna i poslovna udruženja iz Petrinje i ostalih dijelova županije. Dugi niz godina vrijednosti, raznolikosti i bogata baština Banije nisu bile prepoznate, ali danas lokalna zajednica ulaže velike napore kako bi tu nepravdu ispravila.

— Turistička zajednica Grada Petrinje sudjelovala je na prvom Sajmu, predstavila svoje projekte razvoja i unaprjeđenja Petrinje i okolice kao turističke destinacije. I ove godine bit ćemo na Sajmu, predstaviti 'Mali grad velikog srca', povezati se sa sudionicima, razmijeniti iskustva, primjere dobre prakse i pozitivnu energiju s ostalim izlagačima i sudionicima. Stoga vas pozivamo da nam se pridružite i budete dio ove lijepe priče – poručuje KRISTINA SUPPE, direktorica Turističke zajednice Grada Petrinje, pokroviteljica Sajma.

Dnevni program Sajma

SAJAM je neprofitnog karaktera – i izlagači i posjetitelji dobrodošli su bez naplate ulaznica ili kotizacija, a parking je osiguran u neposrednoj blizini velikog šatora na Trgu hrvatskih branitelja. Cjelodnevni program Sajma osmišljen je tako da s jedne strane pokaže raznolikost i bogatstvo Banije i njenih vrijednih ljudi koji svojim radom doprinose revitalizaciji Sisačko-moslavačke županije, a s druge da i njima ponudi mjesto za nadogradnju vještina uz edukativne radionice, panele vrhunskih stručnjaka iz oblasti poljoprivrede, ekonomije, marketinga itd.

Program Regionalnog sajma

10:00 – 10:30 sati – Svečano otvaranje Sajma

Pozdravni govori pokrovitelja i organizatora: gradonačelnica Grada Petrinje – gđa Magdalena Komes, direktorica Turističke zajednice Grada Petrinje – gđa Kristina Suppe, predstavnica Zaklade SOLIDARNA – gđa Ivana Kumrić i predstavnik Srpskog narodnog vijeća – g. Boris Milošević.

10:30 – 11:30 sati – Otpornost i razvoj lokalne zajednice

Moderator: Zaklada Zamah, upravitelj Drago Vručinić. Sudjeluju: gđa Tihana Likarević, struč. spec. ing. agr. iz Sisačko-moslavačke županije, savjetnica za poljoprivrednu proizvodnju; g. Tomislav Drobac, direktor u Terra Frux d.o.o., firmi koja se bavi proizvodnjom i prodajom bobičastog voća pod brandom Borovella, kako na domaćem tako i inozemnom tržištu; g. Dragan Milić, upravitelj poljoprivredno-ekološke zadruge Eko-razvoj; gđa Ana Balić, direktorica Zdravog pinkleca, web-trgovine koja se bavi prodajom i distribucijom domaćih proizvoda.

11:30 – 12:30 sati – Urbana regeneracija Petrinje nakon potresa

Sudjeluju: predstavnice i predstavnici Europske banke za obnovu i razvoj, Urbana i Zaklade solidarna.

12:30 – 12:45 sati – Najava besplatnih edukacijskih radionica act Grupe za opg-ovce i male poduzetnike

1. Spremnost za tržište i izlazak na tržište
2. Pokretanje prerade i širenje proizvodne linije
3. Što je potrebno da vaš proizvod uđe u dućan?

Predstavlja: gđa. Jelena Andelić, koordinatorica act Grupe

12:45 – 17:00 sati – Kulturno-zabavni program

12.45 – 14.30 sati – nastupi lokalnih i gostujućih KUD-ova, vodi: Damir Kremenčić

14.30 – 15.15 sati – nastup zbora ZborXor

15.30 – 17.00 sati – nastup lokalnog sastava Ruswaj

Izlagački program Regionalnog sajma otvoren je od 10 do 16 sati.

Program počinje u 10:00 sati svečanim otvaranjem i pozdravnim govorom organizatora, nakon čega u 10:30 slijedi javna rasprava 'Otpornost i razvoj lokalne zajednice' s istaknutim predstavnicima zadrugarstva, donositelja odluka i proizvođača, tijekom koje će

Kvaliteta proizvoda OPG-a Borojević prepoznata je ekološkim certifikatom

izlagači i posjetitelji imati priliku postavljati pitanja, izraziti svoje mišljenje i stavove te dati prijedloge poboljšanja uvjeta za kvalitetan život i razvoj Petrinje i cijele regije. Program se nastavlja građanskim satom u 11:30 i predstavljanjem rezultata projekta 'Urbana regeneracija Petrinje nakon potresa'. U sklopu građanskog sata posjetitelji će se upoznati sa scenarijem za razvoj grada Petrinje nastalim na osnovu stručnog znanja tvrtki za urbanističko planiranje Urbanex i KCAP te Zaklade SOLIDARNA, uz aktivno sudjelovanje građana Petrinje iz svih sektora društva koji su unijeli svoje znanje o potrebama stanovništva Petrinje i okolice. U tjednu nakon Sajma organizirane su besplatne edukacijske radionice ACT Grupe za OPG-ovce i male poduzetnike, koje će biti najavljene prije kulturno-zabavnog programa s nastupima folkloriša, zbora i lokalnog sastava Ruswaj sve do 17:00 sati.

Upoznajte sajamske izlagače

PONUĐA na štandovima bit će raznolika: od domaćih sokova, proizvoda od aronije, eko proizvoda od lješnjaka, viljamovki i likera, do ajvara, zimnica, meda, licitara i kremi od lavande. Neki od izlagača čije ćete štandove pronaći na Sajmu su:

OPG BOROJEVIĆ – obitelj iz sela Trgovi nedaleko od Dvora nedavno je obilježila 20 godina svog rada i poslovanja. Njihov štand bit će nezaobilazno mjesto za ljubitelje lješnjaka u svim oblicima (ulje, pasta, pa i sapun), a moći će se pronaći i heljdino brašno, sjemenke i ulje lana. Borojević je glavni zagovaratelj Banije kao čistog potencijala za ekološku proizvodnju, a kvaliteta proizvoda njihovog OPG-a prepoznata je ekološkim certifikatom. — Prošlogodišnja iskustva sa Sajma su odlična i nadamo se još boljima ove godine. Cilj

Posjetitelji će i ove godine moći uživati u nastupima lokalnih i gostujućih KUD-ova

Sajma je promocija naših proizvođača i proizvoda, i to bez trgovaca i prekupaca s tržnica. Nijedan proizvođač nema ni vremena ni robe da stoji svaki dan na tržnicama. Na Sajmu ćete pronaći upravo one ljude koji proizvode izložene proizvode, posebno kad je riječ o hrani, i na tome im treba čestitati. Regionalni sajam je jedinstvena prilika, kakvih, nažalost, imamo malo tijekom godine. Svi koji osim sirovine proizvode i finalne proizvode zaslužuju gostovati na ovako lijepom događanju. To su ljudi iz realnog sektora koji unatoč svim nedaćama žive i stvaraju – poručio je MILAN BOROJEVIĆ, jedan od izlagača na Sajmu.

Proizvode od lješnjaka moći ćete pronaći i na štandu OPG-A STJEPAN HORVATINOVIĆ. Ovaj OPG bavi se uzgojem sto posto ekoloških lješnjaka koje je moguće kupiti u ljusci ili očišćene. Od njih rade proizvode kao što su hladno prešano ulje, bezglutensko brašno, mljeveni te prženi lješnjaci.

Ljubitelji žestice tijekom trajanja Sajma obavezno neka pogledaju ponudu OPG-A CESTARIĆ ZDENKO iz Lekenika. Obiteljsko gospodarstvo Cestarić godišnje proizvede oko tisuću litara kvalitetne viljamovke, kojom osvajaju zlatna i srebrna odličja na međunarodnim izložbama. U sklopu štanda na Sajmu u ponudi će imati rakiju viljamovku, rakiju viljamovku s kruškom u boci, rakiju viljamovku s kestenovim medom, rakiju viljamovku s bagremovim medom i informativne letke o svojoj ponudi i proizvodnji.

OPG DVORNEKOVIĆ prepoznatljiv je proizvođač vrhunskog kupinovog vina, vina od crnog ribiza, voćne rakije i proizvoda od meda na području regije. Snaga gospodarstva proizlazi iz dugogodišnjeg iskustva rada s voćem, emocionalne vezanosti uz kraj u kojem posluju i kontinuiranog učenja, motiviranosti i inovativnosti. Na njihovom štandu pripremite se za kušanje i kupovinu kupinovog vina, vina crnog ribiza, ali i meda od kestena i bagrema.

Kupinovo vino moći ćete pronaći i na štandu OPG-A NIKOLA PETKOVIĆ koji se bavi ekološkom proizvodnjom kupina i preradom kupina u kupinovo vino.

Tko nije za žestice i vina, sreću će pronaći na štandu OPG-A KRIŽANOVIĆ SVJETLANA koji nudi bogatu ponudu prirodnih sokova. Ovaj OPG osnovan je 2004. godine i bavi se uzgojem eko jabuka. Gospođa Svjetlana jabuke uglavnom prerađuje u sok i ocat, a dio prodaje u svježem obliku. U ponudi njenog OPG-a je i aronija, koju također prerađuje u matični sok, a dio suši za čajeve i miješa s drugim biljem – tako nastaju njeni proizvodi mikseva čajeva.

Sezonsko voće i povrće posjetitelji će moći pronaći na štandu OPG-A DARKA HRNČEVIĆA. Ponuda će uključiti ovosezonske bundeve, buče uljarice, ukrasne tikvice, bućine sjemenke i ljute paprike (feferone). I OPG KOVAČEVIĆ u ponudi će imati proizvode od ljute paprike u različitim pakiranjima. Na štandu OPG-A MILKA CVAR moći ćete pronaći kuhano zimnicu, sezonsko povrće, bućino ulje.

UDRUGA ĐERAM DRAGOTINCI iz Petrinje na Sajmu će predstaviti domaće proizvode koje proizvode članovi udruge na svojim domaćinstvima (voće, povrće, med, pekmezi, zimnica...). Također, članice udruge peku domaće kolače po tradicijskim receptima, pa će njihov štand biti nezaobilazan. Tijekom godina izrađivale su tradicijske odjevne predmete i ručni rad, pa će i to predstaviti na Sajmu.

I RURALNI PODUZETNIČKI INKUBATOR KRKA KISTANJE koji okuplja poljoprivredne proizvođače s područja Šibensko-kninske županije gostovat će svojim štandom na Regionalnom sajmu. Glavna djelatnost inkubatora je poticanje razvoja proizvodnje lokalnih poljoprivredno-prehrambe-

Рат који је узнемирио Еуропу

Крвави поход палестинске милитантне организације Хамас на израелско цивилно становништво у пограничном подручју између палестинског територија у појасу Газе и израелских насеља, тзв. кибуца отворио је ново и најкрвавије поглавље у стогодишњем израелско-палестинском сукобу. Стравични злочини и убојства стотина цивила, дјеце, жена и читавих обитељи шокирали су прије свега Израел, а онда и цијели свијет који је с невјерицом гледао снимке необузданог насиља. Иза крвавог похода на израелска насеља и градове остало је преко 1.300 мртвих, а онда је уследила одмазда Израела. Софистициранија, технолошки надмоћнија, али једнако крвава. Овога пута, умјесто снимки убојстава из аутоматског оружја гледали смо стотине бомби које се обрушавају на густо насељене градове у Гази, остављајући у рушевинама стотине и тисуће мртвих, већину њих потпуно невиних, мноштво мртве дјеце, жена и старијих.

Није ово први пута да Палестинци и Израелци улазе у крваве сукобе, али је ово први сукоб који има потенцијал прелити се изван граница Блиског истока. До сада су њихови сукоби остајали у границама регије, а остатак свијета их је третирао као удаљени проблем који се тицао готово само политичких водстава, хуманитарних организација и ратних репортера. Овога пута више није тако. Ако је Хамас својим крвавим походом хтио испровоцирати свјетску реакцију и смјестити палестинско – израелско питање у сам врх свјетске политике, у томе је успио.

Оно што овај рат разликује од прошлих је голема мобилизација држављана еуропских држава, САД-а, Канаде и осталих западних земаља, подријетлом из земаља Блиског истока, Сирије, Палестине, Египта и других арапских и муслиманских земаља. Донедавно је било потпуно незамисливо да улицама еуропских градова корача десетине тисућа просвједника у знак потпоре Хамасу, палестинској држави, строго осуђујући Израел и његову, по многим, колонијалну политику према палестинском становништву, како у појасу Газе, тако и на окупираној Западној обали. Големи мигрантски валови који су се догодили у протеклим десетљећима као посљедица еуропске политике отворених врата довели су палестинско – израелско питање у срце Еуропе и некада строго вањско-политичко питање претворили у интерно, унутардржавно. Видљиво је то по реакцијама највиших државних челника, примјерице шкотског премијера Хумзе Јусафа који је осудио нападе Израела на Газу, оптужујући га за неселективно бомбардирање палестинских насеља. Јусафова супруга, Надија ел Накла, рођена је у Гази и њени родитељи тренутно живе под ударима израелских зрачних снага. Јусаф је послао поруку британском водству да умјесто шпијунских летјелица пошаље хуманитарну помоћ Гази, будући да је без струје, воде и под потпуним ембаргом с копна, мора и из зрака. То је само један примјер како миграције утјечу на политички дискурс у Еуропи који се видљиво мијења. Големи просвједи у Лондону, Паризу и другим великим еуропским градовима показали су да палестинско питање добива значај какав никада до сада није имало. Истовремено, порасли су изгледи за нову рунду терористичких напада радикализованих појединаца у еуропским државама. Напад у Бриселу с почетка тједна, у којем су животе изгубили два шведска навијача, могао би бити само увод у ново насиље по еуропским улицама ако се рат на Блиском истоку додатно продуби.

Унаточ Хамасовим стравичним злочинима, дојам је да Израел више не ужива бјанко подршку за коначно рјешење питања Газе, а оно је по свему судећи подразумијевало окупацију и расељење што већег броја становника како би се пријетња

за Израел из тог ограђеног и строгог надзираног простора свела на минимум. Израел је већ добио упозорења низа свјетских челника да се у своме одговору мора стриктно држати међународног и хуманитарног права и да је неселективно бомбардирање недопустива мјера. Чињеница да је у Гази погинуло неколико стотина дјеце, пак указује на то да је међународно ратно право у тим нападима већ одавно погажено. По свему судећи, и након свих крвавих злочина, отворена питања између Израела и Палестине ће се опет морати рјешавати за зеленим столом, мировним преговорима и политичким дијалогом, као и сваки пут до сада. Дојам је да овога пута Палестинци, унаточ свему што се догодило, на својој страни имају већу подршку него што је то било раније. Хоће ли и у којој мјери то усмјерити крвави сукоб према путу мира остаје да видимо, али сасвим је сигурно да ће до мировног споразума тисуће људи изгубити животе.

■ Душан Цветановић

(Без)осећајни бранитељи

Баш некако у слично време док је ћирилица на надгробном споменику у задарском залеђу вређала осећања бранитеља (барем судећи према тумачењу директора комуналног предузећа у чијој је надлежности тамошње гробље), у Загребу је заказивана једна за другом концертна дворана које ће окупити готово 90 хиљада људи

да не одговарају његовим тврдњама, већ су и у супротности са њима. Устав Републике Хрватске, Уставни закон о правима националних мањина, као и Закон о гробљима у овом неуобичајеном захтеву наведени су тек као илустрација моћи и врло уобичајених порива који су у много случајева били толерисани од стране државних институција које набројани закони треба тек да евоцирају. Бранитељски осећаји као императив, апсолутни приоритет пред којим нема контрааргумента били су заправо главни правилник и кодекс којима је, вођен досадашњом устаљеном праксом, директор комуналног предузећа био вођен.

Та референтна тачка, занимљиво, иако много пута валидирана, у случају певачице Александре Пријовић није одредила исход заказаних концерата. Александра Пријовић је продајући пети концерт у загребачкој Арени, након три распродата у Београду, доспела и до загребачког економског факултета, па чак и до дневника хрватских телевизија. Феномен младе певачице која је у веома кратком временском периоду распродала улазнице за чак пет загребачких Арена коментаришу и анализирају музички критичари, социолози, други музичари. Међутим, осим негодовања мотивисаних естетским разлозима, квазиелитистичких ограђивања од жанра без уметничке вредности и негодовања којима је дистанцирање од овог популарног жанра послужило као суптилан начин да га најпре поистовете са свеукупном културом која долази 'са истока' па да се затим дистанцирају и од њега таквог, није било изражених бранитељских осећања која су била увређена. Барем не у толикој мери да би се концерти отказали. Како је

Александра Пријовић (фото: Антонио Ахел/PIXSELL)

на концертима певачице Александре Пријовић. Обе вести су пуниле новинске ступце. 'Ћирилица вређа осећаје хрватских бранитеља који су се борили против људи који су под тим словима пуцали и рушили', објаснио је директор Комуналног предузећа Зденко Којић медијима након што је затражио од породице покојника да уклони непожељну ћирилицу с надгробног споменика. 'Осећаји бранитеља' доказано су у више случајева последњих година и деценија имали предност у односу на многе законе и законитости. Сигурно да је то и охрабрило директора Којића да се у свом захтеву породици позове на законе који не само

отказивање концерата извођача из Србије постало уобичајена пракса, која се толерише и све више нормализује, многим је много веће изненађење што у овом случају није било чак ни гласнијих негодовања, понеког протеста, јавног противљења... па је то изненађење веће чак и од пет заказаних узастопних концерата у Арени као потхват који је ретко ко до сада забележио. Можда овим концертима буде нарушена и стабилна диспропорција кад су гостовања и размене популарних извођача између Србије и Хрватске у питању, па се покрене и неки нови тренд реципроцитета.

■ Оливера Радовић

#208
Издаје Српско
привредно
друштво
'Привредник'

Утемељено
1898.

OSLONAC MLADIMA

oslonac.privrednik.hr

Većina mladih Srba u Hrvatskoj prolazi kroz mnoge izazove. Dok mi razmišljamo o prošlosti, oni će budućnost pronaći negdje drugdje. **OSLONAC MLADIMA** smo i Ti i Ja, i svi Mi koji želimo u sadašnjosti graditi bolju budućnost.

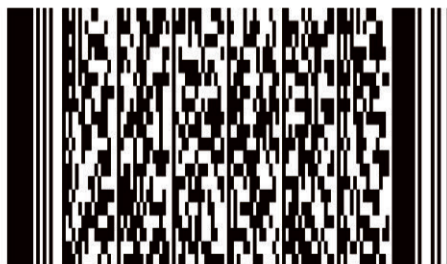
Srpsko privredno društvo Privrednik kroz tri stoljeća je **OSLONAC MLADIMA**. Zajedničkim radom samo u zadnje vrijeme izdvojili smo preko 500.000 eura za učeničke i studentske stipendije.

Postanite i Vi Privrednikov donator i pridružite se zajednici koja je **OSLONAC MLADIMA**! Posjetite našu web stranicu oslonac.privrednik.hr i saznajte kako možete donirati.

privrednik.hr

Pomozite uplatom i postanite OSLONAC MLADIMA!
Skenirajte barkod mobilnom aplikacijom bilo koje banke i donirajte odmah! Hvala Vam.

Posjetite naš P-portal i informirajte se o srpskoj zajednici u Hrvatskoj

p-portal.net

Radio Privrednik
Stanica za sve naše ljude

p-portal.net/radio-privrednik
Slušajte nas putem Interneta

Кашанинова суграђанка

ПРЕЧА(НСКА)
ПОСЛА

пише Ђорђе Матић

Она ће ускоро у нашем белом Загреб-граду у пет вечери скупити скоро стотину хиљада (!) људи. Она, пјевачица, акутна је и сложена метафора – пренесена слика два народа, њихових култура и њихова стања данас након свега у овој земљи

З а школовања у некадашњој заједничкој земљи један градић изазивао је, бар за нас одавде, из Загреба, нарочиту збуњеност и недоумицу. Кад би питали којој федералној јединици припада Бели Манастир, приличан број нас би вођен 'логиком' језика и топономастике, одговорио погрешно. Тек с почетком очајних деведесетих многи су и први пут (на властиту срамоту) сазнали и обратили пажњу на овај градић на крајњем сјевероистоку Хрватске. Данас, након свега, његово ме име подсјети увијек на онај чудесни стих Црњанскога из 'Гротеске':

'Зидајте храм / бео ко манастир'.

Можда ни то није сасвим случајно.

У тој малешној барањској, гренцерској и типично демографски измијешаној вароши, крајем 19. стољећа, тада још мађарски званом Моноштор, родио се 1895. Милан Кашанин – једна од најзначајнијих личности за повијест како наше

ликовне умјетности и критике, историје сликарства, тако и музеологије уопће. И човек чије ће име трајно остати везано управо за повијест наших цркава и манастира. У све чешћим хиперболама сувише често се за некога каже да је 'личност ренесансне ширине'. У сачици оних који су у двадесетом стољећу у националној култури заиста завриједили ову одлику, без сумње је професор Кашанин. Големог образовања, класичног, филозофског, наравно филолошког и књижевног, ауторског и преводилачког, изнад свега уроњеност у повијест умјетности с тежиштем на српски средњи вијек и каснију православну скаралну умјетност, али, фасцинантно, и модерну умјетност – што ће учинити да постане вјеројатно најважнији кустос између два свјетска рата – Кашанин је покривао више поља 'него што би било пристojно'. И ниједним се није бавио дилетантски. Његово знање било је темељито, структурирано, одговорно и промишљено. Оваква ширина, не-одвојива од бескрајне марљивости и самодисциплине, могуће је имала везе и с нечим личним, 'личним од талента', да тако кажемо. Кашанин је рођен у сиромаштву – у заиста убојој паорској обитељи – а такви људи кад се окрену науци, њихов талент и жеља за знањем, осим 'по себи', често су и бијег од околности. Као и пут за побољшањем и грађењем себе у сваком смислу. Ова много касније пронађена биографска чињеница дјетињства у биједи, код професора Кашанина била је још упадљивија и стварала невјерицу из још једног разлога. За неке, најрјеђе, посебне људе, што је одавно и један од књижевних топоса, говори се да се 'рађају као господа', без обзира на поријекло. У неким случајевима, дискрепанција између одрастања у најнижем социјалном сталежу и касније трансформације, толико је голема да такве личности остају трајне енигме. Или пак објекти сумње и суревњивости. Прва и најлакша асоцијација за такву непомирљивост коријена и каснију појавност, наравно некадашњи је 'највећи син наших народа и народности'. То ће послје (кад буде лако) разни звати хохштаплерајем и аривизмом, други ће се дивити, и одавде и из читавог свијета, по вертикали свих друштвених скала, класа и припадништава. Али нитко неће увјерљиво објаснити феномен. За Милана Кашанина чињеница 'урођене' господствености била је изузетно упадљива и била је континуум који је фасцинирао савременике, а може је ишчитати и у снимцима видјети и данас сватко с имало осјећаја за финесе. Није то наравно ствар само физичке појавности – рафинман који је професор Кашанин показивао кроз дуга десетљећа, био је осјетан у свему чиме се професионално бавио, поглавито у ликовној умјетности и баштини, својој стилистици, али и у неумољивом, каткад немилосрдном, рекло би се готово 'аристократском' суду о стварима. На корак до ароганције – да у сваком трену у његовом кустоском и галеристичком раду, а нарочито у писању кунстисторије и књижевне критике, поред неупитног знања није стајало и гађење над тривијалностима, а у опсесивном осјећају властите културне мисије у правцу ширем, неличном, на линији универзалној, али и у смјеру стварања и очувања духовних добара које ће остати 'на ползу' народу којему је Кашанин осјећао изразиту припадност читавога живота. Кашанинова строгост као да је била ознака властитог патриотизма. Тако, у големој библиографији коју је оставио, као најзанимљива из очитих разлога, посеб-

Бели Манастир, град Милана Кашанина и Александре Пријовић (фото: Давор Јаворовић/PIXSELL)

но мјесто у мом 'есејистичком канону' заузима књижевна критика, у чему се издваја страховито вриједна књига 'Судбине и људи', серија огледа о српским писцима (захваљујући уредништву Чедо Вишњића поновно објављена и код нас у 'Просвјети'), једна од најмаштовитијих, али и најнемило-срднијих серија портрета наших највећих писаца, у распону од романтизма до модерне. Ако бисмо и сами слиједили модел Кашанинове строгаће која је у овим огледима укључивала и наглашену психологизацију, могли бисмо рећи да је једини инфериорнији аспект опуса била његова умјетничка проза. Па онда поставити радну хипотезу да је такво изразито критичко и чак сурово промишљање највећих националних аутора било тим строже јер је долазило из онога што Енглези зову 'ексцесивном компензацијом', због мањкавости Кашанинових романа и приповијетки.

Или није било до књижевности? Можда је у свему још негдје у дубини тукло нешто вањкњижевно, и опет лично: најраније горко искуство, све и сваковрсне ускраћености? И у томе онај стварни и метафорички 'Бели Манастир'? Уосталом, 'У мом почетку је и мој крај', како је пјевао Елиот.

Хтјело се да ми се баш ових дана онда 'намјести' сугестивна реченица професора Миљивоја Ненина: 'Књижевност је, у Кашаниновом виђењу, храм, а не кафана (односно кавана, како он тада пише)'. Равно стотину година након рођења Милана Кашанина, у јесен 1995., у Бели Манастир је из сомборског родилишта (као вјеројатно најближег) донесена тек рођена дјевојчица. Она ће одрасти и формирати се у постратном градићу и у сасвим другачијем времену и приликама. Кад порасте неће се бавити књижевношћу, осим у најтривијалнијем смислу, кроз текстове пјесама које ће учити и изводити кад постане запањујуће популарна пјевачица. И то од оне врсте којима је, кад бисмо се мало поиграли и измијешали Ненинову реченицу, управо кафана 'храм'. Иако дијели с великаном и биографску путању пресељења из Белог Манастира у Бели град, млада пјевачка звијезда заправо је супротива готово свему за што је професор Кашанин стајао. Због тога, лако би се дала прескочити, или не примијетити управо трајућа и нарочита улога пјевачице у једном ширем поимању и значењу ријечи култура. А, колико год се то не видјело још, млада Кашанинова суграђанка која ће ускоро у нашем пак белом Загреб-граду у пет вечери скупити скоро стотину хиљада (!) људи, ту културу управо радикално мијења. Она, пјевачица, акутна је и сложена метафора – пренесена слика два народа, њихових култура и њихова стања данас након свега у овој земљи. Земљи којој припада, сад знамо, и Бели Манастир. ■

ЗОРАН ПАНОВИЋ

Заступам идеју просвећеног антијугословенства

Искусни новинар и програмски директор Истраживачко-издавачког центра Демостат из Београда

РАЗГОВАРАО
Бојан Муњин

Сви национализми на простору бивше Југославије су вазалног карактера. Ако неко хоће да се извуче из тог вазалног односа и смисли нешто конструктивно, он мора да дође до идеје некакве Југославије, а тек је Југославија најгора јерес

Како изгледа актуални политички живот у Србији када се погледа онако дијагонално? Чини се да је тај политички живот све друго само не миран. Или се варамо? Покушавамо разумјети логику друштвених односа, главних актера и базичних процеса, али нам они такођер подоста промичу кроз прсте. Што о свему томе мисли Зоран Пановић, искусни новинар и програмски директор Истраживачко-издавачког центра Демостат из Београда?

Чини се да политички живот у Србији, данас као и у дугом претходном раздобљу, карактеризира високи интензитет догађаја и стална напетост. Зашто је то тако?

Истина је да постоји високи интензитет политичких догађаја, али тај убрзани ритам је помало и наметнут с врха власти. Са друге стране, са искуством проматрања медија, видите да и ту пуно има псеудодогађаја. Неких 'назови догађаја' има прилично пуно и онда се долази до кривог закључка да се у Србији баш сада догађају 'пресудне и драматичне битке'. Осим кризе на Косову, која траје деценијама и која је обележила животе генерација људи, неких суштинских дилема у ствари нема. Питање да ли ћемо у еу или не, реваншизам оних на власти према онима који нису на власти, таљигање појединих влада и њихових председника – то је отприлике оно, ништа ново, што се непрестано догађа. Садашња власт председника Вучића узела је у своје редове доста припадника још из времена дос-а и премијера

Ђинђића, премда се Вучић стално обрачунава са идејама

5. октобра, па неке нарочите драматичности у свему томе нема. Ванредни избори који су пред нама у Србији су нека врста технологије владања, на њих смо се већ навикли и око тога се такође не треба узрујавати. Свака нова власт се обрушава на афере бивше власти, а своје афере оставља некој следећој власти и то тако, нажалост, у Србији иде у круг. Корупције, криминала и претераног национализма наравно има, али тога је увек у Србији било, код неке власти више, код неке мање.

Нова средња класа

Како бисте тај српски политички простор, у посљедњих деценију и пол, у којем има превише контрадикторних гласова, прегласних тонова и често неартикулираних шумова – објаснили на уравнотежени начин неком странцу?

Па могло би се рећи да је последња деценија и по један период у којем се показало да модернизација земље и демократија нису комплементарне појаве. Другим речима, могуће је да се убрзано граде путеви, пруге и зграде, а да се у исто време девастирају демократске институције и слободни медији. У Србији данас постоји мит о модернизацији као да она сама по себи гарантује рај на земљи, али са друге стране постоје и, како их ја зовем, четири српска јахача апокалипсе: некомпетентност, корупција, параноја и хипокризија. Могло би се рећи да је Српска напредна странка

(снс) Александра Вучића у ствари Српска радикална странка, али дизајнирана за данашње време. И увек је ту било неког еклектицизма: Вучић је од Коштунице преузео став о спољнополитичкој неутралности Србије, што је еуфемизам за проруску политику, од Тадића је узео концепцију 'четири стуба', Брисел-Вашингтон-Москва-Пекинг и од Милошевића није желео да преузме Милошевићев сукоб са Западом. Вучић је према Западу врло обазрив и одговор Западу на такву Вучићеву политику је, како се то назива у дипломатским круговима, 'стратешко стрпљење' према Србији. Таква позиција даје ефекте, јер Вучић популаризацијом своје спољне политике компензује дефекте у унутрашњој политици.

Како бисте назвали Вучићев тип власти?

Вучић је измислио генијалну политичку стратегију. Ја бих то назвао владањем 'системом узајамних функционалних парадокса'. То упрошћено значи да власт једно јутро може уверити јавност, уз добру аргументацију, да је на пример спремна за озбиљне преговоре са еу, а друго јутро опет са ваљаним разлозима може уверити људе да од тих преговора одустаје. То, такође, значи да је то начин владања у којем ћете повезати и оне леве и оне десне и оне у средини, па ћете онда ударити по прстима и једне и друге и треће и тако ћете се представљати и у својој унутрашњој и спољној политици. Вучић маестрално познаје типове функционисања власти и он их врло спретно користи.

Колико је популизам пожељан облик власти у Србији?

Популизам није сам по себи лош и он није исто што и ауторитарна власт. Он може бити политичка форма чија ваљаност зависи од тога чиме је идеолошки испуњена. Популизам је начин на који је владао Милошевић и начин на који је Милошевић срушен. На популистички начин влада Вучић и на популистички начин му се супротставља опозиција. Суштински проблеми Србије су негде другде: она се још увек извлачи из последица распада Југославије, а кључну грешку је направила почетком тог распада када прва није прогласила властиту независност. На тај начин би она стекла неку темељну оријентацију као држава и као таква би имала јаснију могућност комуникације са другим републикама које су у том тренутку постале самосталне државе. Политика из касних 80-их, 'ми смо у праву, ви нисте' и која се водила силом и која је разбуктавала национализме свих других, водила је Србију у пропаст. Србија мора да се ослободи тог сталног фактора 'кривице' и мора да се еманципује од фатума заједничког простора.

Истраживачи јавног мнијења говоре о томе да су изгледи Александра Вучића и његовог СНС-а да добије слиједеће избор доста реални, јер показатељи говоре да су грађани прилично задовољни јавном политиком у различитим сферама.

Грађани су задовољни зато што говоримо о измењеној социјалној структури друштва. Створена је у Србији, добрим делом политиком ове власти, нова средња класа. Та средња класа није нарочито богата, али има довољно новца да можемо у Србији говорити о новом потрошачком друштву. Друштво које троши је лојално друштво. Друго, имате доста људи који немају поверења у неку политичку алтернативу, па ће онда гласати за ову власт. Са треће стране, свака власт рачуна на тзв. конвертите, на оне који су некад били уз стару власт, а сада су савезници нове власти. У Србији је тако, али и у свету: да би неко на изборима добио већину, неко из досадашње владајуће већине – то су они незадовољни, неодлучни и разочарани – мора да пређе на другу страну. Осим тога на промену на изборима утичу и други фактори: ентропија режима, страни субјекти, непредвиђене околности, изненадне трагедије, као што су били ови масакри у Београду и Младеновцу и сличне такве ствари.

Фрагментирана опозиција

Каква је тренутна ситуација на политичком небу Србије?

Политичка опозиција у Србији тренутно има проблем властите фрагментираности у којој има превише ентитета и самосвојних субјеката. Та опозиција не успева да дође до оних гласача који нису задовољни СНС-ом и Вучићевом влашћу, зато што тако разнородна, та опозиција не успева да артикулише своје ставове и да са неком уједињеном енергијом крене према потенцијалним бирачима. У опозицији постоји криза лидерства, а дубље гледано та опозиција вуче за собом агонију распада Демократске странке (ДС). Та странка се распада бесконачно, споро и темељно као нека радиоактивна твар и не види се крај те кризе. Таква ситуација доста контаминира политички живот Србије, јер многи некадашњи чланови ДС-а, који су сада у другим странкама, вуку за собом неке репове и међусобне нерашчишћене односе.

У чему лежи феномен неуспеха некад јаке Демократске странке у Србији?

Демократска странка, коликогод некада била моћна, никада трајно није представљала битни фактор у политичком животу Србије. Она је пред распад засјала неколико година са Борисом Тадићем и онда се угасила. Демократска странка није природно утемељена у српском друштву.

Зоран Пановић
(фото: Медија центар Београд)

Она је базично од свог формирања крајем 80-их била партија десног центра, коју је онда Ђинђић превео у неку врсту социјалдемократске странке, да би она била на истом нивоу са Шредеровим немачким социјалдемократима, Блеровим новим лабуристима и стратегијом 'трећег пута', али таква демократска странка није у Србији имала озбиљну социјалну базу и у њу су улазили углавном каријеристи. Много је српском друштву ближа српска партија социјалиста или Српски покрет обнове и трагедија српског друштва је што се уместо ове расцепканости пропалих странака, нису ујединили социјалисти и Српски покрет обнове, који би онда могли бити добра база чврстог двопартизма у Србији.

Тко би данас у Србији могао бити стожер опозиције у политичкој борби на изборима?

Такав блок би морао да напусти лажну политичку поделу у Србији на тзв. грађанску опозицију и ону патриотску. Десна опозиција у Србији није патриотска него је националистичка, а интереси српског национализма, показало се, не одговарају интересима српског народа. У опозицији мора да се формира један парламентарно демократски блок који би на изборима привукао гласаче центра и мало десно и лево од њега.

Колико је политички живот у Србији овисан о одлукама великих сила?

Данас је појам суверенитета уопште било где на свету јако релативан појам, па се онда може рећи да је и код нас политички живот зависан од онога ко нас гледа извана. И ту онда долази до изражаја, као што сам малопре рекао, стратегија деловања узајамно функционалних парадокса, где са једне

Србија се још увек извлачи из последица распада Југославије, а кључну грешку је направила почетком тог распада када прва није прогласила властиту независност

стране ми говоримо да смо независни, а онда из неке амбасаде јавно кажу да је Србија 'добро испунила домаћи задатак' и слично. Мора се признати да Вучић има врло необичну и изражену харизму, са којом јако добро еквилибрира у шуми свих могућих утицаја и да такво еквилибрирање нимало не штети његовом рејтингу. Онај ко би потценио Вучића јако би погрешно.

Што мислите о том оријашком архитектонском комплексу Београд на води као симболу овог времена, не само у Србији?

Могли бисмо да поставимо питање да ли је све што је изграђено у Београду на води било по закону или не, да ли је Београд на води архитектонски леп или није леп и колики је удео страних инвестиција у српској привреди, али када се подвуче црта, то је незаустављиви процес. Имате кинеских инвестиција у Бору, руских у Нишу, америчких за моравски коридор, француских концесија на београдском аеродрому. Људи се згражавају због брутализма архитектуре или еколошких опасности, али капитализам овде у пуном јеку функционише. Београд је загађен град, али цене квадрата расту јер сви хоће у њему да живе. Они који кукају неће из њега да оду.

На крају, када погледате с пристojне удаљености све ове јужнословенске крајеве, што видите?

Ја нисам оптимиста када су наши крајеви у питању, зато што људи на овим просторима нису у стању да изграде интерни механизам пацификације међусобних сукоба, осим арбитрарне улоге неког спољног фактора. Како могу веровати да ће бошњачка елита у Босни и Херцеговини неким унутрашњим договором пристати на Републику Српску или да ће косовски Албанци сами од себе пристати да Косово буде српска аутономна покрајина и тако редом. Друго, сви национализми на простору бивше Југославије су вазалног карактера. Хрватски национализам је везан за Немачку, бошњачки је везан за Турску, српски за Русију, албански за Америку... Ако неко овде хоће да се извуче из тог вазалног односа и смисли нешто конструктивно у смислу нормализације међу овим ентитетима, он мора да дође до идеје некакве Југославије, а тек је Југославија јерес најгора и најомраженија међу свим овим народима. Зато ја заступа идеју просвећеног антијугословенства. То би значило да не гледамо свако мало шта се догађа у суседној држави, него да задржимо тржишне односе и не прекидамо културне везе, али ако смо одлучили да живимо одвојено, онда будимо поштени до краја. ■

Чувару формуле подјела

Филм и политика

пише
Мухарем
Баздуљ

Мало која одлука у сфери српске културне политике прође без скандала, већег или мањег. Тако је било и код избора српског кандидата за Оскара за најбољи филм ван енглеског говорног подручја. Селекција филма Милорада Милинковића о кнезу Михаилу многим се није допала

Крајем септембра агенције и портали пре-нијели су на први поглед баналну, скоро протоколарну вијест: селекциона комисија за одабир српског кандидата за награду Оскар Америчке академије филмске умјетности и науке већином гласова донијела одлуку да је српски кандидат за награду Оскар за 2023. годину филм 'Што се боре мисли моје', редитеља Милорада Милинковића, саопштио је Филмски центар Србије. У првим опширним текстовима потенцирани су и филмови који су били такмаци Милинковићевом: 'Олуја', 'Чувару формуле', 'Индиго кристал', 'Изгубљена земља', 'Да ли сте видели ову жену?' и 'Хероји Халијарда'. Прва негодовања стигла су из еснафа, и то не путем официјелних медија, него путем неколико бијесних статуса на друштвеним мрежама.

У тим првим реакцијама није било фокуса на један конкретан филм који би, по мишљењу дијела филмација, био бољи кандидат за Оскара од Милинковићевог. Из тих реакција се малтене читало да је овакав избор најгори могући. Наиме, филмови какви су 'Чувару формуле', 'Да ли сте видели ову жену?' и 'Изгубљена земља' потенцирани су као филмови са одређеном међународном видљивошћу, док су појединци отворено навијали за 'Хероје Халијарда' јер је то филм у чијем средишту је спасавање америчких пилота, а Оскар је, је ли, америчка награда. Истини за вољу, ниједан од тих филмова нема баш толики међународни успјех да би то могла бити гаранција доброг резултата, али опет сваки има неке своје адуте. Колико год у контексту 'Чувара формуле' Драгана Бјелогрића биле помињане награде са фестивала у Локарну и Сарајеву, те награде у свијету немају претјерану тежину. Адут овог филма је атрактивна тема 'коллатералне штете' развоја атомског програма, у години у којој је 'Опенхајмер' најкоментарисанији глобални хит и у којој је тема страха од атомског рата најжалост поново актуелна.

'Да ли сте видели ову жену?' и 'Изгубљена земља' су филмови младих аутора са премијерама на најважнијим свјетским фестивалима: у Венецији, односно у Кану. То је, наравно, вриједно хвале, али с друге стране то ни у једном од ова два случаја нису главни такмичарски програми ових фестивала. Ипак, ови филмови су имали добре критике у неким важним међународним филмским медијским гласилима. С друге стране,

Прес конференција поводом премијере филма 'Што се боре мисли моје' (фото: Дејан Ракита/PIXSELL)

Милинковићев филм, барем досад, у иностранству није имао апсолутно никакву рецепцију. Поставља се, међутим, питање да ли би селекциона комисија требало да изабере најбољи филм по сопственом укусу или филм који по неким пројекцијама има највеће шансе. И управо је прича око комисије испрва дала највећи легитимитет злим језицима. Наиме, у јавности се није знало ко су чланови комисије. То је многим био разлог за додатну сумњичавост, односно за идеју да је одлука донијета 'одозго', у Министарству културе или негде још 'више' у хијерархији власти, а не аутономно, од стране компетентних чланова 'умјетничке заједнице'. Из Филмског центра су пак тврдили да је одлука да се чланови комисије не откривају исправна, да би се, као, спријечили покушаји лобирања. Прије гласања, такво што би можда и имало неке логике, али кад се одлука већ донесе, такво образложење пада у воду. На прве критике, реакције из Филмског центра су биле лоше, а онда су напосљетку урадили оно што су требали урадити одмах, па су саопштили имена чланова комисије.

Накнадно је, дакле, саопштено да су људи који су гласали тако како су гласали ови: Мирослав Момчиловић, сценариста, редитељ и председник комисије, Радмила Живковић, глумица, Соња Дамјановић, глумица, Драган Маринковић, редитељ, Милош Шкундрић, редитељ, Богдан Петковић, продуцент и Борислав Анђелић, филмски критичар. У комисији можда и нису неки јако познати чланови филмског еснафа, уз

изузетак председника, али ти људи јесу 'инсајдери' и јесу, како се то каже, 'компетентни'. Пошто умјетнички дојам никад и нигдје није 'атлетика', односно пошто не може егзактно да се измјери, тешко би било доказати да ови људи нису гласали по својој савјести. Такође, кад су објављена имена људи из селекционе комисије, постало је јасно који је филм био заиста једина реална конкуренција Милинковићевом. Испоставило се да су се гласови готово без изузетка од почетка дијелили искључиво између Милинковићевог и Бјелогрићевог филма. На крају, у другом кругу гласања, Милинковићев филм је победио само за један глас. Имајући у виду да је копродуцент Бјелогрићевог филма Драган Шолак, власник опозиционих медија Н1 и Нова С, овакав расплет је добио политичку тежину. Мало ко се послје сјетио филмова 'Изгубљена земља' и 'Да ли сте видели ову жену?', него се све свело на хипотезу с једне стране да је, ето, власт одлучила да Бјелогрићу подметне ногу. С друге стране и нема некаквог превише одбранашког става, него се избор објашњава естетском аутономијом комисије. Углавном, осим потврђивања већ постојећих друштвених подјела, тешко да ће оваква одлука имати било какве посљедице. Милинковићевом филму, показује се већ, није нешто помогао ни на домаћем биоскопском тржишту, а тешко да ће и одмоћи Бјелогрићевом. А мисли коментатора српске стварности и даље ће се борити питајући се како је могуће да се код нас формула свих могућих подјела увијек тако добро чува. ■

Непоштовање живота и смрти

Како један мештанин оближњих Пољица закључује 'свако заслужује да има надгробни споменик какав жели', то је свакоме ко има имало људскости у себи сасвим јасно

Ћирилица
непожељна
и на
надгробном
споменику

пише
Александра
Лошић

У медијима је недавно осванула/планула вест да је у општини Врси код Задра наложено уклањање надгробног споменика са ћириличним натписом, а овај догађај узбуркао је јавност, како у Хрватској, тако и у суседној Србији. Како, нажалост, спорови у вези с ћириличним писмом у овим крајевима нису реткост и овај би, као и већина осталих, остао на маргини медијског универзума, да није реч о апсолутном порицању разума, људскости и хришћанске етике у коме се под изговором поштовања права већине, крше мањинска људска права и нарушава нечије последње почивалиште.

Директор комуналног предузећа, одговоран за настанак ове комедије апсурда, позвао се на своје, прилично упитно, знање и тумачење хрватских закона када је изјавио да Срби као национална мањина немају право на службену употребу свог језика и писма, с обзиром да их је у поменутој општини мање од трећине. Тешко је разумети како би се тачно један натпис на нечијем гробу могао сврстати у службену употребу писма, а још теже како би некоме пало на памет да се у тренуцима губитка и жалости породици покојника обрати са овако бизарним захтевом. Он је отишао и корак даље, па је појединим медијима изјавио чак да 'ћирилица вријеђа осећаје хрватских бранитеља који су се борили против људи који су под тим словима пуцали и рушили'.

Као реакција на ову вест јавила се салва логичких грешака у закључивању, па тако имамо оне који се баве питањем 'чија' је ћирилица и да ли су се њоме пре користили Срби или Хрвати, друге који преиспитују права покојника да се уопште сахране на датом месту с обзиром на то да је живео у Низоземској, као и незаобилазну замену

теза оних којима не смета конкретно овај споменик на ћирилицу, али 'шта ћемо са четничким споменицима на хрватским гробљима'. На ову накарадну логику надовезују се они који сматрају да ћирилица на гробовима вређа верска и национална осећања Хрвата, па се поставља питање докле бисмо стигли ако бисмо пустили да се ово клупко одмота до краја. Можда нечија осећања вређа и када на улицама хрватских градова чује еквицицу, можда ако у свом крају види православног свештеника у мантији? Срећом, закони и конвенције не формирају се према осећајима појединаца, већ према међународним одредбама и, на крају, здраворазумским тенденцијама које увек стају на страну човека, без обзира које вере и нације он био.

Тужно је што овакву медијску пажњу, по правилу, добију само негативне и скандалозне приче, ваљда нормалност и доброта нису довољно атрактивне. А било би заиста освежавајуће читати о пријатељима који заједно славе Божић и у просинцу и у јануару, о суседима који једни другима редовно од срца честитају и Ускрс и Васкрс. Оваквих људи има, и то не у занемарљивом броју, упркос тенденцијама да нас, и скоро три деценије након ратних збивања која су за оба народа била несрећна, и даље трују истом хушкачком пропагандом.

Када ћемо престати да се држимо спутавајућих генерализација и да осуђујемо читаве народе због греха појединаца који су им припадали? Хоћемо ли икада престати да за злодела која су нам учињена кривимо и оне који у време њиховог чињења нису били ни рођени? Кажу да се паметни људи уче на туђим грешкама, а глупи на својим, није позната категоризација оних

који не науче ништа ни из својих грешака, већ их опетовано, увек с истим жаром, понављају. Колективна одговорност треба да постоји, али у смислу поштовања сећања на жртве и тежње да се у будућности по сваку цену избегну слична збивања, а не у смислу вечитог оживљавања узајамне нетрпељивости. Само тако можемо зауставити трансгенерацијски пренос неразумевања и агресије који нас је све већ тако пуно коштао.

Ваљало би се запитати ко профитира од тога да се Иван и Јован мрзе, коме смета ћирилица или латиница и уопште ко нас и зашто константно наводи да се концентришемо на разлике међу нама, а не на сличности и оно што сви делимо, иако је тога пуно више. Рекли би и Јован и Иван, сасвим сигурно, да им је тешко да данас издвоје два евра за један хлеб или крух, посведочили би да им је мука када децу испрате за неку Ирску или Шведску, јер у својој држави не могу да обезбеде основне услове за егзистенцију и заплакали би обојица када изгубе члана породице, а неко одлучи да има право да одреди како ће изгледати место на коме почива.

Инцидент у Пољцима поражавајућ је са више аспеката, а на територији где већ вековима коегзистирају два хришћанска народа, он представља порицање основних вредности којима нас хришћанство учи. Једно је сигурно, колико год се делили на 'наше и њихове', на православце и римокатолике или по било ком другом основу, овај догађај нас је поделио само на људе и на нељуде, јер свакоме ко завређује да се назове човеком ова расправа потпуно апсурдна.

Како један мештанин оближњих Пољица закључује 'свако заслужује да има надгробни споменик какав жели', то је свакоме ко има имало људскости у себи сасвим јасно. Упркос томе породица покојника добила је рок од 15 дана за уклањање споменика. С обзиром на то да они одбијају то да учине, остаје да се види како ће даље тећи ова тужна сторија, а на свима нама је да о овоме размислимо и не дозволимо да будемо заведени медијским насловима, нити увучени у националистичке дебате.

На крају, ваља закључити да је овај несрећни догађај први такве врсте, у смислу да представник неке државне институције ограничен личним ставовима и предрасудама свој положај искористи за један чин дискриминације. Због тога је легитимно помислити да ће он остати изоловани случај који ће осудити велика већина хрватске јавности или барем онај њен део који има довољно интелектуалног капацитета да прихвати чињеницу да се историја не може променити, те да су стотинама година уназад широм ове државе једни поред других сахрањивани Срби и Хрвати, као што су, у коначници, заједно и живели. ■

Спорни надгробни споменик у Врсима (фото: Врси инфраструктура)

Саво у босанском лонцу

Иако је Саво Милошевић легенда српског фудбала, вијест о његовом именовану за селектора репрезентације БиХ у Републици Српској потпуно је игнорисана, што је још једна потврда тезе да више од половине земље уопште не занима њен 'национални тим'

Фудбал и политика

пише
Жарко
Марковић

У пакету неријешених политичких, економских и националних питања у постдејтонској БиХ већ три деценије важно мјесто заузима једно које дјелимично окупља сва три поменута фактора, а доминантно се тиче спорта. То питање гласи: Зашто цијела земља не навија за њену фудбалску репрезентацију?

Није ту само фудбал споран, већ и други спортови, али се кроз најпопуларнију игру некако највише преламају све линије подјела у данашњој БиХ. Још од средине деведесетих, када је фудбалска репрезентација први пут ступила на највећу свјетску сцену, за ту селекцију навијају углавном Бошњаци, док Срби и Хрвати, као друга два конституента на којима почива дејтонска БиХ, својим националним тимовима и даље сматрају оне у Београду и Загребу. Процент Срба и Хрвата који навијају за ту селекцију отприлике је једнак проценту играча који су протеклих година наступали за њу. Миноран је. Увријезено је мишљење да су само они који нису били на радару селектора Хрватске и Србије, пристајали да играју за БиХ, али добар дио њих морао је да се суочи са негативним критикама у властитим срединама. Истовремено, за селекције сусједних држава играли су бројни играчи поријеклом из БиХ. Списак је дугачак колико и њихова одлучност да играју искључиво за те репрезентације.

Поједини медији у Сарајеву и данас оживљавају сјећања на утакмицу репрезентација тада заједничке државе Србије и Црне Горе и Босне и Херцеговине у Београду одигране у оквиру квалификација за сп у Њемачкој, када је група навијача бх. селекције на београдској Маракани замало линчована, а главни виновници инцидента били су управо из БиХ, само што су они навијали за Србију, и дошли су из Републике Српске.

Истовремено, Фудбалски савез БиХ протеклих година водили су припадници сва три народа и утисак је да су унутар те организације ствари функционисале беспријекорно када је био поштован национални кључ. Тог кључа унутар самог тима никада није ни било. Играли су они које је бирао селектор, без примјеса праксе која је, рећи ће старији познаваоци спортско-политичких прилика у региону, постојала у бившој Југославији, гдје су селектори екипу креирали водећи рачуна о заступљености свих федералних јединица.

У таквој, помало шизофреној атмосфери, репрезентација БиХ је успјела да се пласира на један Мундијал (Бразил, 2014) и да у неколико наврата буде надомак пласмана на Европско првенство. За бастион те екипе у смислу резултата већ одавно важи стадион у Зеници, капацитетом мањи од оних сарајевских, гдје БиХ ријетко губи и који је репрезентацији у одређеној мјери и таличан. Домаће утакмице бх. селекције по правилу на трибинама су обојене актуелном државном 'трокутастом' заставом, али и барјаком са љиљанима који је кориштен током рата у БиХ што, а сада се поново ваља вратити Србима и Хрватима, изазива њихова ружна сјећања и негативне коментаре. Интересантно је

Саво Милошевић на конференцији за медије фудбалске репрезентације БиХ (фото: Армин Дургут/PIXSELL)

да химна БиХ нема текст, па за вријеме извођења тактова те нумере, публика углавном пјева текст пјесме 'Једна си, једина' коју су за химну БиХ сматрале бошњачке власти током грађанског рата.

Ситуацију је својевремено донекле успио да олабави тек Мирослав Ђиро Блажевић. Травничанин родом, Хрват по националности, био је селектор репрезентације 2008. и 2009. године и постоје многи који ће данас рећи да је то био период у којем се репрезентација гледала другим очима и у Републици Српској. За то је прије свега био заслужан сам Блажевић. Шармантни Ђиро је током мандата више пута долазио у Бањалуку, сусретао се са тамошњим политичарима, у јавним изјављивањима апелујући на разум и искључиво спортске ствари. Да је то заиста тако било свједочи и ситуација којој је свједок био потписник ових редова. Када је Ђирин БиХ играла са Белгијом једну од важнијих утакмица квалификација, меч су на телевизији гледали гости неколико бањалучких кафића у строгом центру града. Већ на старту утакмице БиХ је повела, а гол је бурно прослављен, што је дотада изгледало незамисливо. Свемир је, међутим, враћен у равнотежу само неколико минута касније када су Белгијанци изједначили. И тај гол је такође бурно прослављен.

Предсједник савеза тренутно је Србин, Вицо Зељковић, донедавно функционер бањалучког Борца, али други факт из његове биографије главна је тема медија у Сарајеву. Зељковић је, наиме, сестрић Милорада Додика, а то је сасвим довољно да ионако политички затрован спортски оквир добије још теже конотације. Када се на то надовежу и лоши резултати селекције у протеклих годину дана, гдје поново виси пласман на једно велико такмичење, стварају се услови за потпуни хаос.

У такав лонац (босански) прије неколико дана дошао је један од српских најбољих фудбалера у протеклих 40-ак година – Саво Милошевић. Након што је именован за селектора репрезентације, у само пар дана суочио се са свим елементима трагикомедије која обухвата домаћи фудбал, па

је био принуђен и да говори о политици, државно-правном уређењу, ентитетима, кантонима и другим нефудбалским стварима. Милошевић је такође родом из БиХ. Каријеру је почео у Подрињу из Јање, мјеста поред Бијељине, прије него што је отишао у Партизан, одакле се виноу високо, што би се, како је и сам признао, тешко догодило да му први тренер у Београду није био Ивица Осим, још једна легенда бх. фудбала која је до смрти била нека врста неформалног савјетника свим селекторима репрезентације.

Милошевић је тек други Србин на мјесту селектора БиХ репрезентације, након Душана Бајевића који се на том мјесту задржао свега неколико мјесеци. И прије првог меча Милошевић је испозиван јер је означен као 'Зељковићев човек', а Зељковић, наводно, не ради добро за бх. фудбал, све по налогу моћног ујака. Још интересантније је да, иако је Милошевић легенда српског фудбала, вијест о његовом именовану у Републици Српској отишла је у други план што је још једна потврда тезе да више од половине земље уопште не занима њен 'национални тим'. ■

ИМПРЕСУМ

Година xvi / Загреб | петак, 20/10/2023

ПРИВРЕДНИК #208

Издавач
Српско привредно друштво
'Привредник' и Српско
народно вијеће
главна уредница новости
Андреа Радак

ГРАФИЧКИ УРЕДНИК
Дарко Матошевић
ДИЗАЈН
Парабуреау /
Игор Станишевић
& Дамир Бралић

УРЕДНИК ПРИВРЕДНИКА
Никола Лунић
РЕДАКЦИЈА
Јовица Дробњак, Александра
Лошић, Ђорђе Матић, Бојан
Муњин, Оливера Радовић,
Маша Самарија, Леон
Ђеванић и Душан Цветановић

Привредник се финансира средствима
Савјета за националне мањине Владе
Републике Хрватске.

РЕДАКЦИЈА
Прерадовићева 18,
10 000 Загреб
т/ф ++385 1 4854 478
ured@privrednik.net
www.privrednik.hr

nih proizvoda i gastronomije, što uključuje aktivnosti najma pogona za preradu voća i povrća i preradu u sokove, džemove, umake, marinirano i smrznuto povrće, edukaciju poljoprivrednih proizvođača i poduzetnika, razvoj kulinarskih vještina, brendiranje proizvoda pod zajedničkom robnom markom i promociju poljoprivrednih proizvođača i proizvoda putem sajмова, predavanja i sl. Na Sajmu će se predstaviti džemom od smokava, maslinovim uljem, bademima u ljusci, jezgri, šećeru, suhim smokvama i kolačima – smokvenjakom i čukterom (kolačem od grožđa).

Proizvode od aronije pronaći ćete na štandu OPG-A POSILOVIĆ. Proizvodnjom aronije bave se od 2015. godine, a u ponudi imaju matični sok, čaj, liker i džem. Nemaju zaposlenike – sve rade u krugu obitelji. Proizvodi su sto posto prirodni, bez dodataka i konzervansa.

OPG ČORDAŠ svoju plantažu aronije ima u prelijepom selu Donjem Klasniću. Ova obitelj omogućit će vam da uživete u plodovima aronije koju uzgaja s ljubavlju, kao i u prerađenim proizvodima. Njihov štand na Sajmu uključit će šaroliku ponudu s njihovih plantaža: uz aroniju i med, moći ćete naći i razne stare sorte voća, sokove, pekmeze, prahove i čajeve.

OPG BLAŽENKO ANDIĆ bavi se pčelarstvom i voćarstvom, a na Sajmu će se predstaviti raznolikom ponudom koja se sastoji od meda, propolisa, sokova od aronije i jabuke, ali i jabučnog octa i kisele paprike. OPG RADOŠEVIĆ MARIJANA bavi se proizvodnjom meda i ostalih pčelinjih proizvoda (cvjetni prah, pčelinji vosak i propolis). Pčelarenjem se bave generacijama, a komercijalno od 2008. godine. Njihove proizvode inače možete naći na tržnicama u Petrinji i Zagrebu, a 22. listopada na Regionalnom sajmu u Petrinji.

Rukotvorine i keramika

Uz voće, povrće, medove i viljamovke, na nekoliko štandova bit će izloženi i neprehrambeni proizvodi i rukotvorine. UDRUGA ŽENA NEGOSLAVČANKE drugu godinu zaredom učestvuje na Regionalnom sajmu, gdje će predstaviti i rad udruge i svoje proizvode.

- Za nas je sajam važan jer se imamo priliku predstaviti i u drugoj petinji i na taj način sudionike i izlagače upoznati sa svojim radom i aktivnostima. Kako nam je važno da predstavimo što više udruga žena sa našeg područja, sa nama će na sajmu biti i predstavnice udruge žena 'Zlatne ruke' iz Markušice. Izložiti ćemo kreativne radove nastale na našim radionicama, promo-materijale, hranu i piće koji su karakteristični za kraj iz kojeg dolazimo. Sajam je sjajna prilika da upoznamo druge sudionike/ce, ostvarimo kontakte za buduću suradnju, zajedničke projekte i aktivnosti – poručuje BILJANA PEJIĆ, predsjednica Udruge žena Negoslavčanke.

KUD POKUPLJANKA iz Bresta Pokupskog bavi se čuvanjem kulturne baštine, prenošenjem starih narodnih običaja, plesova i pjesama. Na njihovom štandu upoznat ćete se s objavljenom knjigom-reprintom ZVONIMIRA PUŽARA 'Cvijeta Brestovskova ili krv za krv', bojanom i monografijom KUD-a.

Obiteljska firma koja dizajnira i proizvodi u Hrvatskoj, ANELIS TEKSTIL, na jednom od sajamskih štandova predstaviti će svoj ručni rad. Kod njih ćete moći pronaći kućni tekstil (jastuke, pregače, torbe, nadstolnjake) i početi se spremati za blagdane uz njihovu božićnu kolekciju s ručno nacrtanim božićnim motivima.

MARIJANA ŽINIĆ prostor sajma ukrasiti će raznim keramičkim predmetima, ukrasnim

Sajam je i mjesto za edukaciju i razmjenu informacija i znanja (gore). OPG Križanović Svjetlana nudi bogatu ponudu prirodnih sokova (dolje)

i uporabnim, iz domaće radinosti. Izložiti će keramiku inspiriranu tradicijom, s otisnutim starim tableticima naših mama i baka, te keramiku ukrašenu tehnikom sgraffito – ručnim rezbarenjem gline. Proizvode od keramike moći ćete pronaći i na štandu VERA TARABIĆ, koja će se predstaviti predmetima od keramike, nakitom od keramike i suhog cvijeća. Za one koji žele nabaviti suvenire za drage im osobe ili za sebe, obavezno neka posjete štand SUVENIRI MIRJANA s privjescima, nakitom, šalicama, bocama od kuhača i slikama. 'Najopasniji' štand u šatoru je onaj koji će ugostiti različite vrste kaktusa i sukulenata KAKTUS BEŠLIĆ i na kojem će svi ljubitelji sukulenata moći saznati više o uređenju prostora s kaktusima i sukulentima. OPG GORANSA BORJANKE SMOJVER na ljekovitom štandu predstaviti će se lavandom i prerađevinama od lavande (uljem, hidrolatom, mirisnim vrećicama, sapunima, kozmetikom).

Upoznajte se s radom lokalnih udruga i zadruga

USURADNJI s lokalnim organizacijama, partnerima i suradnicima u sklopu Sajma osiguran je prostor za informiranje, edukaciju i razmjenu znanja. Tijekom dana posjetiteljima će na štandovima na raspolaganju biti stručnjaci iz različitih oblasti, moći će se informirati o organizacijama koje djeluju u SMŽ-u, o aktualnim projektima udruga itd.

ADRA HRVATSKA napravila je mnogo na području Banije nakon potresa, od prvog dana su na terenu, od distribucije materijalne pomoći, preko psihosocijalne podrške i suradnje s Koordinacijom humanitarca SMŽ-a, do gradnje i obnove kuća. Na Regionalnom sajmu upoznat će posjetitelje s aktivnostima i projektima za zajednicu na području županije.

Petrinjska UDRUGA IKS promovirat će na svom štandu prilike za mobilnost i učenje mladih osoba. Izložiti će Eurodesk informativne materijale, svoje promotivne materijale i *muppet puppet* lutke koje izrađuju.

Ove godine na Sajam dolazi i ZELENA ENERGETSKA ZADRUGA koja se bavi promocijom obnovljivih izvora energije s naglaskom na solarnu energiju i mogućnošću formiranja energetskih zajednica. Rade i projekte ugradnje solarnih elektrana, a posjetitelje će upoznati sa širokim spektrom svog obnovljivog djelovanja.

Svoj rad predstaviti će UČENIČKA ZADRUGA LOVREKI koja je osnovana 2007. godine pri Osnovnoj školi Mate Lovraka Petrinja. Njena osnovna djelatnost je izrada ukrasnih proizvoda od gline i stakla. Voditeljica zadruge je učiteljica likovne kulture IVANA ŠVRAGULJA, a kroz svoj rad zadruga ostvaruje suradnju s roditeljima i lokalnom zajednicom. Na mnoštvu lokalnih i županijskih manifestacija i smotri sudjeluju sa svojim uradcima od stakla, keramike, a u zadnjih par godina i onih nastalih slikanjem akrilom na platnu i cijanotipijom – starom fotografskom tehnikom. Učenička zadruga Lovreki je kreativna, idejna, pokretačka i stvaralačka snaga, pa se tako učenici

Udruga žena Negoslavčanke i ove će se godine predstaviti kreativnim radovima (dolje). Sokovi od aronije i jabuke OPG-a Blaženko Anđić (gore)

ADRA Hrvatska napravila je mnogo na području Banije nakon potresa

uključuju u postavljanje i organizaciju izložbi kojima predstavljaju svoj rad. Kupnjom proizvoda podupirete daljnji rad učenika.

UČENIČKA ZADRUGA ZIOŠI djeluje od svibnja ove godine u sklopu Industrijsko-obrtničke škole Sisak, a na Sajmu će predstaviti svoje dosadašnje radove. Učenici na kreativan način razvijaju i njeguju radne navike, radne vrijednosti i stvaralaštvo, stječu znanje i svijest o potrebi očuvanja prirode i baštine te stvaraju preduvjete za prijenos i praktičnu primjenu znanja u životu i lokalnoj sredini. Zadruga se bavi i humanitarno-ekološkim aktivnostima: prikupljanjem istrošenih baterija, plastičnih čepova (za Udrugu oboljelih od leukemije i limfoma), starog papira, igračaka (za dječje pedijatrije).

Ove godine na Sajmu će se predstaviti i dvije seoske škole, OSNOVNA ŠKOLA I. G. KOVAČIĆ i OSNOVNA ŠKOLA JABUKOVAC, Petrinja, i to kreativnim radovima koje učenici izrađuju u sklopu izvannastavne aktivnosti – učenička zadruga. Oš Jabukovac u ponudi će imati eko proizvode: meleme od ljekovitog bilja, džem od dunje i čajeve od kadulje. Oš I. G. Kovačić predstaviti će se ukrasnim predmetima: privjescima, narukvicama, naušnicama, ukrasnim škrinjicama i magnetima.

Svoj Keramički atelje Petrinja na Sajmu će predstaviti UDRUGA GRAK. Atelje je otvorenog tipa, dostupan svima, a članovima pruža edukativne programe o tradicionalnom lončarstvu koje se stoljećima njegovalo, ali i o izradi suvremene keramike. Osim edukacije, nudi im potrebne materijale i opremu te prostor za rad. Zahvaljujući aktivnostima ove udruge i suradnika, petrinjska keramika opet se našla u središtu pozornosti u Hrvatskoj.

— Revitalizacijom lončarstva i umjetničke keramike u Petrinji podižemo razinu svijesti o zajedničkoj povijesti i kulturnim vrijednostima te osnažujemo identitet zajednice. U taj proces aktivno uključujemo ranjive skupine kao što su osobe s invaliditetom i osobe starije životne dobi. U našim je projektima glina ljepilo kojim povezuje zajednicu. Također, u umjetničkom turizmu i međunarodnoj suradnji vidimo priliku za lokalni razvoj. Turistička zajednica Grada Petrinje je u ime našeg grada u lipnju ove godine postala nova članica kulturne rute Vijeća Europe 'Kulturna ruta keramike' koja trenutno ima članove iz 11 zemalja. Keramički atelje Petrinja važna je karika na tom putu. U suradnji s Turističkom zajednicom od 2021. godine organiziramo FLIK – Festival lončarstva i keramike. Sajam je prilika za upoznavanje i umrežavanje u cilju razvoja zajednice. Čak i na lokalnoj razini često nismo dovoljno informirani o onome što rade drugi. Očekujemo ono što i sami želimo dati: riječi podrške i pozitivnu

Gradonačelnica Petrinje Magdalena Komes (gore). Kristina Suppe, direktorica Turističke zajednice Grada Petrinje (dolje)

vibraciju koja će se širiti među štandovima, energiju koja će nas grijati u zimi koja je ispred nas – poručila je PALMA MILIČEVIĆ ispred Udruge GRAK.

Na jednom od štandova posjetitelji će pronaći i radove članova UDRUGE OSIT ANĐEOSKA SRČEKA LETOVANIĆ. Bit će tu mnoštvo ukrasnih predmeta, kutija uspomena, magneta, radova nastalih vezenjem, heklanjem i štrikanjem, recikliranih predmeta (boca, staklenki i sl.). Pored toga, u razgovoru s njima moći ćete se informirati o važnosti promicanja inkluzije i volontiranja za najpotrebitije u zajednici u kojoj članovi udruge žive.

UDRUGA KAS Sisak provodi program terapije pomoću konja, a na Sajmu će se predstaviti predmetima koje izrađuju njihovi volonteri umirovljenici. Na štandu će izložiti uporabne predmete, kuglice, aranžmane, magnetne i sl. nastale na njihovim radionicama.

UDRUGA POMOĆ STARIJIM OSOBAMA pruža socijalne usluge pomoći u kući u gradu Petrinji i u 18 okolnih sela na Banovini. Provodili su projekt 'Zaželi', a svojim radom nastoje poboljšati kvalitetu života starijih osoba. Na njihovom štandu moći ćete izmjeriti tlak i šećer, te se upoznati s radom udruge putem izložbe fotografija.

Kulturno-zabavni program

U SKLOPU poslijepodnevnog programa posjetitelji će imati priliku uživati u nastupima lokalnih i gostujućih KUD-ova pod vodstvom DAMIRA KREMEZIĆA i u nastupu zbora ZborXor, a završnicu drugog Regionalnog sajma obilježiti će nastup lokalnog sastava Ruswaj. Za najmlađe posjetitelje osigurali smo besplatni dvorac napuhanac i izbor štandova s licitacijama, šećernom vunom i bombonima!

Riječ organizatora: Potencijalna partnerstva za održivu budućnost

SAJAM doprinosi revitalizaciji Banije kroz širenje mreže i pružanje mogućnosti poljoprivrednicima da napreduju, zato je važno da ste 22. listopada s nama u Petrinji.

— Regionalni sajam kulture razvojne suradnje u Petrinji prilika je za povezivanje OPG-ova iz različitih područja Hrvatske, kao i mjesto za razmjenu informacija o načinu plasiranja proizvoda, mogućnostima za ostvarivanje poticaja i drugih mjera namijenjenih za razvoj i održivost OPG-a. Također, Sajam doprinosi revitalizaciji Banije kroz širenje mreže i pružanje mogućnosti poljoprivrednicima da napreduju, usavršavaju se i hvataju korak sa svjetskim trendovima. Ovakvi događaji od iznimnog su značaja s obzirom na činjenicu da je Banija i dalje izložena negativnim posljedicama potresa i da zaostaje za prosječnom stopom razvijenosti ostatka Hrvatske – poručuje MILA TATOVIĆ RAMLJAK, voditeljica Odjela za razvoj SNV-a.

— Još od potresa svjedočimo kako su ljudi Banije ljudi velikog srca. I kada je bilo teško, s partnerima Srpskim narodnim vijećem vidjeli smo potencijal i zajedničkim naporima radili na ulaganju u zajednicu i njene ljude, jer obnova nisu samo gradilišta. Ove godine održavamo drugi po redu Regionalni sajam, drago nam je da su Grad Petrinja i Turistička zajednica prepoznali njegov značaj, te se nadamo da će ovaj Sajam po-

stati tradicija Grada Petrinje – ističe IVANA KUMRIĆ, koordinatorka Sajma ispred Zaklade SOLIDARNA.

DRAGO VRUČINIĆ u ime ZAKLADE ZAMAH poziva sve građane i građanke na Sajam u Petrinji.

— Sajmovi na kojima se gospodarstvenici županije imaju priliku predstaviti, a lokalni proizvođači i prodavati svoje proizvode, upoznavati se međusobno i razmjenjivati mogućnosti za suradnju, razvoj i daljnje napredovanje vlastitog posla, ali i regije, najbolji su primjer stjecanja osobnog iskustva i prepoznavanja potencijalnih partnerstava za održivu budućnost. Osim predstavljanja proizvoda i usluga, ovogodišnji Sajam nudi i panel raspravu na temu 'Otpornost i razvoj zajednice' koju vrijedi posjetiti! – naglašava Vrućinić. ■

Sajam ukratko

POKROVITELJI:
Grad Petrinja i Turistička zajednica Grada Petrinje

ORGANIZATORI:
SOLIDARNA, SNV

PARTNERI: Zaklada Zamah, ACT Grupa

DIZAJN VIZUALA SAJMA:
kreativna agencija D.Point

MEDIJSKA PODRŠKA:
Novosti, audio-vizualni kanal VIDA

ИНФОРМАТОР

Делегати из седам држава у Вуковару

Регионална конференција

Била је ово 17. Конференција са циљем да побољша афирмацију заједнице и решавање проблема у земљама од Румуније до Словеније

КОНФЕРЕНЦИЈА српских националних организација из земаља региона одржана је од 13. до 15. октобра у Вуковару. Учесници конференције били су представници крвних српских организација из Румуније, Мађарске, Словеније, Републике Српске, Федерације БиХ, Црне Горе, Македоније и домаћини – представници Заједничког већа општина.

Била је то 17. по реду конференција, чији је првенствени циљ повезивање српског народа у земљама региона. Говорило се о положају српске заједнице у времену између две конференције, али истовремено предлагале и активности на међусобној сарадњи у наредном периоду. У име домаћина, председник ЗВО-а ДЕЈАН ДРАКУЛИЋ истакао је да је одржавање Конференције тек један део програмских активности, које су планиране у склопу обележавања 25 година постојања ЗВО.

Говорећи о умрежавању српских организација, председник Српског националног савета и Управног одбора Конференције, др. МОМЧИЛО ВУКСАНОВИЋ из Подгорице истакао је да је реч о организацијама које су признате у домицилним државама и које раде на очувању идентитета српског народа. Циљ им је да остваре што бољу комуникацију са државним институцијама и решавају она питања која су у датом тренутку могућа.

Српски народ у свим државама региона има пуно проблема, а како је рекао председавајући Вуксановић, крвне српске организације настоје да их детектују и решавају са аспекта културног, националног, језичког и верског идентитета.

— Проблематика српске заједнице у земљама региона је специфична и раз-

личита од средине до средине. Тамо где је мањи проценат Срба њихов положај је бољи, а у срединама где је тај број већи, потребан је и већи ангажман – рекао је др. Вуксановић, наводећи пример (не) учешћа у извршној власти. Нагласио је да је повезивање српских организација резултовало сарадњом у издавачкој делатности, заједничким камповима и другим активностима од интереса за афирмацију статуса заједнице. Током три дана рада, учесници Конференције имали су организоване посете културним, верским и друштвеним установама, како би стекли што бољу слику о положају заједнице на овим просторима. Тако су посетили Заједничко веће општина, родну кућу научника МИЛУТИНА МИЛАНКОВИЋА и Патријархов летњиковац у Даљу, те присуствовали концерту Дивне ЉУБОВЕВИЋ и хора Мелоди у Српском дому, као и литургији у Цркви Светог оца Николаја у Вуковару.

У склопу Конференције, у Српском дому била је постављена изложба под називом 'Моја ћирилица', ауторке Олгице СТЕФАНОВИЋ, чији је циљ био указати на важност језика и писма, посебно у регионима, где је ћирилица избачена из употребе. Управни одбор Конференције изразио је захвалност ЗВО-у и Српском народном већу на комплетној организацији скупа у Вуковару.

■ Сенка Недељковић

Пасја времена

Мештани Ервеника сумњају да неко трује њихове псе. Начелник Предраг Бурза потврђује само да постоји проблем паса луталица

ДА је пас човеков најбољи пријатељ, за становнике Општине Ервеник у Шибенско-книнској жупанији није тек клише. Од 816 мештана, колико их је према попису из 2021. године, готово свако домаћинство у пет села има пса или мачку, или чак ви-

ше њих. Последњих дана остали су запрепаштени јер су многи пси уинули. Сматрају да их је неко, из њима непознатих разлога отровао, јер, како су рекли за Новости, немогуће је да се ради о случајности. Кажу да више готово да нема паса, а на појединима су утврђени очити симптоми тровања.

— То није први пут, у априлу ове године наш пас је једва преживео – рекла је једна од мештанки малог засеока, која је желела да остане анонимна и чији пас овај пут није имао среће. С тим су проблемом, тврде, упознали представнике општинских власти.

— Очекивали смо да ће неко да одреагује, испита о чему се ради или контактира неко од друштава за заштиту животиња, али нисмо добили адекватан одговор – рекла је наша саговорница.

Пси луталице (архивска)
(Фото: Ивица Галовић/PIXSELL)

— Истина је да постоји проблем великог броја паса луталица, али то је проблем и у пуно већим срединама. Поједини грађани долазили су у неколико наврата у Општину и тражили да се реши проблем. Да бисте збринули једног пса потребно је хиљаду еура, а ми као сиромашна јединица локалне самоуправе то себи не можемо да приуштим – рекао је начелник ове повратничке општине Предраг Бурза.

Наша саговорница тврди да је контактирала једно од друштава за заштиту животиња у Книну, које је потврдило да је реч о великом износу за збрињавање паса, али истовремено указало и на чињеницу да је од 2018. године на снази директива да су јединице локалне самоуправе дужне да склопе уговоре с надлежнима за проблематику, на основу којег ће питање паса луталица бити квалитетно и по повољнијим условима решено.

Начелник је указао на проблем несавесних мештана из околних средина, који у неком тренутку престају да брину о својим љубимцима. Једноставно их доведу и оставе на подручју ове општине.

— Пси тако ходају гладни, измучени и ко зна где заврше. Једино могуће решење проблема је чиповање паса – сматра Бурза. О наводном тровању животиња, како тврди, први пут чује и нема претпоставку ко би то и зашто учинио. Као и наша саговорница с почетка приче, сложио се да је пас у овој површином великој општини, али слабо насељеној, претежно старијим особама, много више од кућног љубимца. — Чувају домаћинство, стоку, а и људи су сигурнији јер има вукова и шакала – говори нам жена, чији родитељи највећи

део године проводе у једном засеоку ове општине. Испричала нам је да се пси, као и мештани Ервеника, најчешће окупљају у близини локалне кафане.

— Пси некоме сметају и неко је настојао да их се реши на један заиста грозан начин – изразила је сумњу саговорница и додала да је чудно начелник не примећује да паса више нема.

Док се у вечерњим часовима раније чуо лавез паса, сада је, тврди ова жена потпуни мук. Људи су револтирани оваквом ситуацијом, изгубили су своје псе, страдале су и мачке, а мештани сматрају да је то учињено, највероватније храном и страхује да је отров још увек присутан у природи те да може било ко доћи у дотицај с њим, посебно деца која се играју вањни. Начелник Бурза истиче да проблем датира од раније, да је свестан ситуације, али понавља да је ситуацију могућа контролисати једино на начин да пси буду чиповани. Пас наше саговорнице је био чипован, али је свеједно, како нам је рекла, настрадао.

■ С. Недељковић

Хомогенизи-рала их неизвјесност

За избјеглички камп у Крњаку дожупан Дејан Михајловић је рекао да је боље да мигранти буду под надзором него у транзиту

ВИЈЕЋЕ српске националне мањине у општини Крњак обиљежило је 14. октобра Дан свог Вијећа и Крсну славу – Покров пресвете Богородице. Ово је шести сазив тог Вијећа и ове године обиљежава 20 година дјеловања. О раду и положају српске заједнице у тој општини говорио је нови-стари председник Илија МАТИЈЕВИЋ.

— Међунационални односи на подручју наше општине су на више него задовољавајућем нивоу. Тензија нажалост увијек буде с обзиром да се стање у друштву преликава на локалне средине, срећом само путем изолираних инцидената. Започета градња мигрантског центра у Дугом Долу и невоље које би он могао донијети у нашу средину, додатно су хомогенизирале све наше грађане у заједничкој неизвјесности до чега ће нас све то довести – казао је Матијевић.

Дан прије, у просторијама Вијећа је одржана промоција књиге Филипа ШКИЉАНА 'Идентитет Срба на Кордуну', а на сам Дан вијећа одржан је и традиционални народни збор у Вагросасном дому. По попису из 2021. у општини је живјело 1.332 становника, 653 становника мање него 2011. године. Срба је 773 или 58 посто, Хрвата је 508 или 38 посто док је осталих 51 или 4 посто.

Скупу су присуствовали бројни гости који су домаћинима пожељели успех у

ИНФОРМАТОР

Гости и вијећници
вснм Крњака

даљњем раду. Мало свјетла у мраку унио је начелник ПЕРИЦА МАТИЈЕВИЋ истакнувши да на пробе фолклора пододбора Просвјете долази преко 30 младих пјевача и плесача. О потреби очувања идентитета је говорио и дожупан ДЕЈАН МИХАЛЛОВИЋ. Рекао је да нема двојезичних натписа те имена подузећа и школа по значајним Србима из овог краја. Сматра да ће до очувања идентитета свакако доћи, али је питање када и којим темпом, истакавши да људи и водство морају бити врло пажљиви како неким непромишљеним потезом не би учинили неколико корака унатраг умјесто унапријед па због свега тога ово Вијеће има сврху и свој циљ. За избјеглички камп је рекао да је боље да мигранти буду под надзором и контролом него у транзиту. Свјестан је да су становници у страху, па ће се зато са државним властима разговарати о побољшању услова живота свим становницима Општине.

Саборски заступник БОРИС МИЛОШЕВИЋ рекао је да је Крњак врло важан за српску заједницу и да све општине гдје живе Срби треба обилазити и помагати им. Подсјетио је на догађаје из општине Врси у Задарској жупанији и захтјева да се са гробља измјести споменик на ћирилицу. — Ту Срби имају право на мањинско вијеће и на вијећника у Општинском вијећу, али немају ништа од тога јер се нитко није хтио кандидирати. Зато се не треба чудити што желе избацити ћирилицу са гробља, а да постоје мањинско вијеће и вијећник, могло би се ефикасније деловати. Зато је важно имати мањинско вијеће које би прво реагирало – поентирао је Милошевић.

— Политичка ситуација је генерално добра, али приближавају се избори. Заоштрава се реторика. Ми у Сабору не можемо практички говорити ни о чему, а да се не удари по нама – истиче Милошевић.

■ М. Ц.

Далеко од стандарда из 1990.

Општина Плашки посебна је по једној ствари: тамо су у коалицији сдп и хдз

У присуство председника ЗОРНА МИЛАНОВИЋА, карловачку жупаницу МАРТИНУ ФУРДЕК ХАЈДИН, огулинског градоначелника ДАЛИБОРА ДОМИТРОВИЋА (сдп) и бројних гостију, у Плашком су у четвртак 12. октобра обиљежени Дан општине и 80. годишњица Другог засједања завнох-а 1943.

— Ово је сједница подсећања на херојске дане борбе против зла нацизма и фашизма те на зачетке државности Републике Хрватске. Ми смо посебно поносни што је сједница одржана баш у нашем Плашком и што су у тој херојској борби судјеловали сви народи и народности, напредни људи свих свјетоназора, интелектуалци, радници, сељаци, свећеници и сви остали који су на вријеме увидјели какво је зло нацизам и фашизам, а повијест потврђује колике су трагедије узроковале те идеологије – казао је начелник Перо Дамјановић (сдп).

Истакао је да су сви становници општине упућени једни на друге, без обзира на поријекло, нацију и вјеру, јер дијеле исту судбину, а пракса је показала да искључивост свима доноси само штету. Потом је навео компаративне предности општине: незагађену природу, квалитетну дрвну масу, еколошку пољопривреду и туризам у непосредној близини Плитвица.

Према могућностима Општина помаже локалним подузећима и обртницима, опг-овима и ученицима. Незапосленим женама помаже кроз програм Зажели. Набављена је опрема за разврставање отпада, помаже се и друштвеним, културним и спортским организацијама. Стално се чине напори да се побољшају услови живота за све становнике ове општине, али је то још далеко од оног стандарда какав је био до 1990. Ова општина посебна је и по још једној ствари: тамо су, наиме, у коалицији сдп и хдз. На споменик пјеснику ВЛАДИМИРУ НАЗОРУ, председнику завнох-а, на споменик антифашистима и палим борцима те на споменик ФРАЊИ ТУЂМАНУ, положени су вијенци и упаљене свијеће, а у православној и католичкој цркви служена су пригодна богослужења.

■ М. Ц.

Комеморација у Кукуњевцу

Усташе су 1942. опколили ово српско село, дио становништва одвели у логоре, а 243 мушкарца побили

Код спомен обиљежја у Кукуњевцу, код Липика, 11. октобра одржана је комеморација и служен парастос жртвама усташког терора. Скуп су организирали Мјесни одбор Кукуњевац, вснм Липик те Удруга ан-

Полагање вијенаца

тифашистичких бораца и антифашиста (УАБА) Пакрац-Липик. Тог дана 1942. године, усташе су опколиле ово српско село, дио становништва одвели у логоре, а 243 мушкарца сурово побили. Током рата укупно је убијено или погинуло 667 сељана.

Споменик посвећен жртвама био је уништен 90-их, а прије неколико година обновљен је уз велику подршку снв-а и других мањинских вијећа, Града Липика те Пожешко-славонске жупаније. Говорила је ТАЈАНА КОВАЧЕВИЋ КОВАЧИЋ, председница вснм-а Липик, изразивши захвалност свима који су дошли и помогли да се простор додатно рашчисти и обнови након јулских олуја. Присутнима се обратио пожешко-славонски дожупан НИКОЛА ИВАНОВИЋ.

— Више мјештана одведено је и поубијано у усташким логорима Даница, Јадовно и Јасеновац, док су дјеца страдала у дјечјем логору у Сиску. Дио је погинуо борећи се у партизанима – рекао је Ивановић. Након полагања вијенаца и пригодног рецитала, служен је помен код гробнице. Делегације пакрачког вснм-а и пододбора Просвјете положиле су уједно вијенац на споменику 12. славонској бригади у шуми код Будића, чиме је обиљежена годишњица њеног оснивања.

■ Н. Ј.

Посета Суботици

Антифашисти Белог Манастира учествовали су у свечаности поводом Дана ослобођења

Дана 10. октобра делегација беломанастирске Удруге антифашистичких бораца и антифашиста, под водством председника НИКОЛЕ ОПАЧИЋА, присуствовала је обиљежавању 79. годишњице ослобођења Суботице од фашистичког окупатора и положила вијенац на Споменик палим борцима и жртвама фашизма на суботичком Тргу жртава фашизма. Вијенце су положиле и делегације војвођанског СУВНОР-а и локалних самоуправа Апатина и Сомбора, Јеврејске општине Суботица те Руске амбасаде, као и делегације бројних

удружења, политичких странака и невладиних организација.

— Иако удаљена од најжешћих ратних операција, огромног данка у људским животима није била поштеђена ни Суботица, у којој су, познато је, антифашистички покрет чинили људи различите националне и верске припадности, различитог социјалног статуса и образовања, али јединствени у борби за слободу. У Другом светском рату страдало је више од 7.000 грађана Суботице – подсјетио је градоначелник Стеван Бакић.

Делегације су се затим упутиле на суботичко православно гробље у Дудовој шу-

Почаст борцима Црвене армије

ми, гдје се налази Спомен-гробље војника Црвене армије на коме је сахрањено преко 300 бораца Црвене армије који су учествовали у ослобађању Суботице и борбама у околини. Ту су такођер положени вијенци, одржан рецитал на руском језику и служен парастос погинулим црвеноармејцима. Дружење са закуском настављено је у Ресторану 'Спартак', који је – као и суботички фудбалски клуб – назван по команданту Суботичког партизанског одреда ЈОВАНУ МИКИЋУ – СПАРТАКУ, који је тешко рањен управо 10. октобра 1944. године у борби око суботичке жељезничке станице и који је преминуо сљедећег дана у суботичкој болници.

■ Јован Неђић

Анђеоски глас

Публика не мора да буде православне вероисповести да би осетила дубоку поруку, каже певачица Дивна Љубојевић

Дивна Љубојевић, српска интерпретаторка православне духовне музике са хором Мелоди, одржала је у суботу, 14. октобра, концерт у Српском дому у Вуковару. Љубојевићева је врсна интерпретаторка, диригенткиња и композиторка. Са својим хором, који је основала 1991. године одржала је више од

800 концерата у Србији и иностранству, па су тако наступили на најпрестижнијим концертним дворанама у свету.

Уз старе напеве у новим аранжманима, сврставају је у највеће мисионаре православне баштине. Њен су глас светски критичари и медији назвали анђеоским, а она својим врским интерпретацијама музику православног света настоји да приближи потпуно другачијим културама и конфесијама. Црквено појање учила је од малена, у певници Манастира Ваведење у Београду. Завршила је Музичку академију у Новом Саду, а од 1988. до 1991. године, као деветнаестогодишњакиња је дириговала Првим београдским певачким друштвом, као најмлађа диригенткиња у историји тог друштва. Изводи духовну музику Србије, Византије, Бугарске и Русије.

— Публика то осећа душом, знају зашто су дошли на концерт и не морају да буду православне вероисповести да би осетили дубоку поруку коју им шаљемо - рекла је Љубојевића, којој је ово био први наступ и посета Вуковару. Изразила је задовољство наступом и реакцијама публике, тим више јер је дан одржавања концерта у православном календару забележен као празник Покрова Пресвете Богородице, односно Свети Роман Мелод (византијски песник) што уједно и слава хора, чији је уметнички руководиоца. Дивна Љубојевић и хор Мелоди појали су дан касније и на својој литургији у храму светог оца Николаја у Вуковару.

■ Сенка Недељковић

Гужваријада у Даљу

Специфичност Сајма је такмичење у прављењу традиционалног колача од мака или ораса и дизаног теста

СРПСКО културно-уметничко друштво Бранко Радичевић из Даља, Општина Ердут и Туристичка заједница Општине организовали су 7. октобра Даљу већ традиционалну манифестацију 'Сајам старих заната, обичаја и гужваријада', која је и ове године окупила велики број учесника и посетилаца.

— Изузетно сам задовољна Сајмом, готово због богатог културно-уметничког програма па смо тако међу гостима имали Словака, Мађара, Хрвата, Срба и Бошњака. Мултикултуралност је код нас увек заступљена, па се ове године представило 13 друштава – рекла је Јасмина Колунчић, председница скуп-а Бранко Радичевић из Даља. Манифестација је отворена сплетом дечјих игара у извођењу најмлађе групе куд-а домаћина. Посетиоци су имали прилику да уживају у богатој еко-етно и гастро понуди, од рибљих и месних специјалитета до традиционалних колача.

Специфичност Сајма је такмичење у прављењу најбоље гужваре – традиционалног колача од мака или ораса и дизаног теста, у неким крајевима познатог под на-

зивом штрудла. У конкуренцији 20 екипа и појединаца, најбољу гужвару имало је новоосновано Удружење жена и пензионера Даљ, чија је представница ЈАГОДА Крстинић умесила најбољу гужвару.

— У прављењу гужваре нема посебне тајне; брашно, герма, мало воде ораха или мака. Тесто се развуче и посипа, умота у штруцу и пече – открила је победница. На Сајму старих заната и обичаја своју представљени су стари предмети, па је тако поједине од дрвета представио Жељко Грујић из Борова насеља, истакавши да је све његових руку дело.

Као и протеклих година, свој допринос програму дали су ученици Средње школе из Даља, при којој делује Ученичка задруга, која је изложила различите врсте слатког, бундеве, украсне тиквице, ликере, даске за послуживање и друге производе које су ученици израдили.

■ Сенка Недељковић

Повеља и признање

Признање за допринос у раду и развоју мањинских већа додељено је Српском народном већу

НА 3. редовној седници, у Црквеном дому у Осијеку, Веће српске националне мањине Осјечко-барањске жупаније (ВСНМ ОБЖ) именовало је нови сазив одбора. Након што се на дневном реду нашло именовање нових чланова одбора, чланови су за председника Одбора за статут и пословник изабрали СПАСОЈУ БАНЦА. На челу Одбора за људска права и уставноправни положај Срба у Републици Хрватској изабран је ЈУГОСЛАВ ВЕСИЋ. Нови председник Одбора за одгој, образовање, омладину и културу је ДРАГАН ТОДИЋ. ПЕТАР ШМРЧКОВИЋ изабран је за председника Одбора за информисање и издаваштво.

Усвојен је и план прорачуна за 2024. годину те додељена признања ВСНМ ОБЖ. Повеља за животно дело и допринос у развоју и очувању српске културе и традиције у ОБЖ додељена је осјечком песнику Миленку Васиљевићу-Чики, а признање за допринос у раду и развоју мањинских већа додељено је Српском народном већу. Повеље и признања биће уручена 17. октобра на свечаној седници

■ З. Поповић

Вински 220 - ГОДИШЊАК

Посљедњи очувани подрум за прераду грождја и чување вина саграђен је давне 1802. године

ОСИМ земљорадње, у Барањи – крају између ријека Драве и Дунава – виноградарство је веома важно као привредна грана. Но, каже се да 'без доброг подрума нема ни доброг вина' па су бељско и дарђанско властелинство за прераду грождја и чување вина већ средином 18. стољећа почели подизати своје винске подруме.

По угледу на њих, исто то радили су и њихови кметови по цијелом барањском виногорју. Биле су то јединствене грађевине карактеристичне само за Барању. Но, средином 20. стољећа с нестајањем винограда, подруми постају непотребни. Многи су порушени, а они које није задесила та судбина промијенили су свој облик или намјену. Посљедњи подрум који је до данас сачувао свој првобитни изглед и који се користи за прераду грождја и чување вина, налази се на брду изнад Белог Манастира у Улици Марка Марулића. Саграђен је сад већ давне 1802. године. Користи га већ неколико генерација породице Дворнић, која се виноградарством бави за своје потребе.

Данашњи власник је наивни сликар и етнограф МИЛАН ДВОРНИЋ, аутор двију књига о народним обичајима барањских Срба и бројних слика. Зидови надземног простора Дворнићевог подрума, тако зване 'кацаре', у којој се обавља прерада грождја и чувају разни алати, грађени су од набијене земље – 'набоја', док је кров

Земља и трска – културно добро у Улици Марка Марулића

покривен трском. Из те просторије силази се у 'хемер' (турски: свод), ископан у земљи у облику слијепог тунела, у којем се због идеалних услова вино може чувати годинама. Земља, пљева, трска и креч материјали су које власник још увијек користи за одржавање те грађевине.

Како се ради о једином објекту који је сачуван у свом изворном облику, а и сада служи намјени због које је подигнут прије 220 година, Министарство културе недавно га је ставило на листу заштићених непокретних културно-повијесних добара Републике Хрватске. Осим саме грађевине, у подруму се налази преко седамдесет старих алата, посуда и осталог инвентара од дрвета, метала, тикава и других материјала. Они су служили за обраду винограда, прераду грождја и чување вина па су евидентирани као етнолошка збирка. Већином од тих предмета власник се користи и данас.

■ Јован Неђић

Stogodnjak (708)

20. 10. – 27. 10. 1923: у дворској капели у Београду обављено је свећано крштење кraljevića-nasljednika, рођеног prije нешто више од мјесец дана. Свећаност је почела кад су војвода Степа Степановић, контраадмирал Прица и pukovnik Karalić donijeli malog prestolonasljednika iz novoga u stari dvor. Odmah iza njih су došli kralj, kraljica, rumunjski kralj Ferdinand, prestolonasljednikov kum vojvoda od Yorka i princeze Olga, Ileana, Irena i Marina. Majka ga је pokazala mnoštву okupljenom на ulici испред двора. Svečani čin обавио га је patrijarh Dimitrije, у prisustvu других visokih crkvenih dostojanstvenika – mitropolita Petra i Varnave, episkopa Mirona i Danila, protojereja dvorskog Mihaila M. Popovića koji је и pročitao kрштеницу u којој је stajalo да је prestolonasljednik добио име Petar. Poslije kрштења u великој dvorani starog двора priređen је svečani ručак којем су prisustvovali многи домаћи и strani uzvanici, а uvečer је upriličen и dvorski bal. Dan kasnije на dvору је upriličena još једна svečanost: vjenčanje princa Pavla s грчком princezom Olgom.

* Aleksa Šantić, један од najznamenitijih и najpopularnijih srpskih pjesnika, ponovno је teško обolio, па је morao бити hitно превезен из Mostara, gdje живи, u sarajevsku болницу. Prema riječима liječnika njegovo је zdravstveno stanje vrlo озбиљно и нема gotovo никакве наде да се опорави. Novine podsjećaju да је Šantić и prije dvije године bio teško обolio, али су му liječnici pravim чудом spasili живот.

* 'Pozor! Vlasnik ovog perja neka се sjeti да су га čihali mladići, kažnjenici, године 1913. Ovu пак ceduljicu ubacio је u perje један од pomoćnih atentatora на kraljevskog komesara Slavka Cuvaja. 'Istina, ја ово perje nisam čihao, али ми је оно moralo proći kroz ruke, а како nemam никаквог посла, од dosade помало piskaram. Kao што ја, тако и moji kolege не radimo gotovo niшта, već једно učimo и čitamo... Molim vlasnika ovog perja да ми јави, u моје mjesto, Vinkovce, је li ovu cedulju našao. Ја imam највише robije, па znate како се zovem. Ako si Srbin, ako si Hrvat, јави ми се. Pozdrav R. Horvat...' То је samo dio pisma што га је једна ugledna zagrebačka породица našla u perju једног svog јastuka. Kako се то dogodilo? Zagrebačke Novosti utvrdile су slijedeće: prije desetak година та је породица dala своје perje čihati u kaznionicu u Mitrovici, што је tada bilo uobičajeno. Nakon обављена čihanja 1913. kažnjenici су perje vratili u јastučnice, а potom ih заšili. Iz kaznionice је u Zagreb то perje s јastučnicama stiglo 1913. Deset година nakon toga zagrebačka обitelj isto то perje htjela је provjetriti, па га је istresla из јastučnica, како bi га и premjestila u druge, nove presvlake. A tada је ispala и kutijica и u njoj spomenuta ceduljica једног од sudionika neuspjelog atentata на Slavka Cuvaja.

■ Đorđe Ličina

GIDEON LEVI

Samo međunarodna zajednica može zaustaviti Izrael

Svakog dana ubijamo desetke i desetke ljudi. Većina njih nema ništa s Hamasom ili nekom drugom političkom grupom. Scene koje vidimo na Al Jazeera su užasne. Kako Izrael može objasniti preko tisuću ubijene djece? Ne vidim nikakvo rješenje sve dok slijedimo dosadašnje principe, po kojima se sve može postići jedino silom

HAMASOV zvjerski pokolj više od tisuću izraelskih civila izvršen 7. listopada i užasna izraelska odmazda u kojoj je do sada ubijeno više tisuća Palestinaca, također većinom civila, prijete da izazovu širi i još strašniji bliskoistočni rat. Ta opasnost posebno je moguća pokrene li izraelsko vodstvo najavljenju kopnenu ofenzivu na Gazu, na što bi se u sukob vjerojatno uključio Hezbollah, a moguće i Iran. O ozbiljnosti situacije govori i fakt da su Sjedinjene Države u zonu sukoba poslale dva nosača aviona, državni tajnik ANTHONY BLINKEN obišao je sve zemlje regije, dok je Izrael posjetio i američki ministar obrane LLOYD AUSTIN. U srijedu ujutro, kada pišemo ove retke, u Izrael stiže i sam JOE BIDEN. Prethodno je iskazao apsolutnu podršku Izraelu i 'pravu na obranu', ne spominjući deeskalaciju, no prije par dana je izjavio da bi okupacija Gaze bila 'velika greška'.

O svemu razgovaramo s jednim od najuglednijih izraelskih novinara GIDEONOM LEVIJEM. Kolumnist i član uredništva najstarijeg izraelskog dnevnog lista Harec, Levi je dobitnik brojnih nacionalnih i međunarodnih nagrada, dok je njegovu knjigu 'The Punishment of Gaza' ('Kažnjavanje Gaze') izdala svjetski poznata lijeva izdavačka kuća Verso. Levi je poznat po svojem upornom protivljenju izraelskoj okupaciji, aparthejdu i represiji nad Palestincima, kao i po dosljednom zalaganju za mir. Intervju je vođen u utorak popodne, no još iste večeri dogodio se niz dramatičnih događaja. Bolnicu al-Ahli razorila je eksplozija u kojoj su, prema palestinskim izvještajima, poginule stotine ljudi, za što je Hamas optužio Izrael, a Izrael skupinu Palestinski islamski džihad. Vođe

arapskih zemalja na to su otkazali dogovoreni sastanak s Bidenom, na Zapadnoj obali je eskaliralo nasilje, u nizu zemalja od Maroka do Irana održani su žestoki antiizraelski prosvjedi, ponegdje praćeni napadima na ambasade i konzulate, a Hezbollah je najavio 'dan gnjeva'.

Najavljivan je brzi početak kopnene invazije Gaze, no u utorak ujutro je glasno

U pozadini događaja stoji opsada, činjenica da dva milijuna ljudi već sedamnaest godina živi u kavezu. Ta abnormalna situacija dovodi do svih mogućih ekscenih pojava, a jedna od njih je i ovo barbarsko ponašanje hamasovaca, koje su preuzeli od Islamske države

govornik izraelske vojske, potpukovnik Richard Hecht, izjavio kako je moguće da se dogodi i nešto drugo. Što utječe na tu moguću promjenu odluke izraelskih vođa?

Jasno je da su u priču ušli Amerikanci i čini se da će ovoga puta zapravo oni donositi odluke, više nego Izraelci. Nitko ne zna što će Biden reći, no Izrael nije u poziciji reći 'ne' Sjedinjenim Državama. Izrael sada ovisi o SAD-u više nego ikada. Osim toga, moguće je i da su se neki izraelski političari uplašili, među njima i NETANJAHU. Naime, kopnena operacija možda zvuči dobro, ali mogla bi završiti katastrofom.

Bidenov dolazak sigurno je izraz podrške, no vjerojatno će biti i drugačijih razgovora iza zatvorenih vrata. Mislite li da će on nastojati obuzdati Izrael?

Ne vjerujem da bi američki predsjednik u svojim godinama otišao na dugačak put samo zato da izrazi potporu, to je mogao napraviti i telefonom. Biden dolazi da zagrlji Izrael, ali to je poseban zagrljaj, kojim će Izrael pokušati spriječiti u poduzimanju nekih akcija. Ne znam koliko će to daleko ići, ali ne bih bio iznenađen ukoliko bi kopnena operacija bila otkazana.

Zapadna obala nije zanimljiva

Puno se govori o opasnosti eskalacije u smjeru šireg rata. Danima traje ograničena izmjena vatre na granici s Libanomom, a čuli smo i iranske prijetnje. Kako to ko-

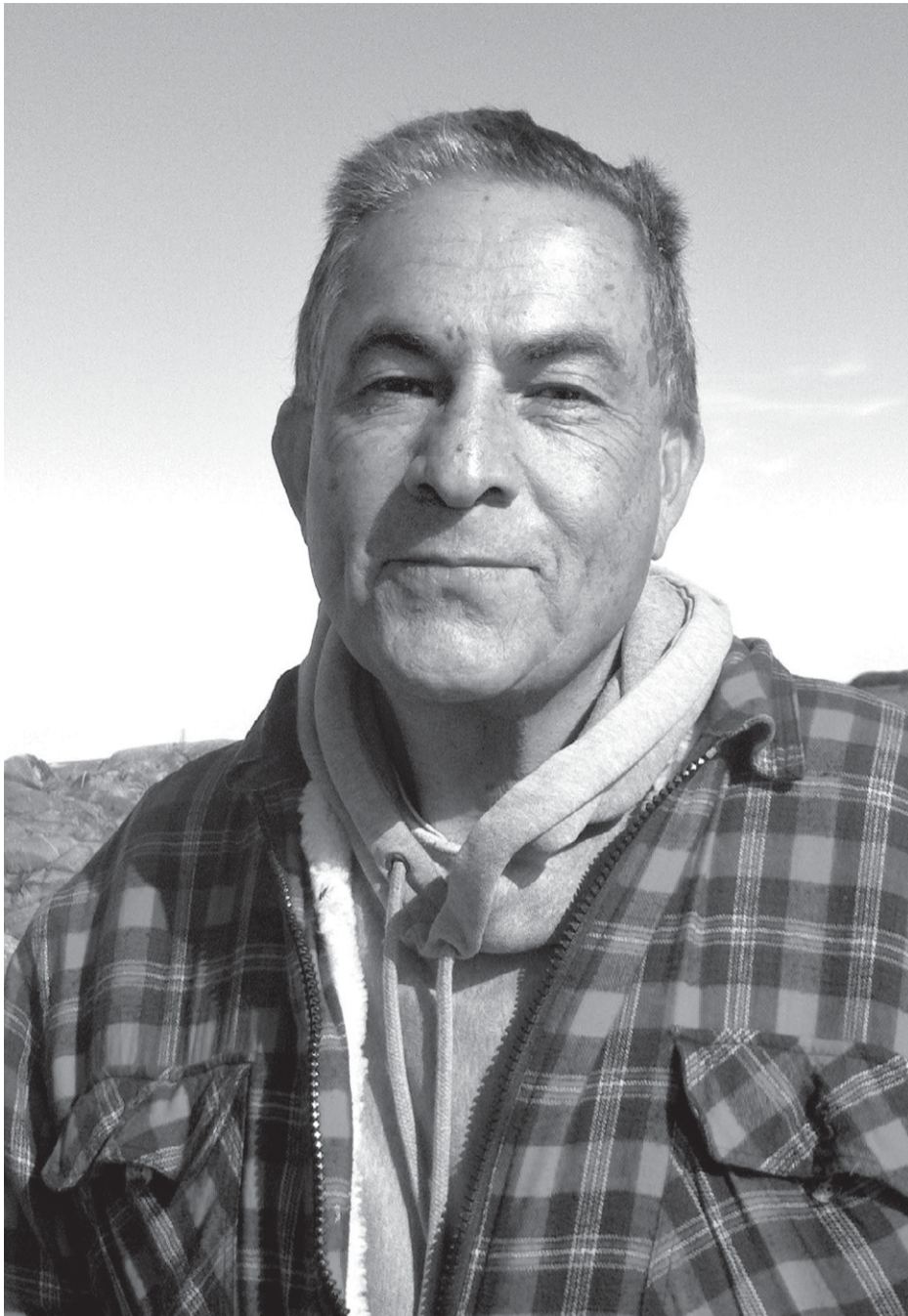
mentirate i što bi širi sukob na dva fronta značio za Izrael?

Opasnost od eskalacije je ogromna ukoliko zaista dođe do kopnene operacije. Upravo tu opasnost razmatraju SAD i Izrael. Rizici i cijena mogu biti daleko veći nego što mislimo. Glavna briga je uključivanje Hezbolaha u sukob, a čak i, bože sačuvaj, Irana. U Jemenu i Iraku također postoje prohamasovske grupe. Ukoliko ova situacija ne bude zaustavljena na vrijeme, zaista može otići u užasnom smjeru. Izraelski obavještajci godinama nas plaše desecima tisuća preciznih raketa kojima raspolaže Hezbollah. To znači da bi se Izrael mogao suočiti s izazovom s kakvim se nikada nije. Izraelska javnost nije spremna ni mentalno dovoljno snažna podnijeti desetke tisuće raketa i tisuće mrtvih.

Posljednjih dana Harec skreće pažnju na to da naseljenici na Zapadnoj obali koriste ovu situaciju za progon tamošnjih Palestinaca te da bi zbog tog nasilja i ova regija mogla eksplodirati. Možete li reći nešto više?

Sve navedeno je točno, ali radi se o dva problema. Prvo, ovo je najekstremnija desna vlada koju je Izrael ikada imao. Drugo, izraelsko javno mnijenje obično nema nikakvog interesa za događaje na Zapadnoj obali. Trenutno to zaista nikoga ne zanima. Istovremeno, tamošnji događaji mogu dovesti do eksplozije, ne iste razine kao što bi bio rat s Hezbolahom, ali svaki novi front sve čini mnogo težim za Izrael. Nemoguće je razumjeti vladu i vojsku koje ne poduzimaju doslovce ništa. Naseljenici slobodno mogu ići naokolo i ubijati koga žele. Nitko ih neće zaustaviti.

Izraelska vlada kaže da je cilj kopnene ofenzive uništenje Hamasa, no brojni stručnjaci i diplomati ističu da nije moguće uništiti takvu organizaciju – ne možete ubiti ideologiju ubijajući ljude. Hamas nije samo paravojna skupina, nego u Gazi drži cjelokupnu vlast. Izrael zapravo želi postići smjenu tamošnjeg režima?

Amerikanci mnogo znaju o cijeni pokušaja smjene režima i o tome koliko su male šanse da tako nešto uspije. Pokušavali su to na mnogim mjestima, od jugoistočne Azije do arapskog svijeta, odnosno Iraka. Znamo da to nikada nije uspjelo i da su pokušaji plaćeni milijunima života. Izrael je također pokušavao smijeniti režime u Libanonu i na Zapadnoj obali, što je uvijek završilo katastrofama. Pretpostavimo da Izrael uspije izvršiti čudo i smijeniti režim u Gazi. Što nakon toga? Imamo li ikakvu ideju o tome tko će zamijeniti Hamas? Trenutna ideja je samo to da se ubije što više pripadnika Hamasa i ostalih ljudi. Naravno, to nije nikakvo rješenje.

Što je nagnalo Hamas da počini monstruozni pokolj? U članku napisanom neposredno nakon masakra istaknuli ste da je to cijena izraelske politike prema Palestincima? Taj tekst sam napisao dan nakon masakra. Tada nisam bio, kao ni itko drugi, svjestan Hamasovih barbarskih akcija. U operaciji koju su proveli očito su imali velikih vojnih uspjeha, no sve su upropastili svojom užasnom brutalnošću i barbarskim ponašanjem. Inače nikada ne koristim takav rječnik, ali zadnjih sam dana bio dva puta na jugu. To područje izgleda kao klaonica. Užasno je – izbodena djeca, spaljene i silovane žena... To

je bila ogromna greška, jer počinjeno će jako mnogo naštetiti Palestincima. U osnovi, u pozadini tih događaja stoji opsada, činjenica da dva milijuna ljudi već sedamnaest godina živi u kavezu. Ta abnormalna situacija dovodi do svih mogućih ekscenčnih pojava, a jedna od njih je i ovo barbarsko ponašanje hamasovaca videno prošlog tjedna, ponašanje koje su preuzeli od Islamske države, ali koje je ujedno posljedica godina života u kavezu.

Nagađa se da su zvjerstva napravljena smišljeno, ne samo kako bi se izraelskoj javnosti nanijelo što više boli, nego i zato kako bi se Izrael izazvalo na brutalnu osvetu koja bi odlučno promijenila stvari te između ostalog torpedirala pregovore o normalizaciji odnosa Izraela i Saudijske Arabije, u koje je uključen i SAD. Spominje se i moguća uloga Irana. Kakav je vaš stav o tome?

Što su htjeli postići time? Sigurno su htjeli izazvati što veću bol. U redu, potpuno razumijem potrebu za pobunom, potrebu da iznesete svoj problem i podsjetite svijet na opsadu, da prisilite Izrael da pati. Međutim, morali su razmišljati i o danu iza. Očito nisu mislili da će osvojiti Izrael. Pitanje je jesu li znali da će, bez obzira na to koliko boli prouzročili Izraelu, sto ili tisuću puta veću bol prouzročiti vlastitom narodu. Cijena koju sada plaćaju je stravična, ali potpuno očekivana. Nisam siguran da će ona spriječiti izraelsko-saudijski sporazum. Saudijscima nije toliko stalo do Palestinaca pa će nakon nekog vremena naći način da nastave dogovore. Ukratko, hamasovci su znali da će izazvati veliku tragediju za vlastiti narod, kojom nisu dobili ništa. Nisam stručnjak za

obavještajne djelatnosti ili Iran, no upućeni kažu da nema šanse da Teheran nije ovako ili onako uključen. Ovi događaji više odgovaraju Iranu nego Palestincima.

Aktualno, čini se, neselektivno bombardiranje, prekidanje opskrbe dva milijuna ljudi vodom, hranom i strujom, prisilno uklanjanje stanovništva – međunarodne organizacije prozvale su Izrael za masovne ratne zločine. Pojedine grupe i autori iz židovske ljevice čak spominju mogućnost genocida. Kako to komentirate?

I bez upotrebe velikih riječi činjenica je da smo u tjedan dana ubili više od tisuću djece. Razmislite o tome. Svakog dana ubijamo desetke i desetke ljudi. Većina njih nema ništa s Hamasom ili nekom drugom političkom grupom. Scene koje vidimo na Al Jazeera su užasne. Ne treba vam mišljenje organizacija za ljudska prava, samo pogledajte te scene. Kako Izrael može objasniti preko tisuću ubijene djece? Nadam se da će Amerikanci zaustaviti ili barem ograničiti ovo što se događa. U suprotnom, uskoro sve može doseći zastrašujuće razmjere.

U Knesetu čak i predstavnici liberalne opozicije iz stranke Ješ Atid govore da su djeca u Gazi sama izazvala to što proživljavaju. Postoji li šansa da opozicijski političari koji su ušli u vladu, na čelu s Benijem Gancem, utječu na smirivanje?

Točno je da predstavnici opozicije daju takve izjave. Ništa vam više ne treba da shvatite Izrael u ovom trenutku. Ne postoji nikakva šansa da opozicija utječe na smirivanje jer se svi slažu kada se radi o Gazi i okupaciji. Retorika je drugačija, ali politika je ista. I GANC je poduzeo napad na Gazu dok je bio šef generalštaba i podupire svako nasilje protiv Gaze. On neće ništa učiniti umjerenijim. Samo međunarodna zajednica može zaustaviti Izrael.

Izraelski povjesničar Juval Noa Harari u Guardianu i odvjetnik Eitaj Mak u Harecu su predložili da se krvoproliće izbjegne dogovorom po uzoru na onaj iz 1982. o odlasku PLO-a iz Bejruta. Izraelska vojska držala je grad pod opsadom, no dogovorena je evakuacija palestinskih boraca u Tunis. Postoji li sada prostor da se diplomacijom postigne takvo rješenje?

Aktualna situacija uvelike se razlikuje u odnosu na onu s PLO-om u Libanonu. Palestinci su ondje bili izbjeglice, odnosno gosti. Zbog toga ih je bilo moguće evakuirati i time riješiti problem. Zapravo ni tada ništa nije riješeno – umjesto PLO-a dobili smo Hezbohlah, što je deset puta gore. Gaza je, međutim, Palestincima dom, a veliki dio stanovništva podržava Hamas. Kako ćete to promijeniti? Možete brodovima evakuirati deset tisuća hamasovih aktivista, ali u Gazi živi dva milijuna ljudi. Oni se sigurno neće pridružiti cionističkom pokretu.

Nitko ne zna što će biti s taocima

Vidite li onda ikakvu nadu za mirno rješenje, uključujući i situaciju oko dvjestotinjak izraelskih talaca?

Nitko ne zna što će biti s taocima. Nemam odgovor na to pitanje. To prvenstveno ovisi o Izraelu. Za oslobođenje talaca potrebno je osloboditi tisuće i tisuće palestinskih zatvorenika. Izrael treba odlučiti je li na to spreman. Moje je mišljenje da to definitivno treba napraviti, ali ne vidim ovu vladu da to

U javnosti je vidljiv dubok bijes prema Netanjahuu, i to ne samo među onima koji su i inače protiv njega, nego i među brojnim desničarima. Ostaje mu vrijeme do kraja rata, ali ne vidim kako bi mogao ovo politički preživjeti. Bit će to kraj njegove karijere, i to vrlo loš kraj

poduzima. Trećeg rješenja nema – ili ćete platiti cijenu ili gubite taoce. Što će se dalje događati? Ne vidim nikakvo rješenje sve dok slijedimo dosadašnje principe, po kojima se sve može postići jedino silom. Toliko smo puta vidjeli kako to vodi samo do promašaja. I ovog puta će dovesti do promašaja, ali uz veću cijenu.

Iz Izraela dolaze vijesti o napadima na one koji se zalažu za mir. Je li među stanovništvom jača želja za ratom i osvetom ili pregovorima koji bi spasili taoce?

U svakom ratu Izrael postaje sve više nacionalistički i militaristički orijentiran te sve krvožedniji. Istovremeno Izrael želi sve. Ako bismo napravili anketu, ispalo bi da svi žele i nastaviti rat i osloboditi taoce. Ne razumiju da moraju izabrati između toga, jer za taoce rat znači vrlo velik rizik. Kako je Izrael već platio veliku cijenu, a zadnjih dana gotovo da i nema izraelskih žrtava, trenutno većina podržava kopnenu operaciju. Vlada će se suočiti s velikim pritiskom da se osveti za užasne događaje na jugu. No kada ljude shvate koja je cijena – ne za Palestine, za koje nikoga nije briga, nego za Izrael – javno mnijenje će se promijeniti i većina će biti za kraj rata.

U Izraelu će nakon ovih događanja vjerojatno biti još manje volje za kompromisom i pristankom na dvodržavno rješenje, odnosno uspostavu palestinske države?

O dvodržavnom rješenju nema smisla ni razmišljati, jer je rođeno mrtvo ili je barem već mnogo godina mrtvo, a zbog naseljenika ne vidim mogućnost da oživi. Barem u narednom periodu, Izrael će postati još više nacionalistički i desno orijentiran, bit će još više mržnje i još manje povjerenja prema Palestincima. Ništa dobro neće proizaći iz ovog.

Harec je istaknuo da je ovaj rat Netanjahuova odgovornost zbog uništavanja države, slabljenja sigurnosti i politike prema Palestincima. Kakve će biti posljedica po njega?

U javnosti je vidljiv dubok bijes prema Netanjahuu, i to ne samo među onima koji su i inače protiv njega, nego i među brojnim desničarima. On je hodajući mrtvac. Ostaje mu vrijeme do kraja rata, ali ne vidim kako bi mogao ovo politički preživjeti. Bit će to kraj njegove karijere, i to vrlo loš kraj. ■

Guru tantričkog seksa protiv pobačaja

Argentinci proživljavaju treću veliku krizu u četrdesetak godina demokracije. Stopa inflacije doseže 140 posto. Prije godinu i pol dana tečaj dolara iznosio je 200 pesosa, a ovih se dana kupovao na crnom tržištu za 960 pesosa – raj za populiste

IDUĆE će se nedjelje u Argentini održati predsjednički i izbori za dio zastupnika u Kongresu. Politički je sistem predsjednički, ne postoji dakle predsjednik vlade, nego predsjednik države ima istovremeno i izvršne ovlasti. Bit će održani u skladu s odredbama koje su proizašle iz ustavne reforme 1994. kojima je definiran specifičan izborni sistem.

Kad je o predsjedničkim izborima riječ, one određuju da su izbori izravni i obavezni. Pobjedit će onaj kandidat koji u prvom krugu osvoji 45 posto glasova ili više od deset postotnih poena razlike u odnosu na idućega kandidata, pod uvjetom da je prešao 40 posto. Ukoliko se to ne dogodi, 19. studenoga održat će se drugi krug, a 10. prosinca bit će proglašen izabrani predsjednik. Na biračkom će listiću biti istovremeno i predsjednikov kandidat za potpredsjednika, koji će dijeliti sudbinu predsjedničkog kandidata.

Jedna od specifičnosti izbornoga sistema primarni su, prethodni izbori, poznati pod kraticom PASO (Primarias, Abiertas,

Simultaneas y Obligatorias), dakle 'Prethodni, otvoreni, istovremeni i obavezni izbori', koji od 2009. definiraju koji će predsjednički i potpredsjednički kandidati (i stranke kad je riječ o izborima za Kongres) steći pravo da budu na biračkim listićima 22. listopada. Prethodni su izbori održani 13. kolovoza, a pet je koalicija istaklo svoje kandidate.

Samostalni kandidat koalicije La Libertad Avanza (Sloboda napreduje), JAVIER MILEI, osvojio je 29,86 posto glasova. Kandidatkinja koalicije Juntos por el Cambio (Zajedno za promjenu), PATRICIA BULLRICH pobijedila je svoj stranačkog suparnika, a ukupno su njih dvoje osvojili 28 posto glasova. SERGIO MASSA također je pobijedio svoj suparnika u koaliciji Unión por la Patria (Zajednica za domovinu), osvojili su ukupno 27,28 posto glasova. Ostale dvije koalicije i njihovi kandidati, Hacemos por Nuestro País (Radimo za svoju zemlju) i Frente de Izquierda y de Trabajadores – Unidad (Fronta ljevice i radnika – Jedinstvo), osvojili su 3,71, odnosno

2,61 posto glasova te neće igrati zapaženiju ulogu na izborima.

Prilike u zemlji veoma su teške. Argentinci proživljavaju svoju treću veliku krizu u četrdesetak godina demokracije. Stopa inflacije doseže 140 posto. Prije godinu i pol dana tečaj dolara iznosio je 200 pesosa, a ovih se dana kupovao na crnom tržištu za 960 pesosa. A sve to u zemlji koja je u prvih tridesetak godina prošloga stoljeća imala BDP po stanovniku viši od Njemačke, Italije i Francuske.

Takve su okolnosti raj na zemlji za populiste, koji nude dabome jednostavna i brza rješenja izludenom narodu. Ultraliberal Javier Milei istaknuti je predstavnik svjetskog populističkog pravca, neka vrsta mješanca između TRUMPA i BOLSONARA. On će, najavljuje, ukinuti Centralnu banku, preuzeti dolar kao domaću valutu, privatizirati sve javne tvrtke, ukinuti većinu državnih agencija. Kaže da su klimatske promjene 'socijalistička laž', negira torturu i nestanak brojnih žrtava za vrijeme vojne diktature (1976. – 1983.), pomilovat će oficire i vojnike koji su u zatvoru zbog tih zločina. Ponovo će zabraniti pobačaj (voljni prekid trudnoće legalan je od 2018.), 'porazit će rodnu ideologiju' i 'ukinuti privilegije' LGBT populaciji.

Ima 52 godine. Lider je Libertarijanske stranke, okosnice koalicije Sloboda napreduje. Na prvim se stranicama medija nalazi od 2018. godine, ističući se agresivnim kritikama načina na koje su vodili zemlju bivša predsjednica CRISTINA KIRCHNER (danas potpredsjednica), prethodni predsjednik desničar MAURICIO MACRI i sadašnji predsjednik ALBERTO FERNÁNDEZ s lijevoga centra. Te je godine i papu FRANJU proglasio komunistom i zatražio od njega da svoju brigu o siromašnima materijalizira bogatstvom koju Rimokatolička crkva stoljećima marljivo prikuplja. Ovaj mu je na to odgovorio da nije

nikakav komunist, nego da se samo ravna evanđeljem. Za saveznoga je zastupnika izabran 2021. godine. Po formalnom je obrazovanju ekonomist. Bio je poluprofesionalni nogometaš, rock-muzičar, guru tantričkoga seksa i profesor ekonomije dok se nije dao u politiku. Predizborni mu skupovi djeluju više kao punk-predstave, na kojima, s dosta opscenosti, galami o 'životu, slobodi, vlasništvu', uz osude 'političkih uhljeba'. Završava ih sa 'živjela sloboda, u k...!').

Kad pobijedi na izborima, kaže, otkazat će pristupanje Argentine zemljama BRICS-a (Brazil, Rusija, Iran, Kina, Južna Afrika), nedavno dogovoreno na samitu u Johannesburgu. Zašto? Zato što 'tamo dominiraju komunisti', a to su Brazil i Kina.

Druga najizglednija moguća pobjednica izbora, konzervativna Patricia Bullrich (67 godina), također je najavila otkazivanje pristupa BRICS-u, no ona ima druge razloge. Za teroristički napad na sinagogu u Buenos Airesu iz 1994., u kojem je ubijeno 85 ljudi, osumnjičen je naime Iran, premda je Izrael utvrdio da je atentat izvela frakcija Hezbolaha koju Iran ne podupire, te 'Argentina ne može surađivati sa zemljom s kojom ima otvorenu ranu', a ni s Rusijom, zbog napada na Ukrajinu.

Bila je ministrica sigurnosti prethodnoga predsjednika Macrija i savezna zastupnica. Politički se može definirati kao desni politički centar, koji brani konzervativni liberalizam, premda ne napada peronizam. Argumenti su joj republikanski (dioba i neovisnost grana vlasti), zalaže se za socijalnu doktrinu Katoličke crkve, govori o potrebi za poboljšanjem upravljanja zemljom, traži efikasnost i tvrdi da su ideologije prevladane.

Milei je neka vrsta mješanca između Trampa i Bolsonara. Najavljuje ukidanje Centralne banke, dolar kao domaću valutu, privatiziranje svih javnih tvrtki, a klimatske promjene su 'socijalistička laž', negira torturu i nestanak brojnih žrtava za vrijeme vojne diktature

I Sergio Massa (51), peronist, u kampanji se zalagao za uvođenje fiskalnoga reda. Najavljuje da će se još više zalagati za povećanje izvoza i razvoj zemlje, uz socijalnu inkluziju, te da će provesti uspješan plan stabilizacije zemlje. Za njega promatrači smatraju da ima najviše izgleda, ako bude izabran, da spriječi eventualan socijalni kaos. No s obzirom na to da je sada ministar ekonomije, birači ga jednim dijelom identificiraju s aktualnom krizom, što mu smanjuje izgleda u nedjelju, premda je ona strukturalne prirode i već dugo traje.

A svi se analitičari slažu, ako se ankete pokažu vjerodostojnima i Milei pobijedi, da zemlju čekaju teški trenuci i da, ako ispuni i samo dio onoga što najavljuje, teško da će i ostati na vlasti do kraja mandata. ■

Predizborni skup Javiera Mileija u Buenos Airesu (Foto: Cristina Sille/Reuters/PIXSELL)

Modi ih nije volio

Uz aktiviranje optužnice protiv slavne indijske književnice Arundhati Roy i kašmirskog stručnjaka za ljudska prava Sheikha Showkata Hussaina zbog 'pobune', odnosno sumnje da su na konferenciji 2010. zagovarali neovisnost Kašmira, indijska vlada inicirala je i niz racija u domovima i uredima više od stotinu novinara i istraživača diljem zemlje

PROTIV ARUNDHATI ROY, jedne od najpoznatijih indijskih književnica i aktivistkinja, te kašmirskog stručnjaka za ljudska prava SHEIKHA SHOWKATA HUSSAINA pokrenut je sredinom listopada sudski proces zbog 'govora mržnje', 'remećenja društvene harmonije' i 'pobune'.

Budući da je za pokretanje takvog postupka prema indijskom kaznenom zakonu potrebno prethodno odobrenje izvršne vlasti, to je učinio guverner New Delhija VINAI KUMAR SAXENA.

Optužbe protiv Roy i Hussaina ne odnose se, međutim, ni na kakve recentne događaje već je u pitanju ponovno aktiviranje optužnice iz 2010. prema kojoj su Roy, Hussain i još dvije osobe koje su u međuvremenu umrle – jedan kašmirski politički aktivist i jedan sveučilišni profesor iz New Delhija – bili optuženi da su na konferenciji održanoj te godine zagovarali neovisnost Kašmira.

Konferencija je bila naslovljena 'Azadi – jedini put naprijed', pri čemu riječ 'azadi' znači sloboda i koristi se kao slogan kašmirskog pokreta za neovisnost.

Sjeverna indijska država Jammu i Kašmir predmet je teritorijalnog spora između Indije i Pakistana još od kraja četrdesetih godina, odnosno ukidanja britanske kolonijalne vladavine na tom području. Upravljanje pokrajinom tada je podijeljeno između Indije, Pakistana i manjim dijelom Kine, pri čemu prve dvije države polazu pravo na cijeli kašmirski teritorij.

Zbog toga su većinski hinduska Indija i muslimanski Pakistan u dva navrata zaratili, a nasilje niskog intenziteta traje do danas. Vlada indijskog premijera NARENDRE MODIJA 2019. godine donijela je odluku o ukidanju ustavne odredbe koja je bila na snazi još od 1949., a kojom je Kašmiru garantiran određeni stupanj političke autonomije. Ukidanjem te ustavne odredbe omogućeni su veća kontrola New Delhija nad spornim teritorijem, ali i postupne demografske promjene u korist hinduskog stanovništva u toj jedinjoj većinski muslimanskoj indijskoj državi.

Indijska književnica Arundhati Roy 1997. dobila je Bookerovu nagradu za roman 'Bog malih stvari', nakon čega je napisala niz eseja u kojima je za indijsku političku kastu ustvrdila da joj 'jedna ruka rasprodaje nacionalne resurse, dok druga, kako bi s toga skrenula pozornost, dirigira zavijajućim zborom kulturnog nacionalizma'.

Arundhati Roy, indijska književnica i aktivistkinja
(Foto: Wikimedia Commons)

U rujnu ove godine, mjesec dana prije pokretanja optužnice, Roy je u Švicarskoj primila Evropsku nagradu za najbolji esej, i to u povodu francuskog prijevoda eseja koji govori upravo o Kašmiru, a objavljen je pod naslovom 'Azadi – Liberté, fascisme, fiction'.

Na web stranici Fondacije Charles Vellion, koja od 1975. dodjeljuje tu nagradu, nalazi se obrazloženje u kojem su ulomci iz tog teksta u kojima, referirajući se na hinduski nacionalizam vladajuće stranke Bharatiya Janata Party (BJP), Roy piše i sljedeće: 'Znamo što se dogodilo u Evropi kada je organizacija sa sličnom ideologijom nametnula svoju vlast prvo u jednoj državi, a potom i tražila za sebe *Lebensraum* ('životni prostor'). Znamo i da se to dogodilo zato što se ostatak svijeta nije obazirao na rana upozorenja od strane onih koji su vidjeli i čuli dovoljno da bi znali što slijedi. Možda ta upozorenja nisu zvučala dovoljno izbalansirano i odmjereno maskulinom anglosaksonskom svijetu, sumnjičavom prema svakom otvorenom izražavanju zabrinutosti ili emocije.'

Sporna konferencija zbog koje se protiv Roy sada diže tužba zbog pozivanja na pobunu održana je u New Delhiju šest mjeseci nakon što su se u Kašmiru ponovno rasplamsali protesti i vojno nasilje zbog incidenta u

kojemu su indijski vojnici ubili troje civila i kasnije tvrdili da su u pitanju teroristi iz Pakistana. Prijavu protiv Roy i ostalih podnio je jedan hinduski nacionalist iz Kašmira, no optužnica je mirovala 13 godina, sve dok je ponovno nije aktivirao guverner New Delhija Saxena, inače biznismen i vodeći advokat indijskog korporativnog sektora.

Akcija vlade protiv Roy dogodila se pak samo nekoliko dana nakon niza racija koje je policija provela u domovima i uredima više od stotinu novinara i istraživača diljem zemlje. U racijama su sudjelovale stotine policajaca, a uhapšeni su osnivač i glavni urednik portala Newslick PRABIR PURKAYASTHA i AMIT CHAKRAVARTY, koji se inače bave i zdravstvenom sustavom i demokratizacijom autorskih prava u znanosti i tehnologiji.

Kako objašnjava VIJAY PRASHAD, indijsko-američki povjesničar i novinar čiji je istraživački institut Tricontinental također bio meta racija, dvojac s portala Newslick u politici su ispitivali o izvještavanju o temama kao što su protesti farmera, antimuslimansko nasilje i odgovor vlade na pandemiju

Covida-19. Redakcija portala Newslick zapečaćena je, a dvoje uhapšenih optuženi su za kaznena djela koja se odnose na govor mržnje i urotu.

Pokriče za racije i hapšenja novinara, piše Prashad, navodno je opsežni istraživački tekst koji je u kolovozu objavljen u New York Timesu, a u kojemu se tvrdi da Newslick, zajedno s nizom drugih ljevičarskih organizacija i medija u brojnim državama, financira vlada Kine. Prema navodima američkog dnevnika, Kina to radi preko fondacija američkog tehnološkog mogula i donatora ljevičarske provenijencije NEVILLEA ROYJA SINGHAMA, sve u cilju propagiranja svojih političkih interesa. Odvjetnici Newslicka tvrde, međutim, da ne postoje nikakvi dokazi da je portal primao donacije od ijedne strane vlade, pa tako i kineske, te da, čak i da je, to ne bi predstavljalo kazneno djelo za koje ih se tereti.

Prashad piše da je portal zapravo kolateralna žrtva napada vlasti na opozicijski Indijski nacionalni kongres, odnosno njegovog predsjednika RAHULA GANDHIJA. Gandhi je diljem zemlje vodio kampanju protiv Modija u kojoj ga je optužio za koruptivnu povezanost s jednim od najbogatijih indijskih industrijalaca, GAUTAMOM ADANIJEOM. Modijev BJP, tvrdi Prashad, iskoristio je tekst iz New York Timesa kako bi Ghandija povezo s Newslickom, odnosno američkim ljevičarskim donatorom Singhamom i tako ga kompromitirao, a novinari su stradali u procesu.

Nakon ovog udara vlasti na medije pred Novinarskim klubom u New Delhiju održana je konferencija za štampu kojoj je prisustvovala i Arundhati Roy, rekavši da je cilj Modijevog BJP-a 'promijeniti prirodu republike' te da, ako BJP ponovno pobjedi na izborima iduće godine, 'Indija više neće biti demokracija.'

Okupljeni novinari i odvjetnici rekli su i da je Indija već godinama u slobodnom padu na ljestvici medijskih sloboda indeksa World Press Freedom, gdje je trenutno na 161. mjestu među 180 zemalja svijeta.

Zakon o pobuni, na kojemu se temelji optužnica protiv Roy i Hussaina, jedan je pak od niza zakona naslijedenih još iz doba britanske kolonijalne vladavine. Iako je vlada obećala da će ga ukinuti zbog političkih zloupotreba, između 2014., kada je Modi došao na vlast, i 2019. godine protiv njegovih političkih protivnika upotrijebljen je 326 puta. ■

INTERNACIONALA

Povratak Poljske

Za žene, manjine i imigrante ne može se precijeniti važnost odlaska PiS-a s vlasti. Rezultati izbora su pritom razbili 'liberalnu' osovina Varšava-Budimpešta

PREMA konačnim rezultatima parlamentarnih izbora u Poljskoj, vladajuća stranka desnice Pravo i pravda (PiS) izgubila je parlamentarnu većinu, što bi trebalo dovesti do velike političke promjene i poraza ultrakonzervativaca koji su tu državu pretvorili u jednu od najjačih utvrda desne opcije u Europskoj uniji. Rezultati pokazuju da je za PiS glasalo 35,4 posto, za vodeću opozicijsku Građansku koaliciju (KO) 30,7 posto, za liberalni Treći put (TD) 14,4 posto, a za Ljevicu 8,6 posto građana, dok je ekstremno desna Konfederacija dobila 7,2 posto glasova. PiS je osvojio gotovo osam postotnih poena manje nego na izborima 2019. godine, dok su KO i TD osvojili tri, odnosno šest postotnih poena više. Ti rezultati, zajedno s velikom izlaznošću od preko 74 posto, odnosno skoro 13 postotnih poena više nego na prošlim izborima, jasno pokazuju da je Poljacima nakon osam godina dosta autokratske vladavine desnice. Podjela 460 mjesta u poljskom Sejmu izgledat će ovako: Pravo i Pravda imat će 194 mjesta, Građanska koalicija 157, Treći put 65, a Ljevica 26 mjesta u parlamentu. Te tri opozicijske stranke spremne su formirati vladu s obzirom na to da imaju više no dovoljnih 248 mandata za parlamentarnu većinu. Premda je PiS kao pojedinačna stranka dobio najviše glasova, neće moći formirati vladu zbog slabog koalicijskog potencijala

i činjenice da je ekstremno desna Konfederacija podbacila u odnosu na očekivanja i dobila svega 18 mjesta u parlamentu, što nije dovoljno da s bratskim PiS-om formira vlast. Gubitnik izbora donekle je i Ljevica – iako bi trebala biti dio nove većine, 2019. je osvojila 12,6, a sada samo 8,6 posto glasova. Izraženo parlamentarnim foteljama gubitak je još veći; spali su sa 49 na 26 mjesta.

Otkad je PiS 2015. došao na vlast, Poljska se konstantno sukobljavala s Europskom unijom na pitanjima vladavine prava, slobode medija, migracija i pravima LGBT zajednice. Oporba predvođena bivšim predsjednikom Europskog vijeća DONALDOM TUSKOM, inače i premijerom Poljske od 2007. do 2014., obećala je popraviti veze s Bruxellesom i poništiti reforme za koje tvrdi da potkopavaju demokratske standarde i ljudska prava. Sve tri stranke izvjesne vladajuće koalicije slažu se po pitanjima uloge Poljske u EU-u, ponovne uspostave vladavine prava, podrške Ukrajini i suprotstavljanja Rusiji, no manje je suglasja oko pitanja vezanih za ekonomiju i klimatske promjene. Međutim, Tusk i njegovi saveznici iz Trećeg puta i Ljevice možda će morati čekati tjednima prije nego što počnu sastavljati vladu, s obzirom na to da je predsjednik države ANDRZEJ DUDA, inače sklon PiS-u, najavio da bi prvo šansu mogao dati relativnom pobjedniku. To znači će premijer MATEUSZ MORAWIECKI ili neki drugi čelnik stranke dobiti mandat za sastavljanje vlade, za što su međutim male šanse s obzirom na izborne rezultate.

'Građanska koalicija, Treći put i Ljevica imaju dovoljno glasova za formiranje vla-

de. Ovo je, naravno, gigantski poraz PiS-a, jer ta formacija nema mogućnosti kupiti ni jednog zastupnika', rekao je uoči objave konačnih rezultata za Gazetu Wyborczu politolog ANTONI DUDEK, dok profesor OLGIERD ANNUSEWICZ predviđa jačanje uloge predsjednika Duda. Naime, Duda, čiji drugi mandat traje do 2025., ima ovlast veta na zakonodavne odluke koje donosi parlament. I parlament ima teoretsku moć poništiti predsjednikov veto, ali samo s određenim brojem glasova koji vladajuća koalicija nema, pa će za provođenje reformi biti prisiljena pregovarati s predsjednikom. Još jedna prepreka reformama bit će institucije, prije svega one zakonodavne koje su premrežene PiS-ovim kadrovima, pa se očekuje da će povratak Poljske u okrilje takozvanih evropskih vrijednosti biti prilično trnovit. S druge strane, važnost odlaska PiS-a s vlasti za žene, manjine i imigrante ne može se precijeniti, a prvi na listi progresivnih zahtjeva odnosi se na poništavanje gotovo totalne zabrane pobačaja. Općenito, rezultati ovih izbora primljeni su u EU-u kao izrazito dobra vijest jer je njima razbijena osovina 'liberalnih demokracija' koje su godinama činile Mađarska i Poljska.

■ Novosti/T. Erceg

Rasap albanskog zdravstva

POČETAK nove akademske godine u Albaniji nije prošao mirno. U ponedjeljak, 2. listopada, studenti medicinskog fakulteta u Tirani održali su prosvjedni skup ispred zgrade fakulteta i proglasili bojkot predavanja koji bi trebao potrajati do ispunjenja njihovih zahtjeva. Pokret će uskoro ući u svoj četvrti tjedan, bojkot i dalje traje, a u medijima se sve češće mogu čuti pozivi na ostavku ministra obrazovanja, ali i čitave vlade. Povod studentskom protestu u nedavno je donesenom zakonu kojim se mladim liječnicima po završetku studija na pet godina zabranjuje odlazak na rad u inozemstvo. Ako se ipak odluče napustiti zemlju prije isteka spomenutog roka, bit će dužni platiti trošak studija. Koliki je taj trošak, to tek nitko ne zna – medicinski fakultet u Tirani prošloga je tjedna izračunao da cijena godine iznosi 2.300 eura, dok vlada inzistira da godina studija medicine državu stoji tri puta više, odnosno oko 6.500 eura. Iako konačni iznos troškova studija još uvijek nije poznat, od mladih se doktora već ove godine očekuje potpisivanje ugovora o petogodišnjem obveznom stažu u Albaniji – dakle bez detaljnijeg znanja o mogućim penalima.

Spomenuti je zakon djelo albanskog premijera EDIJA RAME i vladajuće Socijalističke partije, koji njime žele zaustaviti rapidno

propadanje albanskog javnog zdravstva i sve veći odljev liječničkog kadra u zemlje zapadne Europe. Sam je Rama prilikom donošenja zakona u srpnju 2023. izjavio da je 'medicina drugačija od svih drugih profesija' zato što je 'država svojem stanovništvu dužna osigurati zdravstvenu skrb'. Iz takve postavke logično slijedi da država u svrhu očuvanja sustava javnog zdravstva smije sputavati mobilnost liječnika. Konkretno – i tu ponovno možemo citirati albanskog premijera – kako bi dobili diplomu, mladi doktori 'moraju provesti pet godina u službi svoga naroda'. Prosvjednici su novi zakon zbog njegovih restriktivnih mjera ubrzo prozvali 'populističko-komunističkim', čime su si priskrbili podršku opozicijskih stranaka. Tjedan dana nakon početka bojkota, 10. listopada, oglasila se i LILI SULA, voditeljica odjela za obrazovanje konzervativne Demokratske stranke, druge najjače stranke u albanskom parlamentu. U obraćanju javnosti Sula je nazvala studentski pokret 'činom socijalne pravde, koje toliko manjka, i posljedicom nepravedne Ramine vlasti' te pozvala studente, sveučilišne profesore i srednjoškolce da se solidariziraju s prosvjednicima.

Studente medicine simpatizira i albanska ljevica. ERISA XHIXHO, potpredsjednica socijaldemokratske Partije slobode (Partia e Lirisë) izjavila je da studenti prije svega 'žele da ih se dostojanstveno tretira u vlastitoj zemlji' i imenovala Raminu vladu kao uzrok masovnog odljeva mozgova. Medicinare je također podržao i ljevičarski studentski pokret 'Za sveučilište' (Për universitetin), inače jedan od najvažnijih aktera velikih studentskih prosvjeda 2018. godine. U svakom slučaju, čini se da je opozicija ujedinjena oko podrške studentskom pokretu – no to samo po sebi vjerojatno neće uzdrmati višegodišnju prevlast Socijalističke partije, koja je na lokalnim izborima u svibnju ove godine osvojila vlast u 53 od 61 albanske općine i time dodatno učvrstila svoju političku dominaciju.

Albansko javno zdravstvo u svakom se slučaju nalazi na rubu provalije. Emigracija obrazovanog liječničkog kadra boljka je koja pogađa sve zemlje europske periferije (uključujući i Hrvatsku), no posebno je pogodila Albaniju. Neki su pokazatelji posebno zabrinjavajući: Albanija je već sada zemlja s najmanje liječnika i medicinskih sestara po glavi stanovnika u Europi, a prema statistici iz 2019. čak se 18 posto obrazovanog medicinskog kadra nalazi u inozemstvu, pretežno u Njemačkoj. Uzroke masovnoj emigraciji prije svega treba potražiti u niskim plaćama koje su među najnižima u Europi – tako je 2020. godine prosječna plaća zdravstvenih radnika u Albaniji iznosila svega 900 eura. Pred albanskom su vladom dakle dvije opcije: pokušati zaustaviti rasipanje medicinskog kadra represivnim mjerama – poput nedavno donesenog zakona o čijoj će ustavnosti izgledno uskoro odlučivati sud – ili višestruko poboljšati plaće i uvjete rada u javnom zdravstvu. Potonja opcija svakako nije vjerojatna. Za nju nedostaje i političke volje i ekonomske realnosti: u sustavu kakav je današnji, zemlje periferije naprosto se ne mogu nadati da će parirati zemljama europske jezgre. Pitanje javnog zdravstva odavno je prevazišlo nacionalne granice.

■ Marko Faber

Ponovno na čelu Poljske – Donald Tusk (Foto: Jacek Szydłowski/Forum/WORLD BY PIXSELL)

Draž a se vraća kući

Na inicijativu poslanika SPS-a Braunovića u Beogradu je postavljena skulptura četničkog vođe i otvorena spomen-soba posvećena tom kolaboracionistu, 1946. osuđenom za ratne zločine. Sve je to smejurija i hipokrizija, kaže predsednik Saveza antifašista

U BREGALNIČKOJ ulici u četvrti Crveni Krst 17. oktobra održana je svečanost u povodu otvaranja spomen-sobe i postavljanja skulpture četničkom generalu DRAŽI MIHAILOVIĆU, u prisutnosti više stotina građana te uz baklju i četničke pesme sa razglasa. U Bregalničkoj 24, jer kažu da je baš u kući na toj adresi živeo od 1931. do početka rata. Danas tu više nije kuća, nego moderna stambena zgrada

čije prizemlje 'krasi' visoka skulptura, iznad koje krupnim slovima piše 'Muzej Dragoljub Mihailović Čiča Draža'. Baš tako. Nazvali su to istorijskim događajem jer, kako je rečeno, to je 'dan kad će Beograd dobiti skulpturu Draže Mihailovića i dan kad će čiča Draža ponovo dobiti kuću'. Sa terase iznad spomen-sobe, odnosno 'muzeja' gudili su guslari, a sa nje se oglasio i IGOR BRAUNOVIĆ, poslanik Socijalističke partije Srbije i v.d. direktora javnog preduzeća 'Srbijašume', ali ovoga puta ispred udruženja 'Naša Drina' i to kao inicijator ideje. Ophrvan emocijama, poručio je raji pod balkonom kako nikad više ne treba 'da dozvoli da nam se desi ono što se desilo generalu Mihailoviću, da dozvoli da

Slavljenje rehabilitiranog ratnog zločinca (Foto: Miloš Tešić/ATA Images/PIXSELL)

PERSONA NON CROATA

Foto: twitter.com/ggrimalda

Talijanski znanstvenik GIANLUCA GRIMALDA prošlog je tjedna dobio otkaz zato što je odbio koristiti avion kako bi se na vrijeme vratio na posao. Grimalda izučava negativne posljedice klimatskih promjena na život stanovnika Solomonskog otočja u južnom Pacifiku te iz moralnih razloga odbija letjeti. Kada je doznao da se vrlo brzo mora vratiti na matični institut u Njemačkoj, krenuo je brodom, a potom će nastaviti kopnom. Tijekom 35 dana putovanja proizvest će dvanaest puta manje emisija stakleničkih plinova nego avionom. 'Mnogi mi govore da sam lud. No ludost znači ići kao stado ovaca prema provaliji', poručio je.

■ J. B.

nas neko dovede do toga da zanemarimo svoju veru i naciju', dodajući kako mu se ispunio dečački san. 'I kažu, a i ja mislim, da mora doći do pomirenja. Ali znate šta je najbolje, na našu veliku sreću gotovo da mi danas nemamo sa kim više da se pomirimo. Mi smo se vratili svojoj veri i naciji baš kao što se general vratio svojoj kući. Beograd sme, i ova slika će proći ceo svet i vратиće našem narodu ono malo vere što je još ostalo', rekao je Braunović. Nacionalistički akademik MATIJA BEČKOVIĆ rekao je kako Mihailoviću 'nema premca među srpskim velikomučenicima', citirao njegove reči kako 'nikada, nigde i ni po koju cenu nije bilo saradnje sa okupatorom' te zaključio kako 'spomenik ne treba njemu, već nama da služi, našem miru i pomirenju'. Podsećamo, četnički vođa je 1946. osuđen za izdaju, odnosno kolaboraciju s okupatorom i ratne zločine te je streljan, da bi ga 2015. sud u Beogradu rehabilitovao i poništio spomenutu presudu.

Na jednom od ulazaka u Bregalničku ulicu policija je zabranila prilaz aktivistima i aktivistkinjama. Među njima su bile i Žene u crnom, čije su se članice i članovi usprotivili tom hepeningu. Među njima je bio i ALEKSANDAR KRAUS, predsednik Saveza antifašista Srbije, koji se ipak provukao i poslušao govore.

— Zapazio sam da se u više navrata pominje pomirenje, kao da je ovo bio akt pomirenja, a i ta rečenica da više nema sa kim da se pomiri mi nije jasna. Zna se ko je umro. Umrli su biološkom smrću moji drugovi iz Saveza antifašista, stari borci. To se desilo i sa četnicima. Moji iz Saveza antifašista nisu bili za pomirenje, nego za razgovor. Nikad nije došlo do tih razgovora. Imalo bi smisla zbog mladih generacija. Njima se štošta podmeće. I ovde smo videli dosta mladih, što je tužno — rekao je Kraus za Novosti, dodajući da je desnica u ovom trenutku pobednička strana, a da su antifašisti u povlačenju.

Ono što mu nije jasno, kad je reč o ovom 'spomeniku' jeste zašto to nije urađeno na javnoj površini, a ne na privatnoj.

— Ne vidim zašto se toliko okoliša. Taj četnički režim bi morao da bude aktivniji, agilniji i otvoreniji, da se toliko ne šunja. To mi je bio prvi utisak — ističe Kraus.

Pod četničkim režimom on smatra aktuelnu vlast. Nju čine i naslednici Komunističke partije, odnosno SPS, čiji član je i inicijator ideje o 'muzeju' i 'spomeniku'. Naš sagovornik naglašava da je to smejurija i hipokrizija te primećuje da nije slučajno izabran datum te manifestacije.

— Sve to ima veze sa čitavim nizom događaja. Tri dana pred Dan oslobođenja Beograda niko ne spominje ko je oslobađao Beograd, gde su bili, šta su radili i šta se događalo na austrijskoj granici, ko je bežao zajedno sa kim. To sve nije bitno. Videli smo galimatijas raznih rečenica, masu laži, masu kontradiktornosti, ali to je današnja Srbija — nastavlja on.

Dodao je i da 'dobar deo Beograda čuti' te postavio pitanje hoće li čutati na duže staze, a zapitao se i 'koliko ima antifašista, a koliko fašista?'

— U ovom trenutku kao da fašisti preovlađuju, ali niko neće da kaže da je fašista. Svi bi voleli da budu antifašisti, pa imamo tu priču o dva antifašistička pokreta i heroje Hilijarda — podseća Kraus na aktuelni film o spašavanju britanskih i američkih pilota. On zaključuje da ova priča prolazi samo u virtu-

elnim granicama srpskog sveta. Strašno smo ogoljeni, osiromašeni, izranjavani i umorni, napominje, dodajući da treba ohrabrivati mlade generacije i da se mora organizovati otpor.

■ Dejan Kožul

Aboridžini bez Glasa

A USTRALSKI birači i biračice odbacili su 14. oktobra na referendumu prijedlog da se glas autohtonog stanovništva unese u parlament i ustav zemlje.

Pitalo ih se žele li 'priznati Prve narode Australije uspostavljanjem Glasa Aboridžina i Otočana Torresovog prolaza'. Kao i kod parlamentarnih izbora, glasanje je u Australiji na referendumu obavezno. Šezdeset posto birača glasalo je 'protiv', a savezna država s najvećim brojem glasova (za) bila je Victoria (46 posto). Reguliranje tog pitanja bilo je jedno od predizbornih obećanja premijera ANTHONYJA ALBANESEA, laburista koji je došao na vlast u proljeće lanjske godine. 'Glas' je zamišljen kao savjetodavno tijelo australskog parlamenta koje bi predstavljalo autohtono stanovništvo koje je živjelo na kontinentu prije europske kolonizacije, tradicionalno podijeljeno na Aboridžine s kopnenog dijela kontinenta i kulturološki vrlo različite i malobrojnije stanovnike arhipelaga Torresovog prolaza na sjeveru zemlje. Uspostava takvog tijela bila bi važan čin u priznanju autohtonosti i prava na kompenzaciju, što je dugo zahtjev organizacija koje okupljaju autohtono stanovništvo Australije. Nakon objave rezultata Albanese je pozvao građane Australije da pokažu brižnost jedni prema drugima i branio svoju odluku da nastavi raditi na tom pitanju, nazivajući se 'političarem od uvjerenja'. Poručio je kako 'nitko ne može reći da je samo nastaviti raditi istu stvar dovoljno dobro za Australiju'. Plan mu je nastaviti konzultacije s organizacijama koje okupljaju autohtono stanovništvo i u ostatku mandata kroz parlament raditi na drugim načinima usvajanja ovog prijedloga.

Takvom ishodu pridonijele su brojne netočne informacije, teorije zavjere i govor mržnje koji su se širili društvenim mrežama i medijima tijekom referendumске kampanje. Primjerice, propagiralo se tumačenje da je referendumski prijedlog 'rasistički' zato što navodno daje više prava Aboridžinima nego bijelcima. Nakon objave rezultata, različite aktivističke organizacije istaknule su potrebu za kvalitetnijom regulacijom medija i društvenih mreža, ali i intenzivnijim i obuhvatnijim radom na antirasističkim politikama. Podsjetili su javnost da većina autohtonog stanovništva Australije još uvijek živi u nadproporcionalnom siromaštvu, u spiralama različitih oblika nasilja. Priznanje i uspostava 'Glasa' neće riješiti sve, pa ni većinu problema. No važno je da se od njega ne odustane, kao prvog koraka u boljem smjeru.

■ Ivana Perić

Točka na Nobela

Nobel je otišao trostrukom, četverostrukom i peterostrukom manjincu. Katoliku u zemlji agnostika protestantske tradicije; uz to još i katoliku-komunistu. Govorniku i piscu nynorska u zemlji većinskog bokmåla, književnog norveškog jezika

SEZONA Nobela je iza nas, a JON OLAV FOSSE novo je ime u registru svjetske književnosti. Iznenađujuća nije bilo ni među poznavateljima književnosti, kako se to kaže, ni među kladioničarima. Nobelova nagrada za književnost otišla je u Norvešku, preobraćeniku na katoličanstvo, škrtom na točkama. Što nam to govori? Što iz toga možemo zaključiti, osim činjenice da se najuglednije književno priznanje ne dobiva zahvaljujući

broju točaka na kraju rečenica te da se vrlo brzo nakon BOBA DYLANA na listi našao još jedan (bivši ili aktivni) konvertit? Kakvu to književnost visoki svećenici svjetskog literarnog panteona sanjaju na sjeveru Evrope? U 'Drugom imenu: Septologiji I. – II.' (2019., hrvatsko izdanje listopad 2023., prijevod MUNIB DELALIĆ, Naklada Ljevak), prvom tomu romana u sedam nastavaka i tri

Fosse_Jens Kalaene,
DPA/PIXSELL

sveska, interpunkcijski znak točke ne pojavljuje se nigdje u tekstu, kroz svih njegovih solidnih tristo i pedeset stranica, a nema ga ni na samom kraju romana. Ponegdje na krajevima rečenica može se vidjeti upitnik, najčešće u sklopu dijaloga, ili pokoji uskliknik kao znak uzbuđenja, u molitvama se pojavljuje točka sa zarezom, no rečenica je u pravilu jedna i jedinstvena, odvojena tek znakom zareza. Ritam rečenice je čvrst i pravilan, mogu se jasno vidjeti mjesta na kojima bi trebala stajati točka, a povremeno se javlja i pomisao da je možda upravo tamo i stajala. Nešto govori – da, ovdje je bila točka, da, i na ovom mjestu je stajala točka: Jon Fosse je ispisao roman s točkama, ali zatim ih posebnim programom za uklanjanje točaka jednim klikom sve izbrisao. I sada ih više nema. Točka stoji na početku knjige, u citatu iz Otkrivenja, i na kraju, u bilješci o prevoditelju Munibu Delaliću. Ona se nalazi uz rimske brojeve nastavaka, I. i II., ali ne i u romanu. Nešto u vezi s time pada na pamet. Točka je Bog, odsutan Bog, odvojen od teksta. Bog koji se nalazi negdje izvan samih fizičkih granica romana.

U 'Drugom imenu' taj se udaljeni Bog ne pojavljuje. Nema ga na kraju prvog nastavka, nema ga na kraju drugog nastavka. Ako je roman svijet, 'Drugo ime' je svijet vjernika u kojem se Bog ne pojavljuje. Vjernici mu se obraćaju, vjernici mu se mole, zvlače ruke 'ispod džempera', podižu tako krunicu 'preko glave', traže u molitvi 'tišinu', ali Bog je ugasla zvijezda. Točke nema. Bog je 'odvojen od stvorenog... on je izvan prostora i vremena... on je ništa'.

I tako tražimo točku u tekstu. A prvu točku u romanima Jona Fosse prevedenima na hrvatski pronaći ćemo tek u romanu 'Jutro i večer' (2000., hrvatsko izdanje ožujak 2023., prijevod VESNA SALOMONSEN, Naklada Ljevak). Tamo na trinaestoj stranici ovako stoji: 'Da, postoji Bog, razmišlja Olai.' Točka. 'Ali on je jako daleko i jako blizu.' Točka. 'I nije ni sveznajući ni svemoćan.' Točka. Tamo gdje se potvrđuje postojanje Boga, tamo se pojavljuje i točka. 'Drugo ime' i 'Jutro i večer' takve su knjige. Romani odsutne, udaljene točke. Kada je nema, ona je jako daleko. Kada se pojavi, jako je blizu. Baš kao i Fosseov Bog.

Fosseov put do Boga vodio je kroz probleme s alkoholom. Jon Olav rođen je 1959. u Haugesundu u Norveškoj, u obitelji kvekeri i luteranskih pijetista. U tinejdžerskim godinama rock gitarist, pod utjecajem komunizma i hipi pokreta; u dvadesetima pisac pod utjecajem TARJEIJA VESAASA, GEORGA TRAKLA i THOMASA BERNHARDA. Prvi roman objavio je 1983. ('Crveno, crno') debitirajući u nježnim godinama uz niz loših kritika. Sveukupno je objavio sedamdesetak romana, drama, knjiga eseja, knjiga za djecu i zbirki poezije. Početkom nultih pojavio se na listi '100 živućih genija' pod brojem 83. Početkom dvadesetih pojavio se kao finalist nagrade Booker International ('Novo ime: Septologija VI. – VII.'). No put u književnost bio je nešto duži i vijugaviji od svega toga. Do 2012. deklarirao se kao ateist. Između 2012. i 2013. preobratio se na katoličanstvo i nakon dugogodišnjih problema s alkoholom otišao u kliniku za odvikavanje.

Otkriće vjere i odsustvo točke čine se dubinski povezanim. Točka je nestala iz Fosseova teksta vrlo rano, još kad se izjavio kao ateist. No kako se preobraćenje povezuje s odvikavanjem, tako se točka i njeno odsustvo povezuju s Bogom. Fosse je Bog osobno iskustvo, u mnogočemu bliže zenu i konceptu 'ništavila' nego kršćanstvu. Kao ateisti o izostanku paruzije ne možemo razgovarati, kao čitatelji i mistici teksta odsustvo točke ozbiljno doživljavamo, pa nadalje govorimo o odsustvu Točke, a ne o odsustvu Boga.

U 'Drugom imenu' preobraćenik Asle živi u blizini alkoholičara Aslea. Obojica se isto zovu, obojica su slikari, nose crne duge kapute, a sjede i prorijedenu kosu kao i Fosse vežu gumicom u 'samurajski' rep. Asle promatra sliku na kojoj se dvije crte križaju i pomišlja kako je Asle, je li dobro? Tko je taj drugi Asle? Što su crte? Je li linija ljudski život, koji nikada nije usporedan i paralelan s drugim životima, već se uvijek spaja i križa s drugim linijama?

Zdravi Asle ima svoju sjenu, bolesnog Aslea. Imao je i ženu, pokojnu Ales, a sada ima susjeda, ribara Åsleika kojem poklanja slike, dok mu Åsleik donosi ribu i sušeno meso i traktorom čisti snijeg na prilaznom putu. Sve su to linije koje se spajaju, a sva imena počinju s A. Da, bolesni Asle je sjena zdravog Aslea. On je ono što bi Asle bio da nije pronašao vjeru, znanje o Bogu i prestao piti. I da, svi životi se međusobno spajaju: Aslea i Ales, Aslea i Åsleika, ribarove sestre Guro, što je rijetko ime, i žene po imenu Guro koju Asle susreće u gradu kada odluči pomoći Asleu. Da, ljudski životi nisu paralelne linije. I nije čudno što i prvi i drugi nastavak 'Drugog imena' započinju promatranjem slike na kojoj se dvije crte, ljubičasta i smeđa, na jednom mjestu križaju, miješajući svoje boje – slike koju Asle smatra onakvom kakva bi trebala biti, gotovom i završenom.

Točke i crte Morseovi su znakovi. Tekst ispisuje odsutna točka i crte koje se dodiruju i križaju. Fosse nam 'Septologiju' telegrafira. To bi trebalo biti jasno. Sjedi za velikim monitorom, pri ruci mu je pametni telefon, dok nam u Wordu kucka crtice i točkice. Da, tako to izgleda. Ili možda ipak ne? Možda nešto nedostaje? Odsustvo točke u neprekinutoj rečenici pretvara se u ritmički, unutarnji glas koji nas vodi kroz tekst. Paralelne linije odvojeni su životi koji nikada nisu paralelni i uvijek imaju svoju točku križanja. Sve se spaja i sve se povezuje. Rečenica je ispisana u formi neprekinutog kruga. Ljudski životi ciklusi su rođenja i smrti ('Jutro i večer'), djetinjstva i starosti, povezani dvojnica, aliteracijskim i asonancijskim imenima. Je li 'Septologija' Morseovo pismo? Ili igra 'križića i kružića', linija i krugova? Kako god. Tekst je šifra, istovjetna šifri svijeta, istovjetna šifri odsutne Točke. Fosse igra 'križić-kružić' s Točkom. Morseovim pismom igra 'križić-kružić' s arhitektima književnog kanona.

Nobel je otišao trostrukom, četverostrukom i peterostrukom manjincu. Katoliku u zemlji agnostika protestantske tradicije; uz to još i katoliku-komunistu. Govorniku i piscu nynorsk jezika u zemlji većinskog bokmåla, književnog norveškog jezika. Dramatičaru koji je prestao pisati drame i počeo ponovo pisati poeziju i romane kada je kao dramatičar postao previše hvaljen. Piscu koji sluša samo sebe, nikad druge, koji slijedi svoj unutarnji glas i svoju viziju. I da, ne zaboravimo, liječenom alkoholičaru, što je uvijek žig, trajna stigma marginalca i *triple loosera*.

Djelitelji Nobela to znaju. Kao što znaju gdje će se i kada pojaviti točke. Jer točke će se sigurno pojaviti u sljedećim nastavcima 'Septologije'. Moraju, takva je logika. Nije se Jon Fosse odrekao točke da je u jednom trenutku ne bi iskoristio, onako kako je to učinio u romanu 'Jutro i večer'. Točke će se pojaviti, i bit će to velik trenutak, najuzbudljiviji dio čitateljske godine. Taj trenutak u ovom dijelu svijeta još čekamo. U međuvremenu je 'Septologija' završena. A kako je Fosse završio 'Septologiju', tako su visoki svećenici sa sjevera odlučili da Nobel ide upravo njemu. I to je dobra vijest. Loša vijest je da Knausgård nikada neće dobiti Nobela. Neće Nobel otići još jednom u Norvešku, neće ga nakon učitelja spisateljske akademije dobiti i učenik spisateljske akademije.

Ali da, Fosse i Nobel, dobra je to vijest. ■

MAKSIMIR
I MIROGOJVasko Popa
za koštelu

PIŠE Sinan Gudžević

Tako je pjesma Vaska Pope o topoli, nakon što je odbijena da bude objavljena kao osmrtnica za splitsku koštelu, postala neobičan oglas u Slobodnoj Dalmaciji. Saznao sam da su čitaoci bili jako dirnuti pjesmom i da niko nije ništa rekao protiv ekavice na kojoj je napisana

RAČUNAM da će i drugima, kao što je meni, biti zanimljivo kako je jedna neobična osmrtnica završila u rubrici za oglase. Ovo bih bio napisao i ranije, no nisam ranije znao kako je stvar pošla i dokle je došla. Sad znam, pa javljam sve što znam.

Krajem prve polovine juna ove godine zove me MARIANA BUCAT, i pita za savjet, to jest za pomoć. Neka razularena firma, od onih za koje se ne zna čime se stvarno bave, u Splitu je srušila svojim bagerom drvo koštelu, e da joj ta koštela ne bi smetala pri gradnji jame za neku navodnu zgradu koju kani da izgradi. Koštela nije bila nikome na smetnji, jer jama ili rupa za gradnju temelja navodne zgrade, kad je iskopana, ostala je daleko od mjesta srušenog drveta. Arhitektica i društvena aktivistica Mariana Bucat i njene dvije kolegice iz udruge INOVA, koja se brine za zaštitu od divlje gradnje po gradu Splitu, arhitektice i one, VIŠNJA KU-KOČ i JELENA BOROTA, odlučile su da dignu glas protiv građevinske razularenosti. Za početak te pobune nakanile su da u Slobodnoj Dalmaciji objave osmrtnicu srušenom drvetu koštele. Upitala me je imam li kakav predlog za tekst takve jedne osmrtnice. Meni kroz glavu prođe nekoliko pjesama mrtvom drveću, pa iz najužeg izbora između JOSIPA OSTIJA 'Umrila je magnolija' i VASKA POPE 'Prolaznik i topola', predložim ovu drugu.

Poslije sam otišao u planinu i nisam znao šta se zbilo sa osmrtnicom. To sam saznao tek prije nekoliko dana. Mariana je uplatila čitulju za koštelu u iznosu od 287,11 eura, i predočila tekst osmrtnice. Osoba na šalteru joj je rekla da se umrlice za drveće ne objavljuju, jer to može uvrijediti one što ih objave za bliske osobe. Uputila ju je na urednicu, a ova joj je predložila, budući da je uplata već obavljena, da se umrlica objavi 'na sljedećoj stranici' među oglasima. Taj ustupak je završen tako da je koštelina parta dobila dvaput više mjesta nego što bi ga imala na stranici za umrlice.

Jedan prijatelj dizajner je tekst opremio siluetom drveta koje krošnjom stoji naniže prema tekstu pjesme. A pjesma Vaska Pope je zaista objavljena na oglasnoj stranici Slobodne Dalmacije od 14. juna ove godine. Između uokvirene siluete pokojnog drveta s krošnjom naopako i tijela pjesme stoji masnim naslovom nadnaslov KOŠTELA, ispod kojeg je ogorčeni podnaslov 'pok. Grada Splita'. Onda slijedi pjesma:

PROLAZNIK I TOPOLA

Proširuju ulicu
Preopterećenu saobraćajem
Seku topole

Buldožeri uzimaju zalet
I jednim jedinim udarcem
Obaraju drveće

Jedna se topola samo zatresla
Odolela je gvožđu

Buldožer se od nje odmiče
Bučno unatraske
Priprema se za poslednji juriš

Među okupljenim prolaznicima
Stoji i jedan postariji čovek

Skida šešir pred topolom
Maše joj kišobranom
I više iz sveg grla

Ne daj se dušo

Pjesma je objavljena na 13. stranici, u rubrici Split, na mjestu predviđenom za oglase. Udruga INOVA je zahtijevala da oko pjesme ne bude banalnih oglasa, to je ispunjeno. Ispod oglasa za pogublenu koštelu nalazi se samo oglas o nekom natječaju.

Tako je pjesma Vaska Pope o topoli, nakon što je odbijena da bude objavljena kao osmrtnica za splitsku koštelu (*habent sua fata carmina*) postala neobičan oglas u Slobodnoj Dalmaciji. A donosilac i podnosilac oglasa morao je masno platiti da ga objavi. Saznao sam da su čitaoci bili jako dirnuti pjesmom i da niko nije ništa rekao protiv ekavice na kojoj je napisana. Očito je ono o čemu se u pjesmi kazuje bilo čitaocima preče od hrvatske jezične fiksiranosti na samobitnost.

PRILIKA je da kažem stvar koju mi je ovo splitsko objavljivanje pjesme izvuklo iz sjećanja. Negdje posljednjih dana godine 1977. našao sam se za istim stolom sa Vaskom Popom u kafani hotela Excelsior u Beogradu. Ondje me je doveo BORA RADVIĆ koga sam te godine upoznao, a toga decembarskog dana slučajno sreo u Tašmajdanskome parku. U društvu s Vaskom sam se tada našao drugi put. On je u Excelsior došao prije nas, što nije čudno, jer je stanovao iza ugla. Mislio sam, do ovih dana, da čitav taj susret pamtim dobro, ali mi je ova pjesma o topoli i buldožeru pokazala da i u pamćenju događaji ne odgovaraju posve na zahtjeve sjećanja. Ta mi je pjesma bila dosta izbljedila, gotovo iščiljela. Tih posljednjih dana decembra u Prosveti mi je bila primljena prva knjižica pjesama, urednik joj je bio STEVAN RAIČKOVIĆ. Popa i Radović su tada bili urednici u Nolitu, a za nas, koji smo tada maštali o objavljivanju prve zbirke pjesama, Nolit i Prosveta su bili rivali, nešto kao Partizan i Zvezda. Ta moja knjižica pak bila je (i ostala) sva naslonjena na knjigu Vaska Pope 'Živo meso'. Mene je ta Popina zbirka u pisanju toliko uzela pod svoje da nisam nikako nalazio kakvu ponjavu da se od nje sakrijem. Preuzeo sam od njenog autora i da pišem bez ikakve interpunkcije. A pri svemu tome, tu knjigu nisam nikad smatrao najboljom Popinom, bila mi je daleko ispod 'Nepočin-polja' i 'Sporednog neba'. Sve ovo je vjerovatno pustilo travu zaborava na Popina 'Prolaznika i topolu'. Sve do poziva Mariane Bucat.

Toga popodneva za stolom u Excelsioru saznao sam od Radovića da Popa priprema

Splitska koštela pred raljama buldožera. Fotografija iz privatnog posjeda

novu knjigu stihova, i da će joj naslov biti 'Rez'. Odvažio sam se da upitam Popu o tome da li je koja pjesma iz te zbirke negdje već objavljena. Možda dve-tri, rekao je i spome-nuo jednu posvećenu pjesnicima poginulim u zemljotresu u Bukureštu (tu sam bio pročitao marta te godine u Politici) pa je dodao: 'Evo, baš jutros mi je došao u kuću urednik Borbe po jednu pesmu, za novogodišnji broj.' Vasko je stanovao na Bulevaru revolucije, preko puta Tašmajdanskog parka, uredniku iz Borbine redakcije je to bilo blizu, ni trista metara.

U novogodišnjem broju Borbe, na kojem su bila tri datuma, posljednji decembarški 1977. i prva dva januarska 1978. objavljena je ta pjesma s naslovom 'Prolaznik i topola'. Sjećam se da je uz nju objavljena i ilustracija JAVORA RAŠAJSKOG. Tada sam prvi put čuo za lično ime ime Javor, pa sam pomislio da je to neka pjesnikova igra, to da baš Javor čini ilustraciju uz *topolu*. Jer kod Vaska Pope nema slučajnih i nehotičnih podešavanja. Kasnije sam saznao da je Javor Rašajski, kao i Popa, rodom iz Vršca, da je, osim crtanjem i slikanjem, zabavljen i istraživanjem ptica, što je Vasko nešto kasnije zabilježio i u jednoj pjesmi naslovljenoj imenom slikara i ornitologa Javora Rašajskog:

Sa Kulom na glavi i Dvorom u srcu
Radi u krugu opismenjenih ptica
Podzemnih idola leptana
I kućnih puževa od gipsa

Od Sekovanja do Sekovanja
Ne gase se neznažbačke vatre
Upaljene njegovom rukom
U vinogradima na Bregu

Između vatri njegova glava leži
Na hrastovom panju pod sekirom

On je i panj i sekira
On živi u Vršcu

Ono što GOETHE zove nakovanj i čekić, Popa zove panj i sekira. Tako se nekako sekovanje Popine topole preselilo u splitsku četvrt Manuš gdje su bageri divlje gradnje sekuli i oborili koštelu široke krošnje. ■

U Swiftverzumu

Utjecaj Taylor Swift je toliki da joj predsjednici i premijeri upućuju pozive da nastupi u njihovim zemljama, jer su se deseci milijuna dolara slili u ekonomije gradova koje je posjetila na prvom dijelu turneje po SAD-u, održane od ožujka do kolovoza ove godine

USUVREMENOM diskursu o popularnoj kulturi često se ističe kako više ne postoji monokultura. U prošlosti se ono što nazivamo srednjom strujom sastojalo od nekoliko glavnih izvora, što je u praksi značilo da će samo ograničen broj ljudi postati prepoznatljiv najširem krugu ljudi. Razvojem novih platformi, počevši od kabelaške televizije, preko digitalnih medija, društvenih mreža do *streaminga*, status slavne osobe postao je ostvariv za veći postotak ljudi, ali je ta, uvjetno rečeno, demokratizacija učinila taj pojam apstraktnim i neodređenim. Jednostavnije rečeno, u osamdesetima su pripadnici nekoliko različitih generacija i demografija znali tko su MICHAEL JACKSON, TED DANSON ili ARSENIO HALL, dok će danas, primjerice, rijetko tko izvan primarnih demografija kojima se obraćaju znati tko su megapopularni Youtuber MR. BEAST ili podcaster JOE ROGAN, bez obzira na njihov višemilijunski auditorij.

Navedeno se odnosi i na stanje u popularnoj glazbi. Megazvijezde i dalje postoje, ali ako ste pripadnik generacija rođenih na prijelazu milenija, šanse da će vaše bake i djedovi znati tko su BAD BUNNY ili DRAKE nisu osobito velike. Gledajući top-liste albuma i singlova, kao i njihovu naizgled sve veću nasumičnost, odnosno rast i pad desetaka mikrotrendova u sve kraćim jedinicama vremena, reklo bi se da je ta tvrdnja potpuno točna. Protuargument, koji ide u prilog tezi da monokultura nije posve ne-

stala, stane pak u dvije riječi, odnosno jedno ime – TAYLOR SWIFT.

Njena popkulturna dominacija počela je u adolescentskoj dobi, *country* pop karijerom, u drugoj polovici dvijetisućitih. Potvrdila se potpunim prelaskom na pop tržište megalbumima 'Red' i '1989' u ranim desetima te eksplodirala u stratosferu u dvadesetima koncertnom turnejom 'The Eras Tour'. Ta još uvijek aktualna turneja ujedno je i druga najunosnija svih vremena. Pripadajući koncertni film koji je upravo zaigrao u američkim i svjetskim kinima je već u pretprodaji zaradio oko sto milijuna dolara te je na sigurnom putu da postane najuspješniji svih vremena u svom žanru. Holivudski analitičari mu usput pripisuju i 'spašavanje' posljednjeg kvartala jedne od najslabijih kinosezona u 21. stoljeću tijekom koje su brojni 'sigurni' *blockbusteri* i franšize poput 'The Flasha' ili 'Indiane Jonesa' podbacile do financijskog debakla. Uz sve navedeno, utjecaj Taylor Swift je toliki da joj predsjednici i premijeri upućuju pozive da nastupi u njihovim zemljama jer su se deseci milijuna dolara slili u ekonomije gradova koje je posjetila na prvom dijelu turneje po SAD-u, održane od ožujka do kolovoza ove godine. Njena moć seže i u političku sferu, pa je tako nedavno na Instagramu poručila fanovima da se registriraju za glasanje na američkim izborima koristeći platformu Vote.org; u kratkom roku organizacija je registrirala 35.252 nova birača/ice, 23 posto više nego godinu ranije. Otvorite li bilo koji medij u rasponu od The New York Timesa do

Metal Hammera, velike su šanse da ćete naći na makar i usputni spomen Taylor Swift. Takva sveobuhvatna razina pop fenomena je bila iznimno rijetka i u drugačijim manje, fragmentiranim vremenima, no nije nimalo slučajna.

Za razliku od nekadašnjih pop zvijezda poput Micheala Jacksona, PRINCEA, MADONNE, pa čak i recentnijih poput LADY GAGE, RIHANNE ili BEYONCÉ, Swift svoj uspjeh – možda i ironično, s obzirom na naslov aktualne turneje – nikad nije gradila na neprekidnim inovacijama, transformacijama, provokacijama, odnosno novim verzijama svoje javne ličnosti. Od prvog singla 'Tim McGraw' do aktualnog albuma 'Midnights', Swift se primarno oslanjala na vlastito kantautorstvo, a sve produkcijske, aranžmanske i koautorske intervencije služile su joj kao dekoracije i širenje kako stila, tako i publike. Swift je na scenu stupila na samom kraju ere CD-ova, kad je internet već dobro nagrizao prodaju fizičkih medija, no polako se prilagođavala novim okolnostima, bilo da se radi o ranom prigriljivanju blogerskih platformi poput Tumblra ili postupnom putu prema dominaciji na *streaming* platformama nakon početnog otpora da se njena glazba na njima uopće nađe. Počevši karijeru u *country* glazbi, naučila je da pjesme moraju počivati na prijemčivosti i pamtljivosti, ali i da se slušatelji moraju za njih vezati kroz priču i likove, a ne tek ljepljive refrene. Nemali broj esejističkih tekstova, a pogotovo postova na raznim platformama, posvećen je analizama njenih tekstova u kojima se do apsurdnih detalja razglaba o svakoj metafori, igri riječi, spomenu nekog imena ili lokaciji. Takav izrazito evokativan pristup autorstvu potencirao je identifikaciju među najtvrdokornijim slušateljima, koji su danas poznati kao *swifties*.

UZLET popularnosti Taylor Swift dogodio se paralelno s rastom dvaju naizgled nepovezanih fenomena – parasocijalnih odnosa i serijaliziranog pripovijedanja. Parasocijalni odnosi najčešće se definiraju kao jednostrani odnosi koji nastaju kada se osobe emotivno vežu za medijske ličnosti. Fenomen se proširio s razvojem YouTubea, Instagrama i drugih društvenih platformi koje potiču interakciju između autora sadržaja i njegovog konzumenta. Naravno, poistovjećivanje autora i konzumenta popularne kulture postoji još od doba ELVISA i BEATLESA, no digitalne tehnologije su omogućile izravnost u pristupu medijskim ličnostima, a zbog maksimiranja emotivnog i financijskog angažmana konzuma-

menta često se potiče osjećaj bliskosti koji je u stvarnosti jednostran, ili barem dobroano prevaže u jednu stranu.

Ovakav oblik suvremenog *fandoma* često zaživi i svojoj najtoksičnijoj formi – *stanovima*, pretjerano opsesivnim fanovima nazvanima po EMINEMOVOM antologijskom singlu. Swift je izgradila svoj imidž na osjećaju da vam može biti prijateljica. Tijekom karijere pozivala je obožavatelje u svoju kuću na zabave, komentirala njihove objave na društvenim mrežama, nekima od njih slala novac i poklone, a njena majka je redovito birala obožavatelje iz publike kako bi je upoznali na koncertima. Naravno, osim što joj je takvo, uvjetno rečeno, prijateljsko ponašanje priskrbilo vojsku obožavatelja koji su po procjenama s posljednje turneje spremni potrošiti nevjerojatnih 90 milijuna dolara po koncertu, donijelo joj i probleme u vidu *stalkera* i fanova nezdravo opsjednutih njenim privatnim životom, koji svaki njen javno poznati ljubavni interes pretresu poput neurotičnih detektiva u filmovima. Ponekad ta opsjednutost rezultira i potpuno apsurdnom situacijom poput one iz 2020., kada su *swiftieji* objavili osobne podatke Pitchforkove kritičarke koja se drznula tada aktualnom albumu 'Folklore' dati skandaloznih osam od deset bodova.

U priči o njenom trajnom uspjehu podjednako je bitan i aspekt serijaliziranog pripovijedanja. Uspom *streaming* platformi poput Netflix i filmskih franšiza poput Marvelovog filmskog univerzuma, koje favoriziraju kontinuirano gledanje i serijalizirani narativ umjesto zaokružene dvosatne cjeline, donio je i opsesivno proučavanje i traženje tzv. *easter eggs*, odnosno skrivenih detalja koji otkrivaju nova značenja i narativne rukavce. Diskografija Taylor Swift puna je takvih isprepletenih momenata i aluzija pa se fanovi na njen opus često referiraju kao na njen osobni filmski univerzum. Nimalo slučajno, nastupi na aktualnoj turneji, koja predstavlja i svojevrsno sumiranje karijere, podijeljeni su na 'poglavlja' između različitih 'era', čime se dodatno naglašava romaneskna, narativna priroda njenog opusa.

Sprega svega navedenog dovela je do toga da nakon 18 godina karijere koja ne pokazuje znakove posustajanja. Taylor Swift ostavlja kinodvorane diljem svijeta u euforiji jamčeci da je opsesija popkulturnom slavom jednako jaka kao i na počecima pop kulture. U digitalnom svijetu njen odsjaj čini se raspršeniji nego ranije, no potreba za pažnjom, afirmacijom, identifikacijom i osjećajem pripadnosti možda je i snažnija u doba LCD ekrana nego što je bila za vrijeme vladavine katodnih cijevi. ■

Taylor Swift na turneji
(Foto: Screenshot)

Čitati Adaniju Shibli

Na Sajmu knjiga u Frankfurtu odgođena je dodjela nagrade autorici iz Palestine. Pročitajte njen roman koji se obrće oko jednostavnog pitanja: kako suosjećati s užasom jedne žrtve ondje gdje se žrtve broje u hiljadama? Pročitajte i pokušajte ne pomisliti na ono što se u Izraelu i Gazi događa sada

DODJELA Mirovne nagrade SALMANU RUSHDIEJU trebala je biti jedan od vrhunaca Sajma knjiga u Frankfurtu, koji se održava od 18. do 22. oktobra. Nagrada je važna i velika, utemeljena u ideji univerzalnih vrijednosti književnosti, tolerancije i nenasilja, a Rushdie je dobiva nakon što je preživio prošlogodišnji pokušaj atentata. I ustrajao, usprkos svemu, u javnom djelovanju: nekoliko dana uoči dodjele najavio je tako skori izlazak knjige 'Nož', koja će govoriti upravo o napadu. Bit će to, kaže, njegov 'umjetnički odgovor na nasilje'.

Samo, ovogodišnji frankfurtski sajam neće imati vrhunaca jer je već uoči otvaranja dotakao dno. Dodjela druge, manje važne nagrade LiBeraturpreis, koju organizira udruga Litprom, odgođena je na neodređeni rok 'zbog rata koji je započeo Hamas, a pod kojim pate milijuni ljudi u Izraelu i Palestini'. LiBeraturpreis je, inače, namijenjena isključivo književnicama iz Afrike, Azije, Latinske Amerike i arapskog svijeta pa utoliko počiva na ideji afirmacije marginalnih glasova. Ili barem onog što se marginalnim čini pogledu sa Zapada. Trebala ju je primiti ADANIA SHIBLI za roman 'Sporadni detalj'. Njen glas u Frankfurtu, međutim, neće moći čuti. Odlukom organizatora, autorici

Adania Shibli (Foto: National Book Foundation/Wikimedia Commons)

rođenoj u Palestini odgovor na nasilje je uskraćen.

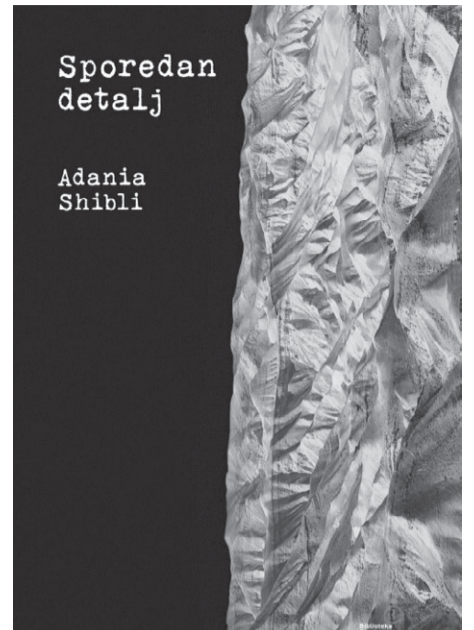
Takva je odluka, donesena na najvećem svjetskom sajmu knjiga, pokrenula književni skandal svjetskih razmjera. Iz Frankfurta se povukao niz izdavača i izlagača, mahom onih iz arapskih država, povukao se i kompletan nacionalni paviljon Malezije, protestirale su brojne svjetske organizacije, javno pismo podrške Shibli potpisalo je preko 600 autorica i autora, od ANNIE ERNAUX do OLGE TOKARCZUK. Sama Shibli se – barem do tre-

nutka nastanka ovog teksta – nije oglasila. Ali zato većina izvještaja zapadnih medija ne propušta spomenuti kako je njen roman ustvari od samog početka bio 'kontroverzan': iz žirija nagrade, odmah nakon odluke donesene ovog ljeta, demonstrativno je naime izišao kritičar ULRICH NOLLER, smatrajući da je 'Sporadni detalj' antisemitski intoniran. Pitanje da li je roman Adanie Shibli antisemitski tako sada uokviruje i polarizira veći dio rasprave, sugerirajući nam da je, na neki način, problem u njegovom tekstu. Zapravo je suprotno: organizatori nagrade od početka su bili suočeni s vrlo snažnom ideološkom kritikom, toliko snažnom da je Noller zbog nje organizatore napustio, ali to ih nije pokolebalo u odluci da roman nagrade. Sada, kada su donijeli odluku da nagradu odgode, postaje očito da problem nije u tekstu, nego u kontekstu u kojem bismo roman, nijemi i paralizirani slikama užasa s Bliskog istoka, mogli pročitati. Ukoliko je problem u kontekstu, međutim, onda preostaje pitanje: kakav je to točno kontekst i kome pripada?

'Bombardiranje zvuči različito ovisno o tome koliko je netko blizu mjesta na koje padaju bombe ili koliko je od njega daleko', glasi usputna rečenica pri samom kraju romana 'Sporadni detalj'. Ta rečenica donosi nam naš vlastiti kontekst: govori o nama samima, o ljudima koji su od mjesta bombardiranja udaljeni toliko da bombe niti ne čuju. Onoliko daleko koliko su daleko i organizatori Frankfurtskog sajma knjiga, kao i nagrada koje se na njemu dodjeljuju, dok odlučuju o tome što su univerzalne vrijednosti književnosti, gdje je mjera tolerancije i nenasilja, koji su to najzanimljiviji marginalni glasovi: koga uključiti, koga isključiti. Što nagraditi, što odgoditi. Što vrijedi pročitati, što ostaviti za kasnije: dok se stvari, valjda, ne smire, ma što to značilo. To je kontekst Zapada i njegovih dvostrukih kriterija, prikrivenih iluzijom o univerzalnoj vrijednosti književnosti.

Samo, Adania Shibli je, ima tome nekoliko godina, postala i dijelom ovog našeg, užeg, lokalnog konteksta. Možda nam nije poznata kao Salman Rushdie, ali gostovala je više puta u Sarajevu i Zagrebu, na festivalima i rezidencijalnim boravcima. Držala je javna izlaganja, davala intervjue domaćim medijima. Ulomak iz 'Sporadnog detalja' objavljen je još 2017. u Hrvatskoj, u sklopu antologije suvremene književnosti Levanta pod naslovom 'Tvoj bol je lakši kad o njemu drugi pričaju', koju je izdao Kulturтреger. Integralni prijevod romana izašao je prošle godine u izdanju Buybooka: knjigu se može, uz malo truda, pronaći u knjižarama. Engleski i njemački prijevod još su lakše dostupni: eno ih iza nekoliko klikova. Možete ih potražiti, možete ih pročitati. Ako ni zbog čega drugog, onda zbog konteksta: zbog toga što smo dovoljno daleko od mjesta na koje padaju bombe da možemo, eto, u miru čitati romane.

Pročitat ćete priču podijeljenu u dva dijela. Prvi dio donosi rekonstrukciju dobro dokumentiranog događaja iz 1949. godine, kada je vod izraelskih vojnika u pustinji Negev pobio skupinu nenaoružanih Arapa, jedinu djevojku među njima zarobio, a zatim je grupno silovao i smaknuo. Pripovjedni glas je suzdržan i distanciran, ali ono što se zbiva pratimo iz vizure komandanta voda. Drugi dio odvija se mnogo bliže sadašnjosti: pripovijeda ga Palestinka koja sasvim slučajno – zbog jednog naizgled nevažnog, sporednog detalja – postaje opsjednuta zločinom počinjenim nad djevojkom. Njena potraga za verzijom užasa iz vizure žrtve, a ne iz perspektive počinitelja pretvara se potom u pripovijest o životu u suvremenoj Palestini, pod stalnim nadzorom izraelskih okupatora, životu koji diktiraju zabrane kretanja, patrole na cestama, svakodnevnih eksplozija, maltretiranja. I tako do kraja

Naslovnica Buybookovog izdanja 'Sporadnog detalja' iz 2022.

romana, kada potraga za vizurom žrtve završava... uostalom, pročitajte.

Pročitajte i pokušajte, čitajući o stravičnom pokolju izraelskih vojnika u pustinji Negev 1949., ne pomisliti na sve one snimke stravičnog pokolja Hamasa na toj istoj pustopoljini, snimke koje su nas paralizirale 74 godine kasnije. Pročitajte i pokušajte, čitajući o naoružanim ljudima koji krstare pustinjom džipovima u potrazi za arapskim žrtvama, ne pomisliti na prizore masakra Izraelaca pretprošlog tjedna. Pročitajte i pokušajte, čitajući o otimanju arapske djevojke, ne pomisliti na otete izraelske taoce. Pročitajte i pokušajte, čitajući o njenom vrisku, plaču i očaju, ne pomisliti na vrisak, plač i očaj onih koje je odvodio Hamas. Pročitajte roman koji se obrće oko jezivo jednostavnog pitanja: kako suosjećati s užasom samo jedne žrtve ondje gdje se žrtve broje u hiljadama? Pročitajte i pokušajte ne pomisliti na ono što se u Izraelu i Gazi događa sada. Pokušajte ne pomisliti na ono što se ne može zamisliti. Ne može, osim u književnosti.

Možda će za nekoga takvo čitanje značiti izjednačavanje agresora i žrtve: koga god danas u Izraelu i Palestini smatrao agresorom, koga god smatrao žrtvom. Možda će za nekoga značiti nedopustivo iskrivljavanje teksta: kao da ga Frankfurt već nije iskrivio u ime konteksta. Možda će za nekoga značiti banalizaciju pojedinačne patnje: kao da se sam roman upravo tome ne opire. Naša su čitanja, naposljetku, uvijek i naši izbori. A jedan od izbora je ovaj: čitati roman o tragediji okupirane Palestine misleći na žrtve njenih okupatora i misliti na izraelske žrtve Hamasa ne zaboravivši ni na trenutak tragediju Palestine. Usprkos svemu što su u Frankfurtu, tamo gdje se bombe ne čuju, htjeli postići arbitri književne poželjnosti.

I naravno: skandal koji su arbitri pritom proizveli, uskraćujući autorici romana 'Sporadni detalj' priliku da u vlastito ime odgovori na nasilje, samo je sporedni detalj slike užasa koja nas ovih dana i tjedana paralizira. Sporadni su i kulturni sukobi koje su time stvorili, barem u odnosu na one ratne. Sporadni su književne nagrade: Rushdiejeva za mir i univerzalne vrijednosti ne znači ništa ako svoju zbog rata i partikularne perspektive ne može primiti Adania Shibli. Sporadni su frankfurtski kriteriji. Sporadni su žiriji. Sporadna je možda i književnost, možda je sporedno čitanje. Ali roman ušutkane palestinske autorice govori upravo o tome: bez sporednih detalja, naizgled nevažnih, nema suosjećanja ni pristupa tragediji koja se mjeri hiljadama izgubljenih života. Barem zbog toga treba ga čitati. I treba ga čitati upravo sada. Barem zbog toga i barem zbog našeg konteksta: dok tišinu bez bombi ne nadglasa tišina ušutkanih glasova. ■

Plavi kaftan (r: Maryam Touzani)

(2022.)

Lubna Azabal i Saleh Bakri
kao supružnici u 'Plavom
kaftanu'

PIŠE Damir Radić

Marokanski ormar

Uvjerljiva i dirljiva
priča o ljubavi koja obrće
rodne uloge u konzerva-
tivnoj sredini

VRLO je malo arapskih filmaša svjetskog glasa u povijesti kinematografije, a nije nipošto čudno da onih ženskog spola nema nimalo jer svijet filma, kao što je dobro poznato, tek u najnovije je doba otvoreniji za sineastice, ponajprije zapadnjakinje. Zadnjih godina jedna se arapska filmašica, Marokanka MARYAM TOUZANI, ipak uspjela afirmirati na svjetskoj sceni. Danas 43-godišnja Touzani rođena je u Tangeru, a nakon završenog studija novinarstva u Londonu započela je karijeru kao filmska žurnalistica, da bi se prije desetak godina filmom počela baviti kao autorica vlastitih radova. Isprva su to bili kratki igrani uradci o djevojčicama u srazu s opresivnim tradicionalizmom, potom se okušala kao glavna glumica u dugometražnom igranom ostvarenju 'Razzia', za koje je, zajedno s režiserom NABILOM AYOUCHEM, napisala scenarij, a onda je 2019. ostvarila i cjelovečernji redateljsko-scenaristički debi. Taj film, 'Adam', radnjom smješten u Casablancu i usredotočen na odnos solidarnosti dviju žena različitih generacija, od kojih je jedna majka, a druga to uskoro treba postati, premijeru je imao u najuglednijem sporednom programu kanskog festivala, 'Izvjeseom pogledu', i bio nominiran za Queer Palmu. Drugi autorčin dugi film, 'Plavi kaftan', glavni predmet ovog teksta, također je, no još uspješnije, prikazan u kanskom 'Izvjeseom pogledu' (nagrada Fipresci), a ono što ga je pogurnulo ispred 'Adama' bio je ulazak na proširenu listu kandidata za Oscara za najbolji strani film, što mu je donijelo znatan publicitet iako nije izborio nominaciju.

Touzani je drugi put zaredom radila film u kojoj joj je glavni oslonac LUBNA AZABAL. Najpoznatija po naslovnoj roli u probojnom filmu DENISA VILLENEUEVA 'Naša majka', Azabal je glumica koja fascinira kako pojavom, tako i užeglumačkim umijećem, osob-

nost koja s lakoćom može iznijeti film na svojim plećima. Sitne i skladne figure, osobujnog lica koje kamera voli, može podsjetiti na BROOKE ADAMS, nositeljicu nezaboravne glavne ženske uloge u 'Nebeskim danima' TERRENCEA MALICKA. U 'Plavom kaftanu' Azabal je kao neizlječivo bolesna supruga visnog tradicionalnog krojača skrivenih homoseksualnih sklonosti (također odlični SALEH BAKRI) sidrište ne samo priče, nego cijele strukture filma. Njezina magnetična pojava, suptilni erotizam, prezentiranje voljne čvrstoće i sposobnosti razumijevanja složene situacije koju je njezinom liku donio intimni i profesionalni život sa suprugom, ključni su za uvjerljivost vrlo intrigantnog narativa o odnosu dvoje ljudi koje nedostatak obostrane seksualne privlačnosti (ona njega želi, dok je za njega prakticiranje seksa s njom prikriveno mučna djelatnost) ne razdvaja, jer je mnogo snažnije ono što ih povezuje – velika duševna srodnost i optimalno profesionalno nadopunjavanje. 'Plavi kaftan' priča je o ljubavi koja ruši u prah FREUDOVU tezu o najplemenitijem osjećaju kao pukoj sublimaciji seksualnog nagona, i čini to ne samo uvjerljivo nego i dirljivo, istovremeno obrćući rodne uloge u konzervativnoj sredini – ona je neupitna glava te dvočlane obitelji, on je i psihički i profesionalno na tradicionalno ženskoj poziciji. Uspostava trokuta kroz lik njegova mladog naučnika (solidni AYOUB MISSIOUI), odnosom učitelja i učenika donosi poveznicu s 'Adamom', ali i proširuje obitelj i donosi joj budućnost i nakon protagonistkinjine smrti. Mana filma njegov je suviše spor ritam, s obzirom na to da ne sadrži narativnu detaljnost koja bi takav ritam opravdala, niti njime, s druge strane, postiže sugestiju transcendentnosti kao najbolji izdanci poetike tzv. *slow cinema*. Sveukupno, riječ je o vrijednom ostvarenju koje ne ostvaruje vrhunske kvalitativne domete, ali zaslužuje znatan respekt. ■

Oaza Books & Books

(HDD galerija, Zagreb,
od 6. do 21. listopada)

PIŠE Jelena Pašić

Platforma koja povezuje
dizajnere i obrtnike u
suradničke zajednice

Dizajnerski korektiv

Oazina biblioteka odraz je
kreativnog elana koji gotovo
graniči s prkosom

DIZAJNERSKI kolektiv Oaza prilično je jedinstvena pojava na domaćoj sceni. Za početak, već sama odluka da se nazovu kolektivom, a ne za dizajnersku praksu uobičajenim 'studijem', jasno govori o svijesti, usmjerenju i modelu rada koje šest Oazinih članica nesumnjivo dijeli. NINA BAČUN, IVANA BOROVIJAK, ROBERTA BRATOVIĆ, TINA IVEZIĆ, MAJA KOLAR i MAŠA POLJANEC svoje profesionalno djelovanje u okrilju vlastitog kolektiva konstruiraju naime na principima zajedništva i kreativne sinergije, fleksibilne suradnje i otvorenosti prema različitim tipovima angažmana. Njihove uloge ne samo da se s gotovo svakim novim radnim zadatkom mijenjaju, već se i neprestano transformiraju prema nekim novim područjima. Tako je već jedan od prvih velikih projekata u deset godina djelovanja Oaze bio istraživačkog karaktera, a uloge Oazinih članica naizmjenično su se kretale od inicijatorica i istraživačica preko arhivarki i medijatorica do producentica i kustosica. Radilo se o opsežnom višegodišnjem projektu koji je započeo istraživanjem i prikupljanjem dokumentacije o ženskom nasljeđu dizajnerske povijesti Jugoslavije, a rezultirao digitalnim arhivom i izložbom. Potaknut interesom Oazinih dizajnerica za povijest marginaliziranih i mahom nehistoriziranih praksi poput primijenjenih umjetnosti, lokalnog obrtništva i ručnog rada, uslijedio je 'Projekt Ilica' s festivalskim sljednikom 'Readymade Ilica', čiji je cilj bila revitalizacija zatvorenih i zapuštenih prostora u centru Zagreba, te 'MADE IN', koji će s godinama prerasti u međunarodnu platformu s ciljem povezivanja dizajnera i obrtnika u samoodržive suradničke zajednice.

Premda je mnogo njihovih projekata i dalje u domeni onoga što smatramo klasičnom dizajnerskom praksom, upravo se istraživački segment pokazao važnom sastavnicom Oazinih radova, s obzirom na to da je kolektiv usmjerio prema dugoročnim projektima izgrađenima na svijesti da je društvena uloga

ključan aspekt dizajnerskog djelovanja. Na tom tragu, njihova odluka da krajem pandemijom obilježene 2020. pokrenu malu, ali produktivnu nezavisnu izdavačku kuću s vlastitom internetskom trgovinom s jedne se strane može doimati kao gotovo utopiistički pothvat u kontekstu globalne krize izdavaštva, no s druge je posve logičan slijed Oazinih radova. Pozamašna biblioteka nastalih u njihovoj produkciji, trenutačno izložena u HDD galeriji, impresivan je odraz radnog i kreativnog elana koji gotovo da graniči s prkosom: unatoč krizi i nizu nepogodnih uvjeta, od kojih recentna poskupljenja papira i tiska zasigurno predstavljaju ponajveći pritisak, Oaza je u proteklih nekoliko godina podastrla desetak ukoričenih primjera delikatnog i senzibilnog pristupa grafičkom dizajnu, u kojem iza svake pojedine knjige i publikacije stoji poseban koncept i minuciozna razrada detalja – sadržajnih, estetskih, tehnoloških.

Bibliotečni kaleidoskop nastao Oazinim nakladničkim angažmanom, ovjenčan početkom godine HDD-ovom nagradom za najbolji koncept, u doba sve veće prevlasti virtualnog i sve teže uhvatljivog, doba kada informacija i algoritam zamjenjuju artefakt i dodir, nudi pregršt prilika ne samo za vizualno, nego i haptičko iskustvo. Plastičirani omoti kao korice dekonstruiranih knjiga realiziranih u formi igraćih karata, tekstilom presvučeni ovitci, sitotisak i slijepi tisak, šivani uvezi, perforirani hrbat ili pak knjige u kojima slika i tekst čine doslovno zasebne, tek jednom stranom spojene cjeline od kojih se gornja (crtež) i donja (tekst) mogu čitati paralelno, ali i posve neovisno jedna o drugoj, tek su dio Oazinih knjižnih eksperimenata. U ispremašanim primjercima izdanja iz sve tri edicije – publikacija proizašlih iz istraživačkih projekata Oaze (oBook), knjiga umjetnika (aBook) te ilustriranih knjiga za djecu (Oaza&Sons) – na policama HDD galerije doista se reflektira čvrsto uvjerenje da papir nije samo materijal podatan za komunikaciju i interakciju, nego i za nespontanu imaginaciju. ■

PREPORUKE: SERIJE

The Changeling

(Apple TV+)

PROSLAVIVŠI se upečatljivom ulogom Dariusa u Atlanti, LAKEITHU STANFIELDU omililo se igrati neobične likove pa se upustio u produkciju nagrađivanog romana VICTORA LAVALLEA, koji je za Apple TV+ adaptirala KELLY MARCEL, a režiralo pet mladih redatelja. U seriji igra mladog njujorškog antikvara Apolla Kagwu koji se, nakon jezivog incidenta koji se desio nedugo po rođenju njihove prve bebe, baca u očajničku potragu za svojom odbjegliom suprugom Emmom Valentine. Iako im odnos počinje bajkovito, ubrzo se prometne u košmar koji klasičnu strukturu bajke preokreće u horor; iskustvo traumatičnog odrastanja američkih milenijalaca ugandskih korijena prožima se s elementima latinoameričkog magijskog folkloru i nordijske bajke, a gra-

nice stvarnosti počinju se mutiti. Iskrzanom, fragmentarnom naracijom istražuje se složenost postporodajne depresije i psihoze. Unatoč klasičnim žanrovskim tropima tipičnima za horore, serija kao da uspostavlja neku vlastitu maniru u gradnji svog oniričnog fantastičnog univerzuma. Struktura joj je rastočena, kao da prati psihozu glavnih likova, no ipak ima svoju unutarnju logiku: gledatelj informacije dobiva u fragmentima, bori se pohvatati konce priče baš kao i sami likovi koji se suočavaju s vlastitim i transgeneracijskim traumama. Stoga ima smisla i kad se radnja, pripovijedana uglavnom iz Apollove perspektive, naprasno zaustavi, a fokus se prebacuje na njegovu majku Lillian (ADINA PORTER) koja, u stršećoj epizodi nalik na košmaru kazališnu monodramu, otkriva svoju mračnu tajnu. To već ionako složenoj priči dodaje još jedan sloj koji uz osnovnu temu propituje i krivnju preživjelih, marginalizirano imigrantsko iskustvo crnih žena i tjeskobu samohranog majčinstva. Iako sigurno neće biti svačija šalica čaja, 'Changeling' definitivno predstavlja još jedan postmoderna iskorak iz klasične američke dramaturgije, ponikao na linčevskom stanju (pod)svijesti.

The Newsreader

(ABC)

NA valu golicanja nostalgijom, kojom se u televerzumu već nekoliko godina nesmiljeno manipulira osjećajima gledatelja koji žude za eskapizmom, MICHAEL LUCAS i JOANNA WERNER osmislili su, a EMMA FREEMAN režirala realističnu, evokativno stiliziranu dramu smještenu u australsku televizijsku redakciju osamdesetih. Serija prati ekipu dnevnih vijesti kroz njihove profesionalne i osobne kušnje u burnoj 1986. godini. Protagonisti su joj već etablirana spikerica

Hellen Norville (ANNA TORV), žena na glasu kao 'teška' jer se bori za pravo da pokriva prave vijesti, tradicionalno namijenjene muškim kolegama, i nadobudni mladi

novinar Dale Jennings (SAM REID) koji se očajnički želi probiti. Njih dvoje u svakoj epizodi izvještavaju o nekoj od velikih društvenih priča – poput krize AIDS-a, Halleyjevog kometa, eksplozije šatla Challenger ili černobilske katastrofe – kao da se radi o aktualno udarnim vijestima, nesvjesni njihovih posljedica na društvo budućnosti. Zornim uvidom u način na koji su nekoć funkcionirale medijske redakcije, u kojima su se novinari spoticali seksizmom i homofobijom idealistično borili za objelodanjivanje priča, gledatelj dobiva priču o labuđem pjevu predinternetskog novinarstva, onog koje se nije kalilo guglanjem u redakciji i novinarskim poslušništvom, već jurcanjem po terenu i svadama s urednicima.

The Long Shadow

(ITVX)

NAKON dokumentarnog serijala na Netflixu, jeziva istinita priča o tzv. Jorkširskom Trbosjeku, koji je u sedamdesetima terorizirao Leeds i pobio najmanje trinaest žena, dobila je i svoju dramaturgijsku adaptaciju u izvrsnoj miniseriji adaptiranoj prema knjizi MICHAELA BILTONA. Serijski ubojica PETER SUTCLIFFE niz je godina operirao tim krajem, ponajviše

zahvaljujući nemilosrdnoj mizoginiji u društvu i ravnodušnosti policije koja se nije osobito trudila pronaći zločinca, uvjeren da ubija isključivo prostitutke. No u ovoj je policijskoj priči fokus stavljen na žrtve i njihove obitelji; promatramo društveni kontekst iz njihove perspektive, jasno vidimo okolnosti koje su žrtve odvele u prostituciju. Mrak Ujedinjenog Kraljevstva u sedamdesetima i nagli porast prostitucije, koji je Sutcliffeu pružio savršen kontekst i zaklon za neometano ubijanje, direktna su posljedica socioekonomske krize, štrajkova i povećanog stranog uvoza uslijed kojih su propale mnoge, pa tako i tekstilna industrija koja je zapošljavala mahom žene. Osim izvlačenja ignoriranih i omalovažavanih žrtava iz sjene, serija predstavlja kritiku nesposobnih mizoginih glavonja na pozicijama moći čiji su postupci uništili živote brojnih britanskih obitelji. Bez ikakvih posljedica, naravno.

■ Jelena Svilar

Dizajnerica i kustosica izložbe 'Koraljni greben. Regenerativni dizajn'

LOTTE KRISTOFERITSCH
Posjetitelje pozivamo
da osmisle bolju budućnost

Kako izložbom 'Koraljni greben. Regenerativni dizajn', otvorenom u Historijskom muzeju BiH, povežete regenerativne principe prirode s dizajnom?

Odlučili smo publiku upoznati s regenerativnim dizajnom kroz brojne intervencije koje su spoj konkretnih primjera dizajna i pripadajućih istraživanja. Tako jedna projekcija prikazuje složeni istraživački rad o principima dizajna u prirodi, odnosno o tome kako ih je moguće primijeniti u dizajnerskom procesu. Druga projekcija donosi usporedbu jedinog prirodnog regenerativnog sustava, koraljnog grebena, i konkretnih upotrebnih predmeta poput Nespresso kapsule i Wolfordove biorazgradive košulje. U participativnom segmentu pozivamo posjetitelje da na cedulje ispišu svoje ideje za systemske promjene i osmisle bolju budućnost. Sama arhitektura izložbe 'Koraljni greben' pokušaj je iskoraka prema regenerativnom dizajnu, traženju novih puteva i nadahnuća u svim životnim sferama. U skladu s time osmislili smo je kao putujuću, edukativnu izložbu.

Koraljni greben za vas je metafora složenih ekosustava koje ugrožavaju klimatske promjene. Kako ste osmislili koraljne grebene za potrebe izložbe?

Makrokoralje, koji su centralni dio izložbe, izradio je naš tim. *Open design* upute za njihovu izradu naslijedili smo iz projekta 'Tkanje koraljnog grebena' CHRISTINE i MARGARET WERTHEIM iz losanđeleskog Instituta za oblikovanje. Dosad smo ovaj projekt realizirali uz pomoć volontera na čak 50 'satelitskih grebena' u umjetničkim institucijama diljem svijeta. Skupine koralja su isprepleteni hiperbolični oblici koje smo ručno izradili od 30 kilometara bijelog papira i pretvorili u velike valovite kolače koji se prelijevaju i podsjećaju na uspomene pejzaža s dna oceana. Strukture se pritom mogu prilagodavati lokalnom kontekstu. Kao izravna referenca na slučajeve bijeljenja koralja, instalacija odvodi

KVADRAT

Tjedan dana nakon što smo dobili novog nobelovca, napustila nas je američka pjesnikinja LOUISE GLÜCK, kojoj je ta najviša književna počast pripala 2020. godine. Spisateljica KATJA GRČIĆ njen je opus tada opisala na portalu Kritika h,d,p kao 'gusto tkanje ženskog svijeta, hommage snazi i izdržljivosti žene, njezinoj kompleksnosti i kreativnosti'.

■ L. P.

Louise Glück – odlazak pjesnikinje-nobelovke (Foto: Screenshot/Nobel Prize)

Foto: Privatna arhiva

gledatelja u podvodni svijet neposredno prije njegove smrti. Tako sudjelujemo u posljednjem momentu te zastrašujuće ljepote, kada alge koje žive na polipima koralja počinju svijetliti, prije nego što ih umirući organizam odbaci.

Jedna ste od izvršnih direktorica u organizaciji Eoos Next, koja se bavi promicanjem društvenih i održivih inicijativa u dizajnu. Što sve vaše aktivnosti obuhvaćaju i kako je došlo do suradnje sa Historijskim muzejem BiH?

Eoos Next osnovan je 2020. kao društveni pokret Eoos Designa jer smo željeli poticati razvoj društvenih i održivih projekata u dizajnu. U sferi produkt dizajna zalažemo se za pozitivne promjene kroz razvoj transformativnih tehnologija u nizu sektora. Mi smo interdisciplinarni tim, surađujemo sa sveučilištima, istraživačkim ustanovama te socijalnim, dobrotvornim i neprofitnim organizacijama diljem svijeta. U vrijeme našeg prvog istraživačkog putovanja posjetili smo više institucija u Sarajevu i pokrenuli suradnju s Akademijom primijenjenih umjetnosti, a Historijski muzej BiH pokazao se kao idealna lokacija za našu izložbu, s obzirom na lokaciju i dostupne izložbene prostore.

■ Ana Grbac

Театар без оштрице

Гледали смо ове године перформансе с политичком поруком, реалистичне представе које су жељеле бити политичне, па социјално интонирани плесни театар, али све је то већ виђено

ПЕДЕСЕТ и седми међународни казалишни фестивал Битеф у Београду је завршен. Прошло је већ скоро шест деценија и она славна фотографија његових оснивача МИРЕ ТРАИЛОВИЋ и ЈОВАНА ЂИРИЛОВА заједно на бициклу је изблиједјела. Колико је младачке необузданости Битефа у освајању умјетничке слободе остало данас?

Некада је то био фестивал нових тенденција, али више није то вријеме. Данас је вријеме безличне политичке коректности, бруталних ратова без идеала и потрошачког конформизма. Живимо у доба 'постистине', у којем се чини да питање истине за коју би се требало заложити и није тако важно. Чему онда служи умјетност? Као у стиховима оне пјесме Вилхелма Вилмса: 'Данас је гробница празна, а херој се буди, али негдје другдје.' Тог хероја у овоме времену још нисмо нашли. Зато је Битеф – који је, колико је могао, увијек желио би-

ти први на барикадама побуне и тражења нове естетике – данас отупио своју оштрицу. Та ерозија је била спора, али неумитна. Након славне фазе од краја шездесетих до почетка деведесетих, Битеф је по завршетку југославенских ратова покушавао на разне начине да пронађе себе, тражећи често 'нешто ново' у нечему што ново није било. Што је више био самоувјерен у својим естетским и активистичким оријентацијама, што је био гламурознији, то је Битеф више копирио.

Данас овај фестивал траје само тједан дана, уз упола мање представа него прије, с пуно мање новца и уз драстично редуцирани пратећи програм. Тај оф-програм, са својим алтернативним темама и креативним сесијама, одувјек је представљао онај додатни шлаг који је подцртавао шарм интелектуалне разбарушености који је Битеф од почетка гајио. За тај данашњи пад највјероватније се треба распитати код оних који у Београду финансијски

креирају културну политику и требали би подупирати и овај фестивал у времену када умјетност постаје све мање важна. Али, одговоран је и Битеф који, репетирајући непрестано своју 'активистичку' мисију, није успио пронаћи истинску формулу своје умјетничке вјеродостојности. Тако и нимало оригинални слоган овогodiшњег Битефа, 'Снаго, не пристај да будеш нечија', по тко зна који пут жељи да дјелује друштвено ангажирано, али без праве енергије која би нас на било који начин узнемирила. Зато ће београдска казалишна критичарка МАРИНА МИЛИВОЈЕВИЋ МАЂАРЕВ примијетити, уз захтјев да од Битефа коначно очекујемо нешто ново, да 'активизам није оно што нас може узбудити у позоришту'. Гледали смо тако ове године перформансе с политичком поруком, потом до границе досаде реалистичне представе које су жељеле бити политичне, па социјално-проблемски интонирани плесни театар, као и казалишне трупе од Њемачке, Шведске и Литве, преко Србије до Грчке и Буркине Фасо, али све је то већ виђено. Својом данашњом предвидљивошћу Битеф је самог себе ставио у позицију тек 'једног од многих фестивала', што он никада није желио бити.

Изведба која се издиже изнад ове просјечности, а није добила ниједну фестивалску награду, представа је 'Као и све слободне дјевојке' у режији Селме Спахић и продукцији Атељеа 212, настала према тексту ТАЊЕ ШЉИВАР. То је истинита прича о седам малољетница које су затрудјеле на школском излету, а већ сама тема нуди драму вриједну казалишта и овога времена. На згаришту моралне панике друштва, које се пита како се тако нешто уопће могло догодити, проговара седам врло младих дјевојака, гласовима које у нашим трајавим међугенерациским односима старији у праву не желе чути. Ријеч је о заиста снажној представи значајног умјетничког интегритета, која показује да нам често у казалишту не треба (нова) форма, него истинитост и увјерљивост исказа.

Изведба пак која је добила Гран при фестивала мирисала је на неки некадашњи Битеф. То је представа '#Jeanne' из Шведске, настала према комаду списатељице ИВАНЕ САЈКО и у режији АЊЕ СУ-

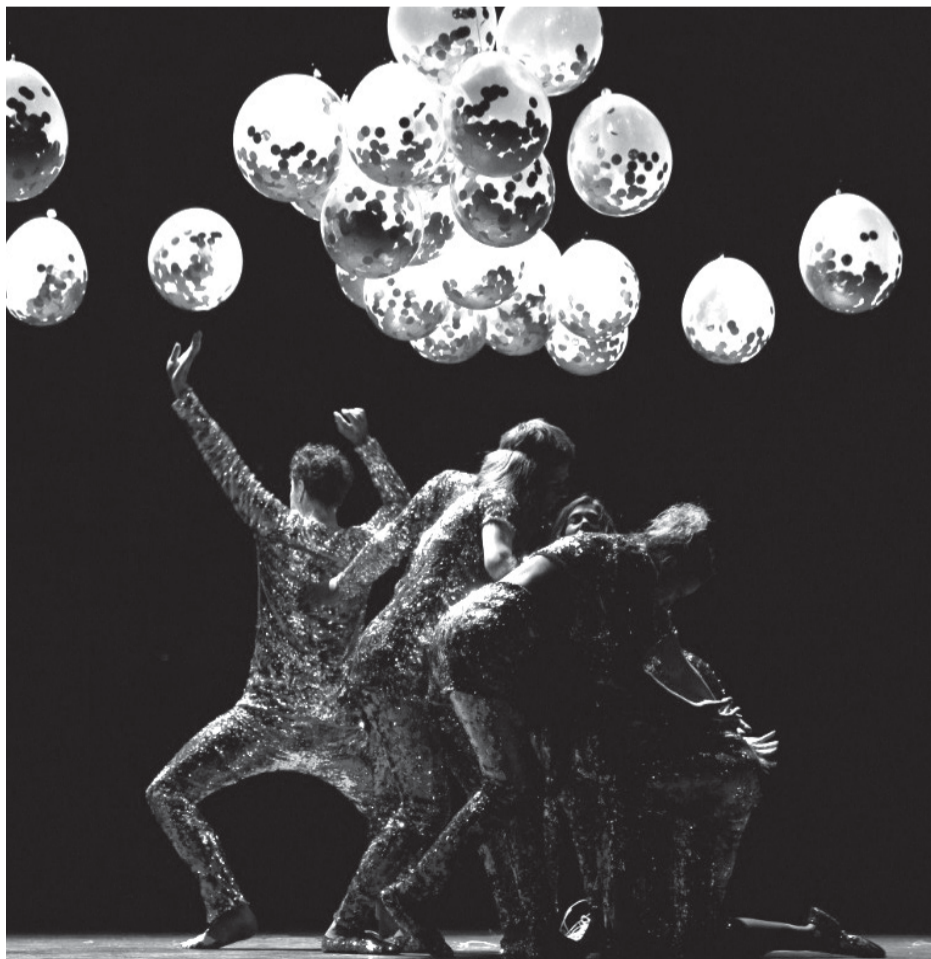
ШЕ. Ради се о тешко проходном тексту и комплексној изведби, стално на ивици надреалног, која се тематски дотиче класних разлика, феминизма, данашње малограђанштине и еколошке катастрофе. Много оваквих ангажираних представа нагледао се Битеф у посљедњих 20 година и у праву је стварност од њих била јача. Представа која је такођер наликовала неким ранијим издањима Битефа била је ДАНТЕОВА 'Божанствена комедија' у режији прослављеног њемачког редатеља ФРАНКА КАСТОРФА, која је премијерно одиграна у Београдском драмском позоришту још прошлог октобра. Чим је стигао у Београд, Касторф је у једном интервјуу изјавио како Дантеа жељи 'дигнути у зрак', па је онда таква и представа: постдрамска фантазија, у којој се за вријеме дугих пет и пол сати мијешају предренесансни Дантеов спјев, савршена видеотехнологија, какофонија многих звукова, уломци из романа 'Страх голмана пред једанаестерцем' ПЕТЕРА ХАНДКЕА и коначно реченице из есеја 'Разговор о Дантеу' ОСИПА МАНДЕЉШТАМА. За неки давни, необуздани Битеф овакав Данте био би гламурозан, али за данашње крајње исцрпљено и тебно вријеме он је био превише напоран.

Представа од које смо пуно очекивали, али мало добили, била је 'Дјеца сунца' према комаду МАКСИМА ГОРКОГ, у изведби казалишта из Бохума и режији словенске редатељице МАТЕЈЕ КОЛЕЖНИК. Тај комад с почетка 20. вијека о људима који живе лажне животе умишљајући да је све у реду дефинитивно је актуалан и данас, али је без нужних редатељичних интервенција у динамику радње и сценографију испао старомодан и спор, због чега је добио тек крајње куртозан аплауз фестивалске публике.

Пуно ближе естетској аутентичности била је представа 'Збогом, Линдита' према концепту МАРИА БАНУШИЈА, уједно и редатеља, и реализирана у продукцији Народног казалишта из Атене, која је добила специјалну награду Јован Ђирилов и награду листа Политика за режију. Што се догађа с нама када нам нетко умре, када се сретну биће и не-биће, живот и смрт, у једном трену? Уз посмртни обред који практикују заједнице на тремеђи Грчке, Македоније и Албаније, овдје на узбудљив начин приказан у становитој форми ритуалног teatra, тај момент нечије смрти постаје тренутак када смо огољени пред другима, пред собом и пред смислом живота. Имамо право да плачемо, да се кајемо и да пониремо у себе као што никада нисмо. Коморна је то изведба, пуна узбудљиве радијације.

Трећа представа која је добила награду публике, 'Сунце и море' из Литве, заиста нас, уз 15 тона пијеска довученог у београдски павиљон Цвијета Зузорић, одводи на плажу, међу људе који се доконо мажу кремама, чаврљају, шеткају, читају новине и развлаче по лежачкама. Кључно питање док гледамо ту разбиригу је што радимо ми, о чему мислимо, усред данашњег свијета, који наликује на све друго само не на разбиригу.

Закључно, како каже казалишни критичар БОБАН ЈЕВТИЋ, осам овогодишњих представа у такмичарском програму прошло је 'без неких већих промашаја, али и без домета који ће се посебно памтити'. У пријеводу би то значило да данашњи Битеф још увијек рециклира старе теме и још увијек тражи своју душу. Могли бисмо се упитати што би данас рекли оснивачи Битефа с оне старе фотографије на бициклу, али могли бисмо бити у овом тужном свијету бар мало и оптимисти: док год Битеф постоји, за њега има и наде. ■

Призор из представе 'Као и све слободне дјевојке'
(Фото: Јелена Јанковић)

TV RAŠETANJE

Povijest
nedjeljom

PIŠE Boris Rašeta

Dosad su svi uleti Izraela u Gazu trajali onoliko koliko se moglo trpjeti ono što se tamo događa. U nekom bi trenutku međunarodna zajednica, prije svega SAD i susjedne zemlje, rekli sad bi to trebalo biti gotovo. Izrael se sada izgleda definitivno odlučio na ulazak u Gazu, rekao je Dario Špelić, urednik kultne 'Povijesti četvrtkom' kod Stankovića

Nulti kadar:
Liberanovi, HRT,
9. listopada, 21:18

CIKLUS starih, naftalinskih drama koji smo u prošlom broju Novosti najavili s dosta entuzijazama, taj entuzijazam zasad opravdava. U drugoj emisiji vidjeli smo odličan, nama posve nepoznat uradak ZORANA TADIĆA (čiji je 'Ritam zločina' klasik svjetskog ranga, ali ni kratki dokumentarac 'Druge', o suživotu siromašne stare Biokovke i njene kože nije ništa manje remek-djelo). U filmu vidimo neretvanskog pater familiasa (ZVONIMIR TORJANAC) koji s grčem u želucu dočekuje melioraciju Neretve. Jedan je sin, član partije (IVO GREGUREVIĆ) za melioraciju, drugi, gastarbajter ZDENKO JELČIĆ nema ništa protiv ali razumije i čaču, i u tom se dramskom okviru odvija priča. 'Tadić', rekao je ŽIVORAD TOMIĆ, 'nikad do kraja ne objašnjava svoje likove, a njih je i nemoguće objasniti – konačno, članovi bilo koje obitelji žive jedni s drugima, a ne mogu reći da se poznaju.' Sjajna filozofska rečenica tog kritičara i režisera – pa tko od nas poznaje sama sebe? 'To što ne možeš završiti, to te čini velikim', kaže GOETHE, misleći možda baš na tu nemogućnost zaokruživanja likova, u kojima uvijek mora biti nešto neobjašnjivo, iracionalno, neeuclidsko, kako bi rekao psiholog DOSTOJEVSKI. U drami ima mnogo prizora koji su nas podsjetili na slatki okus siromašne i radosne socijalističke mladosti; veliki sajam na kojemu se prodaju ručno izrađene drvene bačve, vidjeli smo stare emajlirane lavore i lonce uz koje smo odrastali, bukare, prosta sedla, kuće zidane od betonskih blokova... Tu su i Tošo, omiljeni Tadićev naturščik, FABIJAN ŠOVAGOVIĆ koji izgleda kao da nikad nije bio mlad i mladi Ivo Gregurević. Nikada suvremene nostalgične serije ne mogu oživjeti davne prizore kao ovi autentični kadrovi, pohabana slika i pucketav ton. Dodaćemo li tome da je drama odlična, jasno je da vam preporučujemo da uzmete daljinski u ruke i potražite ju na platformi HRTI ili gdje već.

Granice istoka,
Al Jazeera Balkans,
10. listopada, 1:00

UREDNIŠTVO Al Jazeera, katarske televizije koja radi pod američkim kišobranom, repriziralo je svibanjsku emisiju 'Granice istoka'. Vidjeli smo epizodu 'Palestina i proizraelski lobi'. U njoj je pored ostalog prikazan egzaktni prilog o tome kako američki srednjestrujaški mediji prikazuju izraelsko-palestinske odnose (prilog je snimljen mjesecima prije rata). 'Izveštavanje o izraelskoj okupaciji i

Dario Špelić o povijesti izraelsko-palestinskog sukoba
(Foto: Screenshot/HRT)

aparthejdu izuzetno je teško za mnoge veće medijske kuće, posebno ovdje u Americi', govori reporterka. 'Jezik se uvelike 'pročišćava', problemi zataškavaju, stvarno stanje frizira.' Vidimo pasuse iz tekstova slavni medija, televizija i agencija, kao što su New York Times, Reuters i Forbes, koji dokazuju izrečene teze. Nezakonito iseljavanje Palestinaca opisuje se kao 'deložacija'. 'Da budemo precizni, to nije deložacija, nego prisilno etničko raseljavanje', kaže jedan sugovornik, Palestinac, pa objašnjava: 'Bila bi to deložacija kada bi Izrael imao pravnu jurisdikciju nad okupiranim područjem, ali je nema.' Čest je klišej prema kojemu se snage Palestinaca i Izraelaca izjednačuju. Autori priloga puštaju JOHN OLIVERA. 'Ne možete reći milo za drago ako jedna strana ima deset puta više žrtava', kaže on. 'To pokazuje koliki su razmjeri neravnoteže moći i koliko se ona zamagljuje ovisno o tome kako govorimo o njoj.' Osim 'pročišćenog' jezika koriste se i pasivne konstrukcije koje iznenada postaju dominantne u industriji u kojoj pasiv treba izbjegavati, naime u medijskoj. 'Palestinke ne ubijaju izraelske bombe – oni 'umiru'. Izraelce, međutim, ubijaju.' Vidimo crveno podcrtane rečenice iz Timesa koje dokazuju tezu autorice. 'Zgrade se ne uništavaju u izraelskim zračnim napadima – one se 'ruše''. Nema subjekta. Masa je takvih primjera. Ne lažu, samo perfidno ne govore istinu – kako bi rekao jedan naš bivši političar – jer je tako ljepše i pristojnije. To je dio 'poretka zasnovanog na pravilima'. Kojim pravilima? Pa pravilima moći! Hamas je pokret čije su babice, kako objašnjava upućeni ZLATKO DIZDAREVIĆ, uobičajeni sumnjivci, Ame-

rika i Saudijci; uobičajeno je služio tome da terorističkim napadima osujeti mirovne inicijative, ali sada su pretjerali dosegnuvši krajnje granice divljaštva.

Dnevnik, HRT,
11. listopada, 19:00

NE kara majka sina jer se kokao, nego jer se vadio! PETAR VLAHOV postao je 'viralan' zbog svog javljanja iz Tel Aviva jer je zalegao na zemlju pod šljemom, dok su u izdajničkom kutu kadra dvije Izraelke koje stoje i tipkaju na mobitel... Odajemo priznanje Vlahovljevoj hrabrosti da ode u Tel Aviv, lijepo, za nas kauč-komentatore to je doseg, ali krivotvorenje pogibeljnih situacija zaslužuje i podsmijeh. Novinarska sloboda nije *licentia poetica*. Simuliranje prve crte s pravom je izazvalo reakcije javnosti. Narednih dana Vlahova smo vidjeli s golemim Boss natpisom preko junačkih prsiju – umjesto Boss trebalo je pisati Press – sa šljemom i bez šljema, ali i bez zalijeganja. Kako god, o ovom će se ratnom reporteru sad zbog jedne fore govoriti više nego o HEMINGWAYU...

Nedjeljom u 2, HRT,
15. listopada, 14:00

SAD ćemo ući u učionicu, učiti ćemo povijest izraelsko-palestinskog sukoba, a predavač će nam biti DARIO ŠPELIĆ, autor kultne emisije Povijest četvrtkom', kazao je STANKOVIĆ na početku. Boljeg gosta nije mogao naći jer je Špelić vrhunski znalac i briljantan urednik emisije, jedne od najboljih u našoj radijskoj povijesti. Vlasnik izvrsnog glasa, Špelić je objasnio dugu, tragičnu genezu problema, *sine ira et studio*. Sudbina svijeta rješava se na 360 kvadratnih kilometara, teritoriju šest kvadratnih kilometara većem od Općine Donji Lapac, iz koje skromno podrijetlo vuče vaš TV kritičar. Pitanje svih pitanja je: hoće li cizma ući u Gazu. 'Ako je cilj, kao što govore neki iz izraelske vlade, potpuno iskorjenjivanje Hamasa iz Gaze', kazao je Špelić, 'to znači da vi morate ući u praktički svaku kuću i vidjeti ima li tamo boraca Hamasa ukopanih u podrumu. Dosad su svi uleti Izraela u Gazu trajali onoliko koliko se moglo trpjeti ono što se tamo događa. U nekom bi trenutku međunarodna zajednica, prije svega SAD i susjedne zemlje, rekli sad bi to trebalo biti gotovo. Izrael se sada izgleda definitivno odlučio na ulazak u Gazu. Na svojoj strani imaju 360 tisuća vojnika. U Gazi s druge strane živi dva milijuna ljudi, od čega je njih 20 tisuća u Hamasu', rekao je Špelić. Ako pripadnici Hamasa u Gazi odluče postati gazije, to će potrajati, a onda nek' je svima bog na pomoći. ■

24/7

www.portalnovosti.com